کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٤٩ ▌ چوارشەممە ٣١ی جۆزەردانی ١٤٠٢ _ ٢١ی ژوئەنی ٢٠٢٣

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

لە سێ مانگی بەهاری ئەمساڵدا: کوژران و برینداربوونی ٣٥ کۆڵبەر، دەسبەسەرکردنی ١٧٥ کەس و ئێعدامکردنی ٢٠ بەندکراو

لە سەرەتای ئەمساڵەوە تا ئێستا لە کوردستان لانیکەم ٣٥ کۆڵبەر کەوتوونەتە بەر دەستدرێژی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامی کە ٧ کەسیان گیانیان لەدەست داوە. ١٧٥ کەس بە تۆمەتی چالاکیی سیاسی لەدژی ڕێژیم گیراون کە ٥٩ کەسیان دادگایی و حوکم دراون. هەروەها لە ماوەی شەش مانگی ڕابردوودا لانی کەم ١٦ مامۆستا و کەسایەتیی ئایینیی کورد لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان دەستبەسەر کراون.
لانیکەم ٢٠ بەندکراو ئێعدام کراون و دەیان کەسی مەدەنییش بە تەقەی سەرەڕۆیانەی هێزەکانی ڕێژیم و ئەشکەنجەی بەندکراوان لە بەندیخانەکانی ڕێژیمدا گیان لێ ئەستێندراوە.

بەپێی ڕاپۆرتی «چاونیوز» لە سەرەتای ساڵی زایینییەوە تا ئێستا لانیکەم سزای ئێعدامی ٣٤٦ بەندکراو لە بەندیخانەکانی ئێراندا جێبەجێ کراوە. ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ساڵی ڕابردووشدا لانیکەم ٥٨٢ زیندانیی ئێعدام کردبوو کە ٦٦ کەس لەوان کورد بوون.

بەڕێوەین و بەپێوەین

بەم خاوەندارەتییە کوا ئەم ڕێبازە کوێر دەبێتەوە؟

مستەفا هیجری: تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی پێویستیی بە بەخۆداهاتنەوەیە

کۆمیتەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە وڵاتی نۆرویژ، ڕۆژی یەکشەممە، ٢٨ی جۆزەردان سیمینارێکی سیاسی-تەشکیلاتیی بۆ کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزب پێکهێنا.

بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزب لە باسە سیاسییەکەیدا وێڕای لێکدانەوەی نوێترین گۆڕانکارییە سیاسییەکان لە ئێران و کوردستان باسی لە کاریگەریی ئەو ڕەوشە لەسەر بارودۆخی عێراق و هەرێمی کوردستان کە شوێنی نیشتەجێبوونی بەشێک لە تێکۆشەرانی سیاسیی حیزبی دێموکرات و هێزەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە، کرد. بەڕێز هیجری لەو بەشە لە باسەکەیدا تیشکی خستە سەر گوشاری بەردەوامی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ سەر عێراق و هەرێمی کوردستان و دەستێوەردانی ئەو ڕێژیمە لە کاروباری نێوخۆیی عێراق و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و؛ گوتی: هەموو ئەو دەستێوەردان و هەڕەشە و هێرشانە بۆ ئەوەیە سەرنجەکان لەسەر شۆڕشی خەڵکی ئێران و کوردستان بەدژی دەسەڵاتەکەیان بەلاڕێدا ببات.

بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزب لە درێژەی باسەکەیدا بە ئاماژە بە دەرفەت و ئاستەنگەکانی بەردەم شۆڕشی «ژینا» لە ئێستادا، باسی لە چاوەڕوانییەکانی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تەنانەت هێز و لایەنەکانی نەیاری کۆماری ئیسلامیی ئێران لە حیزبی دێموکرات کرد و ئەوەی بە نیشانەی سەنگ و قورسایی حیزبی دێموکرات لە هاوکێشە نێوخۆیی و سەرانسەرییەکانی ئێراندا لێک دایەوە کە پێویستە ڕێبەریی حیزب لە سیاسەت و بڕیارەکانیدا ڕەچاویان بکات.

زەبوونیی ڕێژیم لە هەمبەر ئیرادە و خۆڕاگریی بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشدا

ئێوارەی ڕۆژی هەینی، ١٩ی جۆزەردان زیاتر لە ٣٠ کەس لە ئەندامانی بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینای لە شارەکانی سنە، دیواندەرە و دێولان کە سەردانی گڵکۆی شەهیدان لە شارەکانی سەقز و بۆکانیان کردبوو، لە کاتی گەڕانەوەیاندا لەلایەن هێزە حکوومەتییەکانەوە دەسبەسەر کران کە چوار کەسیان منداڵ بوون. ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم پاش چەند ڕۆژ بەشێک لەو کەسانەیان بە مەرجی دانانی بارمتە هەتا کاتی دادگاییکردنیان ئازاد کرد و ژمارەیەک لەوان ئێستاش دەسبەسەر و زیندانین.

زیندووڕاگرتنی خەبات و شۆڕش کە لە کار و چالاکییە ڕەمزییەکانی بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینادا بەرجەستە دەبن، ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیمی زەبوون و تووڕە کردووە، بەتایبەت کە بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینا لە ئێستا بوونەتە پێوەندیی نێوان خۆیان و شەهیدانی دیکەی شۆڕش لە دەرەوەی کوردستانیش. هەروەها وەفاداریی ئەو بنەماڵانە بە ڕێباز و ئامانجی حیزبە سیاسییەکانی کوردستان ئەوەندە دیکە ڕێژیمی هەراسان و بێهیوا کردووە.

ناوەندی هاوکاری: عەمەلیاتی نایاسایی هێزەکانی پۆلیسی ئاڵبانی دژی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵق مەحکووم دەکەین

خەڵکی خەباتکار و ئازادیخوازی ئێران و کوردستان!
کۆڕ و ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکانی داکۆکیکاری مافی مرۆڤ!

بەپێی ڕاگەیەندراوی دەبیرخانەی شوڕای میلیی مقاومەت، بەیانیی ڕۆژی سێشەممە ٣٠ی جۆزەردانی ١٤٠٢، هێزێکی سەدان کەسیی پۆلیسی وڵاتی ئاڵبانی لە عەمەلیاتێکی لەناکاو و بەربڵاو لەدژی ڕێکخراوی موجاهدینی خەڵقدا هێرشیان کردە سەر کەمپی ئەشرەفی ٣ لە ناوچەی دورووسی ئەو وڵاتە. لە ئاکامی ئەم پەلامار و تێکهەڵچوونەدا یەکێک لە ئەندامانی ئەو ڕێکخراوەیە کوژراوە و ژمارەیەکی زۆریش بەهۆی لێدانی پۆلیس و بەکارهێنانی گازی فرمێسکڕێژ و گازی بیبەر بریندار بوون کە دۆخی تەندروستیی هەندێکیان ناجێگیرە. هەروەها بەشێک لە کەلوپەلی دانیشتوانی ئەم کەمپە تێکشکاوە و لەنێو چووە.

ئەم عەمەلیاتە لە کاتێکدایە کە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و وڵاتانی ڕۆژاوا و بە تایبەتی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا پێشتر پابەندیی خۆیان بە دابینکردنی ئەمنییەت و پاراستنی گیانی ئەندامانی ڕێکخراوی موجاهدینی خەڵق ڕاگەیاندووە.

ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران ئەم کردەوەیەی وڵاتی ئاڵبانی لە قازانجی کۆماری ئیسلامی و لە ئاراستەی مانەوەی ئەو ڕێژیمە لەم کاتە هەستیارەی هاوکات لەگەڵ خەباتی خەڵکی مافخواز و نەتەوە چەوساوەکانی ئێران دژی ئەو ڕێژیمە کۆنەپەرەستە و هەروەها وەک هەوڵێک لەدژی هێزە ئازادیخوازەکان لە دەرەوەی ئێران دەزانێ. لەگەڵ ئەوەدا ئەم هێرشە هاوتەریب و هاوکات لەگەڵ وەگەڕخستنەوەی ماشێنی لەسێدارەدان و ڕەشەکوژی و دەزگای سەرکوتی ئەو ڕێژیمە لە نێوخۆ و لەشکەرکێشی و هەڕەشەی ئەنجامدانی هێرشی مووشەکی و درۆن لەدژی پەنابەرانی کوردی ڕۆژهەڵات لە هەرێمی کوردستان دەبینین؛ هەر بۆیە داوا لە کۆمەڵگەی جیهانی و ڕێکخراوەکانی داکۆکیکاری مافی مرۆڤ دەکەین لەم بارەوە بێدەنگی نەنوێنن و وێڕای مەحکوومکردنی جددی ئەم پەلامارە نایاساییە کە دژ بە پەیماننامە و کۆنڤانسیۆنە نێونەتەوەییەکانە، لە ڕێگەی فشارخستنە سەر دەوڵەتی ئاڵبانی ڕێگری لە دووبارەبوونەوەی ئەم جۆرە کردەوانە بکەن و ئەمنییەتی ئەندامانی ئەو ڕێکخراوەیە بەپێی کۆنڤانسیۆنە نێونەتەوەییەکانی پەیوەندیدار بە پەنابەران و پەیماننامەکانی مافی مرۆڤ و کۆنڤانسیۆنی مافی مرۆڤی ئورووپا دەستەبەر بکەن.

ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران
٣٠ی جۆزەردانی ١٤٠٢ی هەتاوی

ئایا زستانی ئەتۆمی بەڕێوەیە؟
د. محەممەد حوسێنزادە
٤

سیاسەتی تاسە شەشپاڵووەکان
ڕامیار مەهابادی
٥

کورد لە ڕێککەوتننامەی سێڤەردا
مستەفا مەولوودی
٦ – ٧

کۆتا لاپەڕەکانی پۆپۆلیزمی مەزهەبی کۆماری ئیسلامی
ڕەزا دانشجوو
٨

دوای سەدەیەک ئێمە و ئەوان
ئەلبورز ڕووییندەن
١٠

مستەفا هیجری:

نەمانی کۆماری ئیسلامی هاوتایە لەگەڵ لەنێوچوونی پێگەی سەرەکیی گرووپە تیرۆریستییەکان و گەڕانەوەی ئاشتی و ئاسایش بۆ ناوچە و جیهان

(دەقی قسەکانی کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە کۆنفرانسی شۆڕش بە پێشەنگایەتیی ژنان لە ئێران- پارلمانی ئورووپا)

کات باش!

پێش ئەوەی قسەکانم دەست پێ بکەم بە پێویستی دەزانم سپاسی ئەنیستیتۆی کورد لە برۆکسێل، سۆسیال دێموکراتەکان، فراکسیۆنی سەوزەکان و پلاتفۆرمی ئێرانی دێموکراتیک بکەم بۆ ئەو دەرفەتەی ڕەخساندوویانە هەتا سەبارەت بە داهاتووی ئێران و هەروەها ڕوانگەی نەتەوە حاشالێکراوەکان هەندێ باس پێشکەش بکرێت.

هەرچی ئەمڕۆ دەیڵێم ڕوانگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە، بەڵام هاوکات هەوڵ دەدەم ڕوانگەیەکی گشتی و هەمەلایەنەتر بخەمە ڕوو کە ڕەنگدانەوەی خواست و ویستی زۆرینەی خەڵکی کوردستان بێت.

خوشک و برایانی بەڕێز!

لەو ڕۆژەوە کە گیانی "ژینا"یان ستاند، کەشی سیاسی، کولتووری و کۆمەڵایەتیی ئێران بەرەو گۆڕانێکی بنچینەیی ڕۆیشت. گۆڕانێک کە خەڵک لەلایەک و کۆماری ئیسلامی لەلایەکی دیکەیەتی. بە واتایەک، هیچکەس ناتوانێت بانگەشەی ئەوە بکات کە کۆماری ئیسلامی نوێنەرایەتیی خەڵکی ئێران دەکات، واتە دووپاتکردنەوەی چیرۆکێک کە بۆ ماوەی چوار دەیە بە ناوی میانەڕەو و توندڕۆ کۆمەڵگەی جیهانیی بەخۆیەوە سەرقاڵ کردبوو.

تێچوویەک کە خەڵک لە چەند مانگی ڕابردوودا لەپێناو گۆڕانکاری لە ئێراندا داویانە، کەم نییە؛ زیندانیکردنی هەزاران کەس، لەسێدارەدانی بێوچان کە بەپێی ڕاپۆرتی ڕێکخراوی لێبوردنی نێونەتەوەیی لەچاو ساڵی ڕابردوو سەتا ٨٠ زیادی کردووە، سەدان بریندار کە نموونەی بەرچاویان لەدەستدانی بینایی ژمارەیەک لە هاووڵاتییانە و ڕەشەکوژی لە زاهیدان و جوانڕۆ و شارەکانی تر، هەموویان دەرخەری ئەوەن کە ئەوەی خەڵک تووشی هاتوون سیستەمێکی نامرۆییە کە کوشتن، دەستدرێژی، ئەشکەنجە، لەسێدارەدان و بێگومان تیرۆر بەشی دانەبڕاوی شوناسیەتی.

ئەوەی لە ئێراندا دەستی پێ کردووە شۆڕشێکە کە ئێمە بە "شۆڕشی ژینا" ناوی دەبەین، بەڵام ئەم شۆڕشە بە شێوەیەکی بنچینەیی لە هەموو ئەو شۆڕش و گۆڕانکارییانەی کە لە ماوەی یەک سەدەی ڕابردوو لە ئێراندا ڕوویان داوە جیاوازە. جیاوازیی سەرەکیی ئەم شۆڕشە دەگەڕێتەوە بۆ توانا گوتاریی و کردەییەکەی.

شۆڕشێک کە خوازیاری تێپەڕین لە دوو قۆناغی نامرۆیی و نادێموکراتیک لە ئێراندایە. واتە قۆناغی پاشایەتیی ڕەها کە تێیدا شوناسێک بەسەر هەموو شوناسەکاندا دادەسەپا و ئاسیمیلاسیۆن و تواندنەوە و نکۆڵیکردن لە شوناسەکانی تر جگە لە شوناسی قەومی خاوەنئدەسەڵات بوو بە بەرنامەیەکی ڕێکخراو و سیستماتیکی دەسەڵات. هەر لەگەڵ هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی و ویلایەتی ڕەهای فەقیهـ سەپاندنی مەزهەبێکی تایبەت بەسەر ئایین و مەزهەبەکانی تردا بووە بەرنامەی کاری دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی. بەڵام خاڵی هاوبەشی هەردوو قۆناغەکە دیکتاتۆری و پاوانخوازییە.

ئەوەی لە هەناوی شۆڕشی ژینا بە دروشمی ستراتێژیکی "ژن، ژیان، ئازادی" خۆی نواند، بریتییە لە تێپەڕین لە ڕابردوو و لە ئێستا بۆ خستنەڕوو و وێناکردنی "ئێرانێکی نوێ". ئێرانێک کە لەسەر بنەمای ویست و ئیختیار دابمەزرێت نەک بەسەرداسەپاندن و ناچارکردن. هەروەها ئێرانێک کە تێیدا مافەکانی مرۆڤ جێی حوکمی ڕەها بگرنەوە.

تێپەڕین بەرەو کۆمەڵگەیەک کە تێیدا بەها و بایەخگەلێکی وەک ژن، ژیان و ئازادی بنوبنچینە بن، ئاسان نییە. پێش هەموو شتێک ئێمە لەگەڵ ڕێژیمێک بەرەوڕووین کە هێمای پەتیی دڕندەیی و دیکتاتۆرییە. هاوکات بەرەوڕووی کولتوور و گوتارگەلێکین کە ماوەی چەند دەیەیە خوویان بە لێکدانەوەی پاوانخوازانە گرتووە و باوەڕیان پێی هێناوە. لەم دۆخەدا گۆڕانکاری پێویستیی بە کات، پشتیوانی و تێگەیشتن لە ڕاستییەکانی کۆمەڵگە زیندووەکانی نێو قەوارەی سیاسیی ئێران هەیە.

ڕوانگەی ئەو خەڵکەی هەموو ڕۆژێک ئەزموونی هەڵسوکەوت لەگەڵ کۆماری ئیسلامییان هەیە جیاوازە لە تێڕوانینی بەشێک لە دژبەرانی کۆماری ئیسلامی لە دەرەوەی وڵات. چونکە خەڵک بەدوای دارشتنەوەی چیرۆکە خەیاڵییەکانی ڕابردوو و سەپاندنی بیروبۆچوونەکانی خۆیان نین، بەڵکوو هەوڵی بنیاتنانەوەی ئێرانێکی جیاواز دەدەن کە تێیدا "پەراوێز" جێگایەکە شیاوی ئەوەیە بکرێتە سەرمەشق، نەک ئەوەی حاشای لێ بکرێت. هەر بۆیە لە شەقامەکانی تاران درووشمیان دەدا: "تهران بشه کوردستان، ایران میشه گلستان" [بێتوو تاران ببێتە کوردستان، هەموو ئێران بووەتە گوڵستان]. بە واتایەکی تر، نەوەیەک کە خوازیاری ئێرانێکی نوێیە، بەختەوەریی خۆی لە خۆشبەختی و ڕزگاریی ئەوانی تردا دەبینێتەوە نەک لە نکۆڵیکردنیان، هەر ئەمەش وای کرد خەڵکی دنیا لەگەڵ شۆڕشی ژینا هاودڵ و هاوسۆز بن.

نەوەی نوێی ئێران خوازیاری پەیوەستبوون بە کۆمەڵگەی جیهانییە. خوازیاری دابەشکردنی بایەخە جیهانی و مرۆییەکانە. خوازیاری بەدیهێنانی بەستێنێکە کە تەنیا لە کۆمەڵگە ئازاد و کراوەکاندا دەلوێت، نەک لە جیهانێکی ئایدۆلۆژیک و دەستە و تاقمگەرا و لێوانلێو لە تاواندا کە کۆماری ئیسلامی و پاوانخوازەکان نوێنەرایەتیی دەکەن.

هەرچۆنێک بێ گۆڕانکارییەکان چوونەتە قۆناغێک کە گەڕانەوە بۆ سەردەمی پێش شۆڕشی ژینا ئەستەمە؛ بەڵام تێکۆشان، گیانبازی و خۆڕاگریی خەڵک پێویستی بە هاریکاری و پشتیوانیی کۆمەڵگەی جیهانی هەیە. پشتیوانییەک کە ببێتە هۆی کەمبوونەوەی توانای سەرکوتکەران و زۆربوونی هێزی خەڵک.

ئێمە لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کوردستاندا خاوەن گوتار و بایەخگەلێکی ڕوون و تایبەتین. ڕوانگەی ئێمە سەبارەت بە داهاتووی ئێران ڕوانگەیەکە زیاتر لە یەک سەدە و بە شێوەیەکی تایبەتی‌تر زیاتر لە چوار دەیەیە لەپێناویدا خەبات دەکەین. ئەوەی خەڵکی کوردستان دەیانەوێت، ئێرانێکە کە تێیدا شوناسی کوردستانیبوون لەئەمنوئەماندا بێت، بەجۆرێک کە حاشا لە زمان، کولتوور، مێژوو و نیشتمانیان نەکرێت، بەڵکوو کوردستانی بوون وەک شوناسێک کە هەیە و خاوەن بایەخگەلی تایبەت بە خۆیەتی بە فەرمی ددانی پێدا بنرێت. ڕوانگەی ئێمە مەیلەو لێکتێگەیشتن، پێکەوەژیانی دڵخوازانە و بنیاتنانی دەسەڵاتێکی سیاسییە کە دەستەبەری شوناسی کوردستانی بێت نەک ئەوەی هەڕەشە بێت لەسەری.

بە دیاریکراوی ئێمە خوازیاری سیستەمێکی لامەرکەزی و فیدرالین کە کورد، تورک، عەرەب، بەلووچ، تورکمەن، لوڕ، مازەنی و فارس بتوانن تێیدا ئازادانە و شێوەیەکی دێموکراتیانە هەرێمەکانی خۆیان ئیدارە بکەن و هاوکات بەربەستێک بن بەرامبەر سەرهەڵدانەوەی هەرجۆرە سیستەمێکی پاوانخواز لە داهاتوودا، چونکە دابەشکردنی دەسەڵات و لە ئەنجامی ئەوەشدا هاوسەنگی هێز دەرفەت بۆ سەرهەڵدانەوەی دیکتاتۆرییەکی تر ناهێڵێتەوە.

هەوڵی کورد بۆ لێکنیزیکبوونەوە و هاودەنگی و هاوکاریی بەرامبەر کۆماری ئیسلامی زیاتر لە چوار دەیەیە بەردەوامە. بەتایبەتی لەم چەند مانگەی دواییدا هەوڵمان داوە بەدیهێنەری یەکگرتوویی و هاوکاریی بین. بەڵام ئێمە بۆ بنیاتنانی ئێرانێکی نوێ هەوڵ دەدەین نەک بۆ بونیاتنانەوەی شێوازێکی تری پاوانخوازی. بۆ گەیشتن بە ئێرانێکی دڵخواز تەنیا خەڵک و ئۆپۆزیسیونی کۆماری ئیسلامی بەس نین، بەڵکوو لەم ئاراستەیەدا کۆمەڵگەی جیهانیش یەکێکە لە ئەستونە سەرەکییەکان.

ڕووخانی کۆماری ئیسلامی چەندە بۆ خەڵکی ئێران قازانجی هەبێت، ئەوەندەش بۆ کۆمەڵگەی جیهانی گرینگە. نەمانی کۆماری ئیسلامی هاوتایە لەگەڵ گەڕانەوەی سەقامگیری و ئاشتی بۆ زۆرێک لە وڵاتان، لەنێوچوونی بنکەی سەرەکی گرووپە تیرۆریستییەکان و هەروەها بە واتای ئەمن و ئاسایشی بزووتنەوەی ڕزگاریبەخشی ژنانە. بزووتنەوەیەک کە خوازیاری ددان پێدانانی فەرمی و دووپاتبوونەوەی ئەم ڕاستییەیە کە "ژنان توانای بەدیهێنانی ئەوەیان هەیە کە دەیانەوێت". هاوکات دەبێتە هۆی بووژانەوەی هێزە سێکۆکار و مەدنییەکانی ناوچە کە دەیان ساڵە لەلایەن کۆماری ئیسلامی و ڕەوتە توندڕۆکانەوە پەراوێز خراون.

لە کۆتاییدا، ئەوەی پێویستە لێرەدا، لە پارلمانی ئورووپا جەختی لەسەر بکرێتەوە بەرجەستەکردنی ئەو بابەتەیە کە بزووتنەوە شوناسخوازەکان کە لە ئێراندا سەریان هەڵداوە و ڕۆژ لەدوای ڕۆژ بەهێزتر دەبن، خۆیان وەک بەشێک لە کۆمەڵگەی جیهانی پێناسە دەکەن. ژنان هەڵسووڕێنەری شۆڕشی ژینان کە وەک بزووتنەوە شوناسخوازەکانی دیکەی ئێران دەیانەوێت بەفەرمی ددانیان پێدا بنرێت. سیستەمی داهاتووی ئێران پێویستە دان بەو شوناسانەدا بنێت، ئەمەش پێویستیی بە پشتیوانیی کردەیی و بەرچاوی کۆمەڵگەی جیهانییە.

پشتیوانی لە شۆڕشی ژینا هەوڵدانە بۆ بەدیهێنانی جیهانێکی ئەمنتر و سەقامگرتووتر، چونکە زەینییەت و خەونی نەوەی ئەمڕۆی ئێران هەڵگری ئەو بەها و بایەخانەیە کە کۆمەڵگەی جیهانییان لەسەریان بنیات نراوە. ئێمە لە کوردستاندا وەک بەشێک لەم بزووتنەوە گشتگیرەدا خۆمان لە دەرەوەی بازنەی ئەم بایەخە جیهانییانە پێناسە نەکردووە و بەردەوام هەوڵی بنیاتنانی سیستەمێکی بەرپرسیار و دێموکراتیکمان داوە. دڵنیا بن وەک چۆن کوردستان لە شەڕی دژ بە بناژۆخوازی قەڵغانێک بوو بەرانبەر تێرۆریستەکان، بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستانی ئێرانیش بەدەر لەم پڕەنسیپە نییە، چونکە بۆ ماوەی چوار دەیە بە تاقی تەنیا بەرانبەر گەورەترین دەوڵەتی پشتیوانی تێرۆر لە جیهاندا خۆڕاگری کردووە و لە ئێرانی ئازاد و ڕزگارکراوی داهاتووشدا لە ڕیزی ئازادیخوازان و جیهانی خاوەنشارستانیەت ڕادەوەستێ.

کۆچی دوایی کاک عیسمەت عەبدی، ئەندامی پێشووی ڕێبەریی حیزبی دێموکرات

کاک عیسمەت عەبدی، تێکۆشەری سیاسی و ئەندامی پێشووی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەهۆی جەڵتەی مێشک لە وڵاتی هۆڵەند کۆچی دوایی کرد.

کاک عیسمەت عەبدی کە ڕۆژی دووشەممە، ٢٢ی جۆزەردان (١٢ی ژوئەنی ٢٠٢٣) ژینئاوایی لە خەڵکی کوردستان و هاوسەنگەرانی کرد، ساڵی ١٣٣٤ی هەتاوی (١٩٥٥ی زائینی) لە گوندی "ساکان"ی ناوچەی "سۆما"ی ورمێ لەدایک ببوو.

کاک عیسمەت دوای سەرکەوتنی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران و ئاشکرابوونەوەی تێکۆشانی حیزبی دێموکرات لە ساڵی ١٣٥٨ی هەتاویدا وەک لاوێکی خوێندەوار و خاوەنهەستی نەتەوەیی ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی بۆ خەبات و تێکۆشان هەڵبژارد. ئەو وەک کادرێکی تەشکیلاتی لە ناوچەکانی سۆما، ئەنزەل و کەناربەڕۆژ ئەرکیی حیزبیی گرتە ئەستۆ و دواتر وەک بەرپرسی تەشکیلات لەو ناوچانە ناووناوبانگی دەرکرد.

کاک عیسمەت عەبدی خەزەڵوەری ١٣٦٣ لە چیای "شێخ بازید"ی ناوچەی سۆما لە شەڕێکی قورس و نابەرابەری هێزی پێشمەرگە لەگەڵ هێزی کۆک و پۆشتەی ڕێژیمدا بەتوندی بریندار بوو، بەڵام دوای سارێژبوونەوەی برینەکانی، بەورەتر لە جاران لە ڕاپەڕاندنی ئەرک و بەرپرسایەتییەکانیدا بەردەوام بوو.

کاک عیسمەت عەبدی بەهاری ساڵی ١٣٦٤ی هەتاوی بوو بە ئەندامی ناوەندی ئاگری و بەرپرسی کۆمیتەی ئاڕاڕات و لە کۆنگرەی ٧ی حیزبدا کە هەر لەو ساڵەدا گیرا، بە ئەندامی جێگری کۆمیتەی ناوەندیی حیزب هەڵبژێردرا و بە بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی سەڵماس و ئەندامی مەڵبەندی شیمال دیاری کرا. دوای ڕووداوەکانی کۆنگرەی ٨ کاک عیسمەت هەتا ساڵی ١٣٦٩ کە کوردستانی بەرەو دەرەوەی وڵات بەجێ هێشت و دواجار لە وڵاتی هۆڵەند گیرسایەوە، کادری تەواووەختی حیزب لە چەندین ئۆرگانی دەوروبەری ڕێبەرایەتی بوو.

نەمر عیسمەت عەبدی مرۆڤێکی پاک، سادق، دڵسۆز و بەئەزموون بوو. ئەو خەباتگێڕێکی جێی متمانە و بەوەفای ڕێبازی حیزبەکەی بوو. لە کار و ئەرکی حیزبیدا شێلگیر و بەمشوور بوو. بۆیە بە کۆچی دوایی کاک عیسمەت، گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان تێکۆشەریکی بەوەفا، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کادرێکی خەباتکار و بەئەزموونی خۆی و، دەڤەری شیمالی کوردستانیش کەسایەتییەکی جێی متمانە و هیوای دوارۆژی لەدەست دا .

حیزبی دێموکراتی کوردستان بەو بۆنەیەوە سەرەخۆشی لە بنەماڵە و هاوسەنگەرانی کاک عیسمەت عەبدی و خەڵکی شیمالی کوردستان دەکات و خۆی بە بەشداری خەمیان دەزانێت.

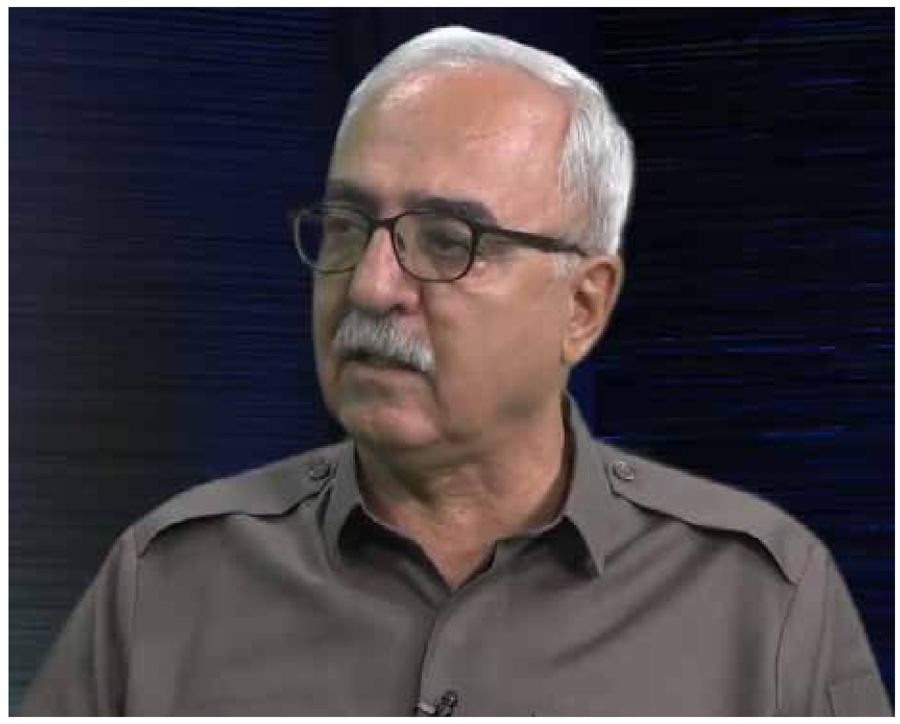

ئاماژەیە: بۆ کەس شاراوە نییە کە بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینا لە ئێستادا ڕەمز و تەنانەت داینەمۆی زیندوویەتی و بەردەوامیی شۆڕش و ڕاپەڕینی نوێی نەتەوەکەمانن. ئەو بنەماڵانە هەر لە سەرەتاوە شینگێڕی لەدەستدانی ڕۆڵەکانیان کرد بە سروود بۆ خۆڕاگری و بەردەوامی. لاواندنەوەی جگەرگۆشە بەناحەقکوژراوەکانیان بوون بە ڕوحێکی دی لە جەستەی ڕاپەڕینی خەڵکدا و هاوپێوەندیی ئێستایان ڕەمز و هۆکاری ڕابوونێکی دیکەیە. ئەگەر ڕێژیم کێلی شەهیدەکان تێک دەشکێنێ و مەزارەکانیان دەشێوێنێ و سەردانکەرانیان دەسبەسەر دەکات، بەڵام دیسانەکە ئەوان بنەماڵەی شەهیدانن کە بە یەکگرتوویی خۆیان بەگژ جەللادەکاندا دەچنەوە. "کوردکاناڵ" ئەم بابەتەی لەگەڵ کاک کەماڵ کەریمی، ئەندامی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکرات تاوتوێ کردووە و "کوردستان" پوختەیەک لەو وتووێژەی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە.

کەماڵ کەریمی:

یەکیەتیی بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینا و پشتیوانیی خەڵک زراوی ڕێژیمی بەتەواوی تۆقاندووە

دیمانە: سابیر فەتاحی

ڕۆڵی بنەماڵە و کەسوکاری شەهیدانی شۆڕشی ژینا لە ماوەی ڕابردوو لە گەرموگوڕ ڕاگرتنی ئەم شۆڕشەدا چۆن بووە و لە بنەڕەتدا ئەوان چۆن توانیویانە تینوگوڕێکی تایبەت بە بەهاکانی ئەو شۆڕشە بدەن و ئەو بایەخانە وەک خۆیان بهێڵنەوە؟

لەڕاستیدا لەگەڵ ئەوەی لە دەستدانی هەر ئازیزێک، بۆ هەر یەک لەو بنەماڵانە بۆخۆی ناخۆشییەکی بەدواوەیە، بەڵام ئێمە دەماندی لەدوای شەهیدبوونی ڕۆڵەکانیان، کچەکانیان، کوڕەکانیان لەسەر گۆڕی شەهیدان لە یادکردنەوەیاندا، زۆر گەرموگوڕ بە پیر قبووڵکردنی شەهیدکردنی ڕۆڵەکانیانەوە دەچوون. ئێمە بەو وتارانە کە باوکی شەهیدان لەسەر گۆڕی شەهیدەکان دەیاندا، و لاواندنەوەی شۆڕشگێڕانە و پڕ غروروری دایکی شەهیدان؛ هەموو ئەوانە هەڵگری پەیامێکی تایبەت بوو. ئەمە هەر لە سەرەتاوە دەری خست کە خەڵکەکە تێکڕا قبووڵی کردووە ئەوانەی لە مەیداندان هەموویان ڕۆڵەی ئەو خاک و خەڵکەن و هەر ئەوەش وای کرد خەڵک بە بەردەوامی بە دەوری یەک بمێنێتەوە. ئەوەی ئێستاش دەیبینین هەوڵێکی یەکجار زۆر پیرۆزە کە بنەماڵەی شەهیدان دەیدەن، چ بۆ یادکردنەوەی شەهیدان و چ بۆ دروستکردنی ئەو پێوەندییە لەنێو بنەماڵەی شەهیداندا کە ئەوە بۆخۆی دەتوانێ یارمەتیدەر بێ بۆ زیندووکردنەوەی یادی ئەو شەهیدانە و هەوڵدان بۆ سەرخستنی ئامانجی شەهیدەکان. هەڵبەت ئەوە نەک هەر بەتەنیا ئەرکی بنەماڵەی شەهیدان، بەڵکوو ئەرکی هەموو ئەو خەڵکە تێکۆشەرەیە کە بە دەوریانەوەن و دەبێ بە دەوریشیانەوە بن و هەوڵ بدەن هەم ئەو پێوەندییە بپارێزن و هەم ببنە قەڵغانێک بۆ پاراستنی بنەماڵەی شەهیدان و ئەو بەردەوامییە کە پێویستە ئەوان بیدەن.

پێتان وایە کۆمەڵگە چەندە توانیویەتی هاودەنگ و هاومەبەست بێت لەگەڵ بنەماڵەی شەهیدان لەپێناو بەردەوامیی ئەو خەباتەدا؟

ئێمە دەبینین ترسی ڕێژیم لە جووڵە و ڕەفتاری بنەماڵەی شەهیدان ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر دەبێت، بۆیە ڕۆژ نییە گڵکۆی شەهیدانی شۆڕشی ژینا لە شارە جۆراوجۆرەکانی ئێران تێک نەدرێ و کێلی قەبرەکانیان نەشکێنن. کاتێک ئەوان دەبینن بنەماڵە شەهیدێک دەچێتە سەر گۆڕی شەهیدەکەی و خەڵکێکی زۆری بەدەورەوەیە، ئەم ترسە لەنێو ڕێژیمدا پتر دەبێ و لێرەدا کە کۆمەڵگە ئەرکێکی گرینگی لەسەر شانە. بەشداریی خەڵک لە ڕێوڕەسمەکانی یادکردنەوەی شەهیداندا و لە هەموو ئەو حەرەکەتە سیمبولیکانەی بنەماڵەی شەهیدان دەیکەن و لە پشتی ئەوانن؛ ئەوە هەم خاڵی بەهێزی جووڵانەوەکەیە و هەم ئەم یارمەتیدان و لەپشتبوونە لەڕاستیدا دەبێت هۆکارێک بۆ پاراستنی ئەوانیش و، کۆمەڵگە دەبێ لەو ئەرک و بەرپرسایەتییەی بەردەوام بێت. لەڕاستیدا ڕۆڵەی هەر بنەماڵەیەک کە لەپێناو گەلەکەی و لەپێناو نەتەوەکەیدا گیانی بەخت دەکا، ئەو گەل و نەتەوەیە دەبێ خاوەندارەتیی لێ بکا و خاوەنداریەتییەکەش بە بوونی لە مەیداندا، بە پشتگیری لە بنەماڵەکەی و، پشتگیری لەو جموجۆڵانەیە کە دەر دەکەوێ و، لە زیندووکردنەوە و یادکردنەوەی شەهیدەکەیدا دەبێ ئەرکی خۆی بەجێ بێنێت.

ئەوەندەی تا ئێستا کراوە و دەکرێ ئایا وەڵامدەرە؟

لە کوردستان بە لەبەرچاوگرتنی ئەو گوشارانەی ڕێژیم خستوویەتیە سەر خەڵک، خەڵک ئەوەی لە تواناییاندا بووە کردوویانە. بەڵام ئەم شۆڕشە کۆتایی نەهاتووە و بەرەو سەرکەوتن دەڕوات. ئەوەی کۆماری ئیسلامی دەیکات کارێکی خۆپارێزییە بۆ ئەوەی تووشی ئەو ڕۆژە نەبێ کە لێی دەترسێ. من پێموایە لە زۆر قۆناغدا کۆمەڵگە بە توانایی خۆیەوە هاتە مەیدان. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هێندێک جار هەست دەکەین هێندێک جار کەمترخەمییش هەیە. ئەمە ڕەنگە لە ڕاگەیاندنی کار و جووڵەیەل، لە ڕێکخستن یان لە هەوڵدان بۆ ئاگادارکردنەوە خەڵکێکی زۆرتر بۆ ئەوەی چ کارێک پێویستە ئەنجام بدرێ، لەمانەدا ڕەنگبێ، کەمتەرخەمی کرابێ. بەڵام دیسانیش من پێموایە کۆمەڵگەی زیندووی کوردستان زۆر باش دەرکی بەو ئەرک و بەرپرسایەتییە کردووە. لە کاتێکدا بنەماڵەی شەهید بە غرووەوە دەیەوێ یادی ڕۆڵەکەی بەرز و زیندوو ڕابگرێ، ئەمە خەباتێکی مەدەنییە و ئەو خەباتە بە پشتیوانیی خەڵک و کۆمەڵگەیە سەر دەکەوێت.

باسی کۆمەڵگەتان کرد، ئەدی پێتان وایە هێزە سیاسییەکانی کوردستان –بەتایبەت حیزبی دێموکرات– چەندە توانیویانە ڕوح بە بەری ئەم هەست بە بەرپرسایەتییەی کۆمەڵگە نیسبەت بە شۆڕشەکەدا بکەن؟

حیزبی دێموکرات زۆر کار هەیە کە دەبێ بیکات و ئەگەر کردبێشتی دەبێ لەسەریان بەردەوام بێت. لە پێوەندی لەگەڵ باسەکەتان هەر ئەوەی ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکرات بە هەموو ئامرازەکانیەوە بۆ زیندووڕاگرتنی شۆڕشەکە و یادی شەهیدانی شۆڕش دەیکات، بۆخۆی هەوڵدانێکە بۆ خاوەندارەتی لە شۆڕش و شەهیدەکانی. ئەوەی ئێمە لە دەرەوە هەوڵمان داوە و ئێستاش لە هەوڵداین، ئەوەی بتوانین بە پاراستنی ناسنامە و شوناسی شەهیدەکانمان تاوان و جینایەتەکانی کۆماری ئیسلامی لە بیروڕای گشتیی جیهان و ناوەندەکانی بڕیاردا بەرجەستە بکەین. بەگشتی من پێموایە هێندێک کار کراوە، بەڵام دیسانیش حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە خۆی بە ڕێبەری بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەزانێ، ئەرکی زۆر زیاتری لەسەر شانە و دەبێ پێوەندییەکانی لەگەڵ هەموو بنەماڵەی شەهیدان زیاتریش بن. مەسەلەکە پرسێکی گرینگە بۆ ئێمە، بە تایبەتی کە دەزانین مەسەلەی هاوپێوەندی و جموجۆڵی بنەماڵەی شەهیدان لە ئێستادا بە تایبەتی چۆن کەوتووتە بەر پەلاماری کۆماری ئیسلامی، کە دەکرێ ئەمە وەکوو سەندێک لە جینایەتەکانی کۆماری ئیسلامی گەورەتر بکرێتەوە.

کاک کەماڵ ئامانجەکانی ڕێژیم لە شکاندنی کێلی شەهیدان و تێکدانی مەزارەکانیان چییە، لە کاتێکدا لەبنەڕەتدا نە شەرع و ئایین و نە یاساش ڕێگە بەم کارە نادات. مەبەستی ڕێژیم چییە؟

لە هەموو ماوەی شۆڕش و خۆڕاگریی خەڵکی کوردستان لە ٤٤ ساڵی ڕابردوو لەدژی کۆماری ئیسلامی، شەهیدەکان هەمیشە نوێنگەی بەرگری و سیمبولی خۆڕاگری بوون. ئەو خوێنەی لە جەستەی شەهید ڕژاوە، نیشانەی ئەوە بووە بەردەوامی و خۆڕاگرییەک هەیە. جا جاران لە جەریانی خەباتی پێشمەرگانەدا، پێشمەرگەیەک لە سەنگەردا شەهید دەبوو، و ئێستا لەسەر شەقام کە ڕۆڵەکانمان شەهید دەبن؛ هەموو خەڵکی کوردستان خاوەنداریەتیی لێ دەکا. کەسێک کە لە سنە شەهید دەبێ، خەڵکی پیرانشار، مەهاباد، بۆکان، بانە، سەقز و... لە شەقامەکاندا ناوی بەرز دەکەنەوە و؛ ئەگەر لە مەهاباد شەهیدێکمان دەبێ، خەڵکی سنە، ئیلام و کرماشان جەرگیان ژان دەکا و پێیان وایە ئەو خوێنە لە جەستەی ئەوان ڕۆیشتووە.

ئەوەی کۆماری ئیسلامی لە شکاندنی کێل و بەردی قەبری شەهیدەکان و لە تێکدانی گۆڕەکانیان بەدوویدا دەگەڕێ، لەڕاستیدا هەمووی بۆ ئەوەیە هەم بە جۆرێک زامی سەر دڵی ئەو بنەماڵانە بەردەوام بکوڵێتەوە و لەلایەکی دیکە بەجۆرێک خەڵکی پێ بترسێنێ کە زیندوو و مردووی کورد هیچ جیاوازییەکی بۆ ئەو نییە و ئەو کوردە ئەگەر تەنانەت بشمرێ ئەو هەر بە مەترسی بۆ سەر خۆی دەزانێت و شەڕی لەگەڵ دەکات. هاوکات هەوڵدانێکە بۆ دروستکردنی ترسێکی دووبارە لە دڵی خەڵکدا کە ئەوان دەست لە هیچ شتێک ناپارێزن و ترساندنی بنەماڵەی شەهیدەکان و لێدانی ئەو غەروورەیە لەنێو بنەماڵەی شەهیداندا دروست بووە و لە بری ئەوە دەیهەوێ خەڵکەکە هەست بە بێهوایی و ڕەنجبەخەساری بکەن. بەڵام بە بڕوای من هەتا ئێستاش نەتەنیا لە کوردستان، لە شوێنەکانی دیکە ئێرانیش ئەو سیاسەتەی ڕێژیم ئاکامی پێچەوانەی بووە. ئەگەر دەبینی لە شارێکدا دەچن کێل و بەردی قەبری یەکێک لەو شەهیدانەی شۆڕشی ژینا دەشکێنن، خەڵکەکە دەمودەست دەچن دروستی دەکەنەوە و خەڵکێکی زۆر بۆ یادکردنەوە دەچن لەوێ کۆ دەبنەوە. ئەوەی ڕێژیم دەیکات ئاسنی ساردکوتانە.

دەتانەوێ بڵێن ڕێژیم دەیەوێ خەڵک بترسێنێ و بیانتۆقێنێ، بەڵام ئەمەش هەر لەدژی خۆی شکاوەتەوە؟

بەڵێ دەقیقەن وایە. مەسەلەن تۆ دەبینی کیان پیرفەلەک، ئەو منداڵە جوانە کوشتیان پێشتر بنەماڵەکەی و چەند کەسێک دەچوون سەر مەزارەکەی. بەڵام دوای تێکدانی گۆڕەکەی بە سەدان و هەزاران کەس دەچنە سەر گۆڕەکەی. ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە ئەوان بە نیسبەت هەموو شتێکی کۆماری ئیسلامی حەسساسن. یانی هەر کارێک کۆماری ئیسلامی لەو هەلومەرجەدا کردوویەتی و دەیکات ڕێک پێچەوانەکەی وەردەگرێتەوە و دەبێتە دروستبوونی ڕقێکی زیاتر، وەک ڕەقێکی پیرۆز لەنێو خەڵک لەدژی ڕێژیم و دروستبوونی هاوپێوەندییەکی قایمتر لە بەرەی خەڵکدا. ئەو ترسەش لە بنەماڵەی شەهیدان و لە کێل و مەزاری شەهیدان بێ‌هۆ نییە. کۆماری ئیسلامی ئێستا کە دەبینێ ناڕەزایەتییەکان یەکجار زۆر بووە و، بەردەوام پەرە دەستێن لە بوونی هەر یەکڕیزییەک و لە دەوری یەکبوونی خەڵک نیگەرانە. دەزانێ ئەگەر بنەماڵەیەک یان چەند بنەماڵە شەهید، هەر کەس لە ماڵی خۆی دانیشێ و شیوەن بگێڕێ، ڕەنگە هیچ گرفتێک بۆ ئەو دروست نەکات. بەڵام کاتێک ئەو چەند بنەماڵەیە بە یەکەوە کۆ دەبنەوە، دەزانێ کە کۆمەڵێک خەڵکی دیکەشیان لە دەور کۆ دەبێتەوە. شک لەوەدا نییە نیگەرانی ئەوەیان هەیە ئەوەی چەند مانگ لەوەپێش لە سەقز لەسەر گۆڕی ژینا کە دەیان هەزار کەس کۆ بوونەوە، ئەوکات لەوانەیە کۆماری ئیسلامی تووشی غافڵگیری بو بێ و لەو هەلومەرجەدا نەیتوانیبێ یان نەیوێرابێ پەرچەکردارێک پیشان بدا. بەڵام ئێستا هەموو هەوڵەکانی بۆ ئەوەیە ئەو شتانە لە کوردستان دووپات نەبنەوە، بەتایبەت کە چەند مانگێمان ماوە بۆ سەرەتای دەستپێکردنی شۆڕشی ژینا و هیچ گومان لەوەدا نییە کە ئێستا هەموو ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم بیر لەوە دەکەنەوە لەو هەلومەرجەدا دەبێ چی بکەن؟ ڕێژیم ترسی ئەوەی هەیە جارێکی دیکە ئەو خەڵکە وەکوو نۆ مانگ لەوە پێش لە دەوری یەکتر کۆ ببێتەوە، و بەیەکەوە بڕژێنە سەر شەقام و دیسانەکەش دروشمەکانی ڕووخان و دژی کۆماری ئیسلامی و خامنەیی و... بەرز بێتەوە و ڕەنگە ئەوکات بۆیان کۆنترۆڵ نەکرێ. بەستێنە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکەش بۆ ئەو ڕابوونە ئامادەیە و ئەوانیش پێیان وایە ئەوجارە ئەگەر شتێکی ئاوا ڕوو بداتەوە، ئیدی بۆیان کۆنترۆڵ نابێت و کۆماری ئیسلامی چارەنووسی یەکلا دەبێتەوە. ئەوان ئەم کارانەی کە دەکەن، بۆ پێشگیرییە لە دروستبوونی ئەو بەیەکەوەبوونەوە و یەکڕیزییەی کە لەوانەیە ڕوو بکاتە شەقام. ڕێژیم لە ئێستاوە ئەو کارانە دەکا بۆ ئەوەی خەڵک بترسێنێ هەتا جارێکی تر ئاوا لە دەوری یەکتر کۆ نەبنەوە. بەڵام وەک باسمان کرد ئەم پرۆسەیە بەرەو پێش دەچێ و ئەم جموجۆڵانەش یارمەتیدەرن بۆ خەڵک و ئەو حەرەکەتانە کە خەڵک دیکەن –هەر بنەماڵەی شەهیدان بە نموونە بێنینەوە– ئەوانە یارمەیدەرن بۆ ئەوەی جۆرێکی دیکە ئەم یەکگرتووییە لەنێو خەڵکدا و دیسان لە شەقامەکان خۆ دەر بخاتەوە و ئەوە نیگەرانیی کۆماری ئیسلامییە.

سپاس کاک کەماڵ بۆ بەشداریت لەو دیمانەیەدا

تکایە. ئێوە ماندوو نەبن

ناوەندی هاوکاری: بزووتنەوەی مافخوازانەی خەڵکی کوردستان بە سیاسەتی گرتن و تۆقاندن ناوەستێندرێ

لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا ناوەندە ئەمنیەتییەکانی کۆماری ئیسلامی دەیان کەس لە ئەندامانی بنەماڵەکانی شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی لە شارەکانی سنە، دێولان و دیواندەرەیان دەسبەسەر کردووە.

ئەو ڕەشبگیرە دوای ئەوە بووە کە ئەو کەسانە سەردانی مەزاری شەهیدانی ڕاپەڕینی ئەمدواییانەیان لە شارەکانی سەقز و بۆکان کردووە و لە ڕێگەی گەڕانەوەدا بەکۆمەڵ دەسبەسەر کراون و هەواڵەکان باس لەوە دەکەن کە هێشتا ژمارەیەکی زۆر لەوان لە گرتووخانەکانی ناوەندە ئەمنییەتییەکاندا ڕاگیراون و بەند کراون.

لە هەوڵێکی دیکەدا ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم لە شاری سەقز بڕیاریان داوە هاتوچۆکان بۆ گۆڕستانی ئایچی سنووردار بکەن و بەر بە سەردانی خەڵک بۆ سەر مەزاری ژینا ئەمینی و شەهیدانی دیکەی ئەو گۆڕستانە بگرن.

ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران وێڕای مەحکوومکردنی ئەو کردەوانەی کۆماری ئیسلامی ڕادەگەیەنێ: بزووتنەوەی مافخوازانەی خەڵکی کوردستان بە هەوڵی لەو چەشنە ناوەستێندرێ. هەروەها شکاندنی کێل و داخستنی مەزارگەی شەهیدان، ڕێگری لە سەردانی گڵکۆی شەهیدان بە مەبەستی نوێکردنەوەی پەیمان و بەڵێن و دەسبەسەرکردنی خەڵک لەو سۆنگەیەوە، تەنیا ڕقی پیرۆزی کۆمەڵانی خەڵک لە تەواوەتیی ڕێژیم زیاتر دەکات.

شۆڕشی ژینا لە دڵ و باوەڕی خەڵکی خەباتکاری کورددا زیندووە و ئەم شۆڕشە سەرەڕای هەموو سەرکوت و زەبروزەنگێکی کۆماری ئیسلامی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ لە سەرکەوتنەکانی نزیکتر دەبێتەوە.

ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی
کوردستانی ئێران
٢١ی جۆزەردانی ١٤٠٢ی هەتاوی

ئایا زستانی ئەتۆمی بەڕێوەیە؟

ئەمریکا و یەکیەتیی سۆڤیەت هاوکات کە هەوڵی پەرەپێدان بە چەکە ئەتۆمییەکان دەدا، بیریشیان لە دانانی سیستەمی بەرگری دژەمووشەکی بە مەبەستی پووچەڵکردنەوەی توانای تۆڵەسەندنەوەی لایەنی بەرامبەر دەکردەوە. ئەمەش ببووە هۆی پەرەسەندنی کێبڕکێی چەکوچۆڵ لەو سەردەمەدا. سەیر ئەوەیە هەم واشنگتۆن و هەم کرێملین لەوە تێگەیشتبوون کە هاوسەنگیی ستراتیژیک توانیبووی ئاسایشیان دابین بکات و هیچ لایەنێک بیری لەوە نەدەکردەوە دەستپێشخەری شەڕێکی ئەتۆمی بکات. بۆیە لەکۆتاییدا هەوڵیان دا دەست لە دروستکردنی سیستەمی دژەمووشەکی هەڵبگرن بۆ ئەوەی توانای تۆڵەسەندنەوەی هیچ کامیان پووچەڵ نەبێتەوە. بۆ ئەم مەبەستە پەیمانی دژە مووشەکیی بالیستیکیان واژۆ کرد

ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لە ساڵی ١٩٤٥ تا ١٩٤٩ تاکە وڵاتی خاوەن چەکی ئەتۆمی لەسەر گۆی زەوی بوو. یەکیەتیی سۆڤیەت لە ساڵی ١٩٤٩دا یەکەم بۆمبی ئەتۆمیی تاقی کردەوە و باڵادەستیی ئەمریکا لەو بوارەدا کۆتایی هات و هاوسەنگییەکی ڕێژەیی هاتە ئاراوە و هەردوو وڵات ناچار بوون دان بەو ڕاستییەدا بنێن کە لەئەگەری دەستپێشخەری لە بەکارهێنانی چەکە ئەتۆمییەکاندا، لایەنی بەرانبەر ئەوەندە چەکی ئەتۆمی و توانای دەمێنێتەوە کە بتوانێت تۆڵەیەکی کوشندە و مەرگهێنەر بکاتەوە. هەر ئەم ستراتیژییە بوو کە بە ستراتیژیی لەنێوبردنی حەتمی و بێ‌چەندوچوونیی یەکتر (Mutual Assured destruction) ناوبانگی دەرکرد.

هەبوونی چەکی ئەتۆمی و ترس لە دەرئەنجام و لێکەوتەکانی بەکارهێنانی ئەو چەکانە وای کرد ئەمریکا و یەکیەتیی سۆڤیەت بە پێکەوەژیان لەژێر سێبەری چەکە ئەتۆمییەکاندا ڕازی بن. لایەنگرانی ئەو ستراتیژییە دەیانگوت ئەو دیمەنە ئەوەندەش کە سەرەتا وێنا دەکرا ترسناک و تۆقێنەر نییە. ئەوان دەیانگوت چەکە ئەتۆمییەکان ئەوەندە کاولکەر و ئاسەواربڕن کە بوونەتە هۆی ئەوەی نە ئەمریکا و نە یەکیەتیی سۆڤیەت تەنانەت بیر لە هێرشبردن بۆ سەر ئەوی تر نەکەنەوە. بێرنارد برۆدی ستراتیژیستی بەناوبانگی هێزی دەریایی لە ساڵی ١٩٦٤دا ڕایگەیاند: "تا ئێستا ئامانجی ئێمە لە پێکهێنانی هێزی سەربازی سەرکەوتن لە شەڕەکاندا بووە، بەڵام لەمەبەدوا ئامانجی سەرەکی ئێمە دەبێ ڕێگریکردن لە سەرهەڵدانی شەڕەکان بێت". بە کردەوەش لە دەیەی ١٩٦٠دا چەکە ئەتۆمییەکان بەهۆی توانای لەنێوبردنی هەردوو لایەن، ڕۆڵێکی سەرەکییان گێڕا لە ڕێگریکردن لە سەرهەڵدانی شەڕ لەنێوان دوو مەزنەهێزی ئەمریکا و یەکیەتیی سۆڤیەتدا و لەبەر ئەوەی کە هەر کامیان دەیانتوانی دۆزەخێکی هەمەلایەنە بۆ ئەوی تر دروووست بکەن، جۆرە هاوسەنگییەک لە نیوانیاندا جێگیر بوو. لەڕاستیشدا ئەگەر شەڕی ئەتۆمی بە واتای تەفروتوونابوون و کاولبوونی هەردوو وڵات بێت، کێ ئەوەندە بێ عەقڵە شەڕێکی لەو جۆرە دەست پێ بکات؟ باشترین کار هەر ئەوە بوو ئەو بژاردەیە تاقی نەکرێتەوە.

سەرەڕای ئەوەی واشنتۆن هەندێ سیستەمی بەرگری دژە مووشەکیی لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵات دامەزراندووە و سەرەڕای ئەوەش کە سەرۆکی ئەمریکا لە ساڵی ٢٠٠٣ ڕایگەیاند کە چیتر پابەندی پەیمانی A.BM نابن چوونکە ڕێگرە لەوەی بەرانبەر مووشەکەکانی وڵاتانی شەڕئەنگێز و یاخی وەک ئێران کورەی باکوور سیستەمی بەرگری دامەزرێنن، بەڵام تا ئێستا بڕیاردەرانی ئەو وڵاتە نەک هەر سیستەمێکیان دانەمەزراندووە کە مووشەکەکانی ڕووسیە پووچەڵ بکاتەوە، بەڵکوو بەردەوام ڕایدەگەیەنن کە پابەندن بە پەیمانی A.B.M و ستراتیژیی بەرپرچدانەوە لەسەر بنەمای لەنێوبردنی بێ‌چەندوچوونیی یەکتر کە تا ئێستا بووەتە هۆی سەقامگیری پەیوەندییەکانی نێوان مۆسکۆ و واشنگتۆن

بۆیە بەلەبەرچاوگرتنی تێچووی شەڕێکی ئەتۆمی تا دەهات هەر دوو لایەن کەمتر بیریان لە شەڕێک دەکردەوە کە ئەگەری بەرزبوونەوەی تا ئاستی ئەتۆمی هەبێت. بەپێچەوانەوە هەم ئەمریکا و هەم یەکیەتیی سۆڤیەت لەبری دەستپێشخەری بۆ هێرشبردن زیاتر هەوڵیان دەدا توانای بەرپەرچدانەوەی خۆیان زیاتر و بەرزتر بکەنەوە و لە توانای تۆڵەسەندنەوەی خۆیان لە ئەگەری هێرشی دەستپێشخەرانەی لایەنی بەرامبەر دڵنیا ببنەوە. واتە واشنگتۆن لەبری ئەوەی بیر لە هێرشبردن بکاتەوە، بیری لە پووچەڵکردنەوەی هەڕەشەکانی یەکیەتیی سۆڤیەت و پاراستنی خاک و توانای ئەتۆمی خۆی و هەروەها پاراستنی هاوپەیمانانی دەکردەوە. لەبەرانبەردا، بۆ یەکیەتیی سۆڤیەتیش تێچووی بەکارهێنانی چەکی ئەتۆمی لەڕادەبەدەر بوو، هەر بۆیە ئەویش قەناعەتی هێنابوو کە نابێ لە دەستپێکردنی شەڕدا دەستپێشخەری بکات.

بەڵام سەرەڕای ئەوەی کە "ستراتیژیی لەنێوبردنی بێ‌چەندوچوونیی یەکتر" جۆرێک هاوسەنگیی ستراتیژیکی درووست کردبوو، هەردوو لایەن هەمیشە نیگەرانی ئەوە بوون کە ئەو هاوسەنگییە لە قازانجی لایەنی بەرامبەر بگۆڕدرێت. هۆکاری ئەو ترس و نیگەرانییە ئەوە بوو کە هەر یەک لە ئەمریکا و یەکیەتیی سۆڤیەت هاوکات کە هەوڵی پەرەپێدان بە چەکە ئەتۆمییەکان دەدا، بیریشیان لە دانانی سیستەمی بەرگری دژەمووشەکی بە مەبەستی پووچەڵکردنەوەی توانای تۆڵەسەندنەوەی لایەنی بەرامبەر دەکردەوە. ئەمەش ببووە هۆی پەرەسەندنی کێبڕکێی چەکوچۆڵ لەو سەردەمەدا. سەیر ئەوەیە هەم واشنگتۆن و هەم کرێملین لەوە تێگەیشتبوون کە هاوسەنگیی ستراتیژیک توانیبووی ئاسایشیان دابین بکات و هیچ لایەنێک بیری لەوە نەدەکردەوە دەستپێشخەری شەڕێکی ئەتۆمی بکات. بۆیە لەکۆتاییدا هەوڵیان دا دەست لە دروستکردنی سیستەمی دژەمووشەکی هەڵبگرن بۆ ئەوەی توانای تۆڵەسەندنەوەی هیچ کامیان پووچەڵ نەبێتەوە. بۆ ئەم مەبەستە پەیمانی دژە مووشەکیی بالیستیکیان واژۆ کرد.

بەڕوونی مەبەست لە پەیمانی دژەمووشەکیی بالستیک کە بە پەیمانی A.B.M (The Anti-Ballistic Missile (ABM) Treaty) ناسراوە، جێگیرکردن و بەردەوامیدان و ڕەواییدان بە ستراتیژیی بەرپەرچدانەوە (Deterrence) لەسەر بنەمای لەنێوبردنی بێ‌چەندوچوونیی یەکتر بوو. وەک پێشتر ئاماژەم کرد، هەوڵدان بۆ دامەزراندنی سیستەمی بەرگری دژە مووشەکی بالستیک ببووە هۆی پەرەسەندنی کێبڕکێی چەکوچۆڵ و نیگەرانیی هەر یەک لە واشنگتۆن و مۆسکۆ لەوەی کە لایەنی بەرامبەر بتوانێت توانای تۆڵەسەندنەوەی ئەوی تر پووچەڵ بکاتەوە، ئەمەش تەحەدایەک بوو بۆ سەر ئاسایش و سەقامگیری جیهان. بۆیە ئەو دوو مەزنەهێزە لە ڕۆژی ٢٦ی مانگی مەی ساڵی ١٩٧٢ لە مۆسکۆ ئەو پەیمانەیان واژۆ کرد. دەقی ئەو پەیمانە لە ٣ی ئاگۆستی ١٩٧٢ لەلایەن ئەنجومەنی پیرانی ئەمریکاوە پەسەند کرا و لە ٣٠ سێپتەمبەردا سەرۆک کۆماری ئەمریکا واژۆی کرد و لە ٣ی ئۆکتۆبەری ١٩٧٢دا کەوتە بواری جێبەجێکردن. بەپێی پەیمانی A.B.M هەر یەک لە ئەمریکا و ڕووسیە تەنیا ڕێگایان پێ دەدرا دوو سیستەمی بەرگریی دژە مووشەکی لەنێو خاکی خۆیاندا دامەزرێنێن، ئەویش بۆ ئەوەی بەرگری لەو مووشەکانە بکەن کە بۆ تۆڵەسەندنەوە لە ئەگەری هێرشی لایەنی بەرامبەر لەسەر سەکۆکان ئامادەیان کردبوون. دواتر پێداچوونەوە بەو پەیمانەدا کرا و لە ڕۆژی ٣ی جولای ١٩٧٤ بڕیار درا هەر لایەنێک تەنها یەک سیستەمی بەرگریی دژە مووشەکی بە مەبەستی پاراستنی یەک سەکۆی مووشەکی کە بۆ تۆڵەسەندنەوە دانرابوو، دابمەزرێنێ. بەم چەشنە، دانانی سیستەمێک کە بتوانێت بەرگری لە سەرانسەری وڵات بکات و توانای تۆڵەسەندنەوەی لایەنی بەرامبەر پووچەڵ بکاتەوە قەدەغە کرا. هەر لەو کاتەوە هەتاکوو ئێستا پەیمانی A.B.M وەک بەردی بناغەی هاوسەنگی ستراتیژیکی نێوان ئەمریکا و ڕووسیە سەیر دەکرێت.

هەڵبەت ئەمە بەو مانایە نییە هیچ هەوڵێک بۆ تێپەڕین لەو ستراتیژییە نەدراوە. بەپێچەوانەوە داڕێژەرانی ستراتیژی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا وەک وڵاتێک کە دوای داڕمانی دیواری بێرلین و کۆتایی‌هاتنی شەڕی سارد وەک وڵاتێکی هێژمون و باڵادەست لە شانۆی سیاسەتی جیهاندا دەرکەوت، لە چەندین قۆناغدا مەیلی خۆیان بۆ تێپەڕین لەو ستراتیژییە و گەیشتن بە باڵادەستیی ئەتۆمی نیشان داوە. بەتایبەت دوای دەسەڵاتگرتنی جۆرج بۆشی کوڕ و ڕووداوە تێرۆریستییەکانی ١١ی سێپتەمبەری ٢٠٠١ ئەم مەیلە لە ئەمریکا فراوانتر بوو. بەڵام بەکردەوە هێشتا سەرکەوتوو نەبووە. سەرەڕای ئەوەی واشنتۆن هەندێ سیستەمی بەرگری دژە مووشەکیی لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵات دامەزراندووە و سەرەڕای ئەوەش کە سەرۆکی ئەمریکا لە ساڵی ٢٠٠٣ ڕایگەیاند کە چیتر پابەندی پەیمانی A.BM نابن چوونکە ڕێگرە لەوەی بەرانبەر مووشەکەکانی وڵاتانی شەڕئەنگێز و یاخی وەک ئێران کورەی باکوور سیستەمی بەرگری دامەزرێنن، بەڵام تا ئێستا بڕیاردەرانی ئەو وڵاتە نەک هەر سیستەمێکیان دانەمەزراندووە کە مووشەکەکانی ڕووسیە پووچەڵ بکاتەوە، بەڵکوو بەردەوام ڕایدەگەیەنن کە پابەندن بە پەیمانی A.B.M و ستراتیژیی بەرپرچدانەوە لەسەر بنەمای لەنێوبردنی بێ‌چەندوچوونیی یەکتر کە تا ئێستا بووەتە هۆی سەقامگیری پەیوەندییەکانی نێوان مۆسکۆ و واشنگتۆن. بەکردەش هەر وا بووە؛ بە چاوپۆشین لەوەی کە سەرکردەکانی ئەمریکا و ڕووسیە تا ئێستا چەندە لەو ستراتیژییە ڕازی یان ناڕازاین، کاری پێ دەکرێت و بەردەوامە.

بەڵام دوابەدوای هێرشی ڕووسیە بۆ سەر ئۆکراین لە سەرەتاکانی کۆتا مانگی ساڵی ١٤٠٠ تا ئێستا بەردەوام باس لەوە دەکرێت کە جیهان ڕووبەڕووی مەترسیی شەڕی ئەتۆمیی زلهێزەکان بووەتەوە. ڕەنگە دوای قەیرانی مووشەکیی کۆبا لە ساڵی ١٩٦٢ هەتاکوو شەڕی ڕووسیە- ئۆکراین ئەوەندە باسی مەترسیی شەڕی ئەتۆمی نەکرابێت. لەڕاستیشدا بڕیاردەران و ستراتیژیستەکانی ئەو وڵاتانە لە هیچ قۆناغێکدا ئەوەندەی ڕۆژانی دوای دەستپێکردنی شەڕی ئۆکراین ئاماژەیان بە بەکارهێنانی چەکی ئەتۆمی یان هوشداریدان سەبارەت بە بەکارهێنانی ئەو چەکانە نەکردووە. هەر ئەمەش وای کردووە زۆرێک لە شارەزایان پێیان وابێت کە جیهان بەرەو زستانی ئەتۆمی دەچێت و تەنانەت هەندێک لە زانایان و بیرمەندانی سیاسەتی نێونەتەوەییش نیگەرانیی خۆیان سەبارەت بە سەرهەڵدانی شەڕێکی ئەتۆمی دەربڕیوە.

کیسینجێر کە بۆ ئاماژەدان بە گرنگی بیروبۆچوونەکانی هێندێک جار (هەرچەند زێدەڕۆیانە) دەگوترێت لە ئێستا هیچ مرۆڤێکی زیندوو لەسەر گۆی زەوی نییە کە هێندەی ئەو ئەزموونی سیاسیی هەبێت و شارەزای کاروباری نیونەتەوەیی بێت، یەکێک لەو بیرمەندانەیە کە لەم دواییانەدا سەبارەت بە مەترسیی سەرهەڵدانی شەڕی ئەتۆمی و پێویستی داڕشتنی میکانیزمێک بۆ ڕێگریکردن لە ئاڵۆزتربوونی پەیوەندییەکانی نێوان زلهێزەکان و سەقامگیرکردنی جیهان باسی کردووە.

د. محەممەد حوسێنزادە

سەرەڕای ئەوەش، هەندێک پێیان وایە ستراتیژیی بەرپەرچدانەوەی نێوان ئەمریکا و ڕووسیە کە لەسەر بنەمای لەنیوبردنی بێ‌چەندوچوونیی یەکتر دانراوە، جۆرە عەقڵانییەتێکی (عەقڵانییەت بە مانای هەڵسەنگاندنی تێچوو و قازانجەکانی دەستپێشخەری لە شەڕێکی ڕاستەوخۆ) تێدایە کە ڕێگرە لەوەی ئەو دوو وڵاتە بەم زووانە و لەسەر ناکۆکییەکانیان لەسەر پرسی ئۆکراین پەنا بۆ شەڕی ئەتۆمی ببەن. بەتایبەت کە ئەو دوو وڵاتە ئەزموونی زیاتر لە حەفتا ساڵ پێکەوەژیانیان لەژێر سێبەری چەکە ئەتۆمییەکاندا هەیە و تا ئێستاش بەردەوام هەوڵیان داوە لە ڕێگای دیالۆگ و گفتوگۆ کێشەکانیان چارەسەر بکەن یا خود بە یارمەتیدانی ئەو وڵاتانەی دوژمنایەتیی لایەنی بەرانبەر دەکەن بە شێوەی ناڕاستەوخۆ لەدژی یەکتر شەڕ بکەن. ئەمەش بە هۆی ترس لە شەڕێکی ڕاستەوخۆ بووە کە بتوانێت تا ئاستی ئەتۆمی بەرز ببێتەوە. ئەمە یەکێک لەو هۆکارانە بووە کە بەتایبەت بیرمەندانی ڕیالیزمی سیاسیی سەردەمی دوای شەڕی دووەمی جیهانی تا ئێستایان ناو ناوە قۆناغی ئاشتیی درێژخایەن!

ئەمن پێم وایە سەرەڕای یارمەتیی بەربڵاو و چاوەڕواننەکراوی وڵاتانی ئەورووپا و ئەمریکا بە ئۆکراین بۆ شەڕ لەدژی ڕووسیە و بەئەندامبوونی فینلاند و سوئێد لە گەورەترین ڕێکخراوی سەربازیی جیهان کە بە دوژمنی ڕووسیە دادەنرێت و هەروەها سەرەڕای هەڕەشەکانی ڤلادیمیر پۆتین و هوشداریدانی باقی بەرپرسانی باڵای ڕووسیە سەبارەت بە پەرەسەندنی شەڕەکە و بەرزبوونەوەی تا ئاستی شەڕی ئەتۆمی و گەیشتنی جیهان بە قۆناغی زستانی ئەتۆمی (بە مانای نەمانی ژیانی مرۆڤایەتی و هەموو گیانلەبەران لە جیهاندا دوای بەکارهێنانی چەکی ئەتۆمی کە مەزندە دەکرێت هەر سەرەتا ٢ ملیارد کەس تێدا بچن)، بەڵام لەبەر ئاستی کاولکاریی چەکە ئەتۆمییەکان و ڕازیبوونی ڕێژەیی ئەمریکا و ڕووسیا لە ستراتیژی بەرپەرچدانەوە، جیهان لانیکەم لەبەر شەڕی ئێستای ئۆکراین بەرەو شەڕی ئەتۆمی و قۆناغی زستانی ئەتۆمی ناچێت. بەتایبەت کە سەرکردەکانی ڕووسیە و ئەمریکا دەزانن کە سەرباری دوژمنایەتی و ناکۆکی و جیاوازی بیروبۆچوونەکانیان سەبارەت بە چۆنیەتی کارکردنی سیستەمی جیهانی و هەروەها سەرباری لێکدژی بەرژوەندییەکانیان، بەڵام تێچووی بەکارهێنانی چەکە ئەتۆمییەکان ئێجگار قورسە و ڕەنگە بگاتە ئاستی لەنیوچوونی یەکجارەیی خۆیان و کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی. هەڵبەت ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە شەڕی ئەتۆمی نێوان زلهێزەکان لە داهاتوودا (بۆ نموونە لەسەر پرسی تایوان) مەحاڵە یان تەنانەت لەم شەڕەدا ڕووسیە لە چەکی بچووکی ئەتۆمی لە دژی ئۆکراین کەڵک وەرناگرێت، بەڵکوو زیاتر بەو مانایە دێت کە پێناچێت ئۆکراین بۆ ئەمریکا ئەوەندە گرینگ بێت کە لانیکەم تا کاتێک توانای تۆڵەسەندنەوەی ڕووسیەی بەتەواوەتی پووچەڵ نەکردبێتەوە ئامادەی تاقیکردنەوەی شەڕێکی لەو جۆرە بێت. پووچەڵکردنەوەی ئەو توانایەش پێویستی بە تەکنۆلۆژیای پێشکەوتووی سیستەمی بەرگری دژە مووشەکییە کە بتوانێت هەموو جۆرە مووشەکێکی ڕووسیە پووچەڵ بکاتەوە کە لە ئێستادا لەبەردەست نییە و ئەوەش کە ئایا چەندە ئەگەری سەرکەوتنی هەیە باسی بابەتێکی ترە. بەکورتی، شەڕی ئەتۆمی لە ئێستادا زەحمەتە، بەڵام پێشبڕکێ و کێبڕکێی ئەمنیی نێوان زلهیزەکان لە ئاستی جیهانیدا هەرگیز کۆتایی نایەت و درێژەی هەیە.

کۆماری ئیسلامی، تێکنۆلۆژیی نیزامی و پێشبڕکێی چەکوچۆڵ

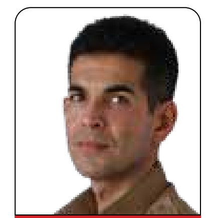

ئارمان حوسێنی

"باری بۆزان"، بیرمەند و زانای بەناوبانگی بیاقی ئەمنییەتی نێونەتەوەیی و یەکێک لە تیۆریسیەنە دیارەکانی "قوتابخانەی کۆپێنهاگ" دەڵێت کە ئانارشی نێونەتەوەیی و تێکنۆلۆژیی سەردەم دوو توخمی سەرەکین کە حکوومەتەکان یان دەوڵەتان بۆ داڕشتن و دەستنیشانکردنی ستراتیژیی ئەمنییەتی خۆیان گرنگییان پێ دەدەن.

چەمکی ئانارشی نێونەتەوەیی ئاماژەیە بۆ دۆخێک لە پێوەندییە نێونەتەوەییەکان کە دەوڵەتێک لە سەرەوەی دەوڵەتان بوونی نییە (بەپێچەوانەی ئاستی نێوخۆیی) کە ئەمنییەتی ئەکتەرەکان دەستەبەر و گەرەنتی بکات. هەر بۆیە دەوڵەتان خۆیان بەرپرسی پاراستن و دابینکردنی ئەمنییەتی خۆیانن. هەڵبەت ئەمە بە واتای بێنەزمی و پاشاگەردانی نییە، بەڵکوو خۆی جۆرێکە لە نەزم. بەتایبەتی بیرمەندانی ڕیالیست پێیان وایە ئانارشی، تایبەتمەندییەکی هەمیشەیی پێکهاتەی نێونەتەوەییە و جیهانگیرە و دەوڵەتان لە وەها قەوارەیەکدا سیاسەت دەکەن. بە بۆچوونی "بۆزان" تێکنۆلۆژی وەکوو ئانارشی پێکهاتەیەکی گرینگ و گشتگیر و هاوکات سەربەخۆیە لە ئانارشی. پێکهاتەی تێکنۆلۆژی بەستێن یان زەمینەیەکی سیاسییە نییە، بەڵکوو بەستێنێکی تێکنۆلۆژیک دروست دەکات کە هەم سیاسەتی نێوخۆیی و هەمیش سیاسەتی نێونەتەوەیی لەو چوارچێوەیەدا کار دەکەن. لێرەدا پێویستە ئاماژە بە جیاوازیی سیاسەتی نێوخۆیی و سیاسەتی نێونەتەوەیی بکەین، کە هەروەک گوتمان لە ئاستی نێونەتەوەییدا دەوڵەتێک لە سەرەوەی دەوڵەتانەوە نییە، بۆیە دەڵێین شانۆی سیاسەتی نێونەتەوەیی ئانارشییە. بەم واتایە کە ئەکتەرەکان لانیکەم لە ڕووی یاساییەوە پێکەوە بەرابەر و هاوسەنگن و پێکهاتەی سیاسەتی نێونەتەوەیی پێکهاتەیەکی پلەوپایەیی (سلسلەمراتبی) نییە، بەڵام لە ئاستی نێوخۆییدا دەوڵەتێک لە سەرەوەی هەموو ئەکتەرەکانەوە هەیە کە پێوەندییەکانیان ڕێک دەخات و دیارە دەبێ ئەمنییەتیشیان دابین بکات. بۆیە پێکهاتەی نێوخۆیی پێکهاتەیەکی پلەوپایەییە (سلسلەمراتبی).

بۆزان هەروەها پێی وایە پێکهاتەی ئەم بەستێنە جەبرییەی تێکنۆلۆژییە (پڕۆسەی گشتیی پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی) کە کاریگەری لەسەر ئاستی ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان، نێوەڕۆکی هەڕەشە سەربازییەکان و لێکەوتەکانی بەکارهێنانی هێز دادەنێت، حکومەت و دەوڵەتان ناچار بە چەشنێک لە هەڵسوکەوت دەکات کە ڕوو بکەنە پێشبڕکێی چەکوچۆڵ. ئەم پڕۆسەیە بەم چەشنەیە کە ئەگەر هات و دەوڵەتێک لە گۆڕەپانی ئانارشی نێونەتەوەییدا بە کەڵکوەرگرتن لە تێکنۆلۆژی دەست بە دروستکردنی چەکوچۆڵ بکات، تەنانەت گەر ئیدیعای ئەوەش بکات کە بۆ بەرگری لە خۆی کەڵکیان لێ وەردەگرێت، هێشتا باقی دەوڵەتان هەست بە مەترسی دەکەن و ڕوو دەکەنە دروستکردنی چەکوچۆڵی لەو چەشنە و بەم شێوەیە پێشبڕکێی چەکوچۆڵ دەست پێ دەکات و لە ئەگەری بەردەوامی ئەم پڕۆسەیەدا ئەو پێشبڕکێیە توندتر و چڕتریش دەبێتەوە.

یەکێک لەو حکوومەتانەی نموونەی بەرچاوی ئەم ئارگیومێنتەی بۆزانە، کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە بە دەسبەسەرداگرتن و تاڵانکردنی سامانی هەموو نەتەوەکانی ئێران، بە کەڵکوەرگرتن لە تێکنۆلۆژیی نوێی سەربازی دەستی کردووە بە دروستکردنی هەموو جۆرە مووشەک و ژمارەیەکی زۆر فڕۆکەی بێفڕۆکەوان (درۆن) و ئەمەش لە شانۆی ئانارشی نێونەتەوەییدا بووەتە هۆی سەرهەڵدانی پێشبڕکێی چەکوچۆڵ. لەبەر ئەوەی بەپێی کردەوەکانی پێشووی کۆماری ئیسلامیی ئێران هیچ وڵاتێک و تەنانەت وڵاتانی دراوسێی ئێران نەک هەر ئەو ئیدیعایەی کۆماری ئیسلامییان قەبووڵ نەکردووە کە گوایە بە مەبەستی بەرگری لەم چەکوچۆڵانە کەڵک وەردەگرێ، بەڵکوو بە هەڕەشەیەکی جددی بۆسەر ئەمنییەتی نەتەوەیی خۆشیانی دەزانن. هەڵبەت ئەمەش سەرسوورهێنەر نییە، هەر تاک نموونە هەناردەکردنی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان بۆ ڕووسیە ئیدیعاکانی کۆماری ئیسلامی کە گوایە بە شێوەی بەرگریکارانە کەڵک لەو چەکوچۆڵە وەردەگرێت، پووچەڵ دەکاتەوە! هەربۆیە باقی ئەکتەرەکانیش بە مەبەستی بەرەنگاربوونەوەی هەڕەشەکانی کۆماری ئیسلامی هەوڵی پڕچەککردنی خۆیان، چ لە ڕێگەی دروستکردنی چەک یان کڕینیان لە وڵاتانی دیکەوە دەدەن، کە ئەمە بۆخۆی پێشبڕکێیەکی چەکوچۆڵی لە ناوچەکە لێ کەوتووەتەوە.

تاکوو ئێرە قسە لەسەر ئاستی نێونەتەوەیی بوو و دیارە چەمکەکانی ئانارشی و تێکنۆلۆژی و پێشبڕکێی چەکوچۆڵ زۆرتر لەو ئاستەدا بەکار دەهێنرێن؛ بەڵام ئەمن پێم وایە ئەم فۆرمۆڵە دەکرێ لە ئاستێکی بچووکتر و بۆ حیزبە دژبەرەکانی ئێرانیش -حیزبە کوردەکانی دژبەری کۆماری ئیسلامی بۆ نموونە- بەکار بهێنرێت.

هەروەک دەزانین یەکێک لە نەتەوە ستەملێکراوەکانی ئێران، نەتەوەی کوردە کە هەر لەو ڕۆژەوە پڕۆژەی دەوڵەت-نەتەوە لەو وڵاتەدا دەستی پێ کردووە تاکوو ئێستا بێوچان بەرگرییان لە خۆیان و نیشتمانەکەیان کردووە. لەم بەربەرەکانێیەدا کوردەکان و کوردستان تێچوویەکی قورسیان تاکوو ئێستا لەپێناوی ڕزگاریی خۆیان داوە. هەموومان لە ڕەوتی شۆڕشی ژینادا بینیمان کە چلۆن کۆماری ئیسلامی نەتەوەی کوردی لە نێوخۆدا سەرکوت و هەروەها دامەزراوە سیاسییەکان و بنەماڵەکانی سەر بە حیزبە کوردییەکانی دژبەری لە هەرێمی کوردستان لە ڕێگەی ژمارەیەکی زۆر فڕۆکەی بێفڕۆکەوان و جۆرەها مووشەک کردە ئامانج و لە ئاکامدا خەسارێکی گرانی گیانی و ماددیی بەسەریاندا سەپاند. کۆماری ئیسلامی دوای ئەم هێرشانە لە نامەیەکدا بۆ ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ڕایگەیاند هێرشەکانی بە مەبەستی پێشگیری و ئامانجیشیان تەنیا پووچەڵکردنەوەی هەڕەشەکان بووە و لەوەبەدواش بەردەوام پێداگری لەسەر چەککردنی حیزبە کوردییەکان وەکوو مەرجی کۆتاییهێنان بە هێرشەکانی کردووە. لە چەند مانگی ڕابردوودا هەواڵێک بڵاو بۆوە و دواتر لایەنی ئێرانی و عێراقی پشتڕاستیان کردەوە کە هەر دوو وڵات لەسەر کۆمەڵێک خاڵ ڕێک کەوتوون کە یەکێکیان ڕێگریکردن لە چالاکیی حیزبە کوردە دژبەرەکانی کۆماری ئیسلامییە لەنێو خاکی عێراقدا. لەو ڕێککەوتنەدا کە لەلایەن ئەنجوومەنی باڵای ئەمنییەتی نەتەوەیی هەردوو وڵاتەوە واژۆ کراوە، هاتووە کە حیزبە کوردە دژبەرەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران هەڕەشەی جددین بۆسەر ئەمنییەتی ڕێژیم. بەڵام لە لایەکی ترەوە کوردەکان کە ساڵانێکە بوونەتە ئامانجی سیاسەتەکانی ڕێژیمی ئێران، نەک هەر ئەو داواکارییە نالۆژیکییەیان قبووڵ نەکردووە و نەچوونەتە ژێرباری ئەو فراوانخوازییە، بەڵکوو لەو بڕوایەدان کە کۆماری ئیسلامی بە هێنانەئارای پرسی چەککردنی حیزبەکان ئامانجیەتی بۆ هەمیشە لەنێویان بەرێت. هەڵبەت فەرماندەکانی سپای تێرۆریستی پاسدارانیش ئەوەیان نەشاردووەتەوە. بۆیە تەنانەت لە ئەگەری سنووردارکردنی چالاکییەکانی حیزبەکان لەم قۆناغەدا، سروشتییە حیزبە کوردییەکان لە داهاتوودا پتر بایەخ بە گرینگیی چەک و تێکنۆلۆژیی نیزامی بدەن. ئەمەش دژکردەوەیەک دەبێت بە نیسبەت کردەوەکانی کۆماری ئیسلامی و کەڵکوەرگرتنی لە تێکنۆلۆژی بۆ هێرشکردنە سەر کوردەکان و هەوڵی کوردەکان بۆ گەرەنتیکردنی مانەوەیان بە کەڵکوەرگرتن لە هەر کەرەسە و ئامرازێک کە یارمەتیی مانەوەیان بدات.

پوختەی مەبەست:

بە کورتی خەرجکردنی میلیاردها دۆلار پارەی خەڵکی ئێران لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە بە مەبەستی دروستکردنی چەکوچۆڵ بە کەڵکوەرگرتن لە تێکنۆلۆژیی سەردەم نەک هەر نەبووەتە هۆی دابینبوونی ئەمنییەتی ئێران، بەڵکوو بووەتە هۆی پێشبڕکێی چەکوچۆڵ لە ناوچەکە و هەتا ئەوکاتەش کۆماری ئیسلامی ستراتیژیی ئەمنییەتیی خۆی لەسەر بنەمای دروستکردن و بەکارهێنانی چەکوچۆڵ دژ بە نەیارە نێوخۆیی و دەرەکییەکانی پێناسە بکات، نەیارەکانیشی تەحەدای جددی لە ئاسایشی ئەو وڵاتە دەکەن. واتە، هەوڵەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ دروستکردنی چەکوچۆڵ بە کەڵکوەرگرتن لە تێکنۆلۆژی لە شانۆی ئانارشییدا تەنیا پێشبڕکێی چەکوچۆڵی لێ کەوتووەتەوە و لە کۆتاییدا دۆڕاوی گۆڕەپانەکەش هەر بۆخۆی دەبێت.

سیاسەتی تاسە شەشپاڵووەکان

ڕامیار مەهابادی

سیاسەتی "تاسە شەشپاڵووەکان" ئاماژەیە بۆ ئەو ستراتیژە سیاسییەی کە ڕێژیمە پاوانخوازەکان بۆ پاراستنی دەسەڵاتی خۆیان و چەواشەکردنی ڕای گشتی سەبارەت بە ڕاستییەکان بە کاری دەهێنن. لەم ستراتیژەدا ١٢ خاڵی سەرەکی (ژمارەی ڕوخساری تاسەکان) هەیە:

١- سانسۆر و کۆنترۆڵکردنی زانیاری: حکومەتە پاوانخوازەکان بە زۆری کۆنترۆڵی سەرجەم سەرچاوەکانی زانیاری دەکەن بۆ ئەوەی ڕێ لە بڵاوبووونەوەی زانیاریی ڕەخنەگرانە یان دژ بە خۆیان بکەن.

٢- ترس و تۆقاندن: دەسەڵاتداران ترس و تۆقاندن وەک ئامرازێک بۆ کۆنترۆڵ و سەرکوتکردنی نارەزایەتییەکان بە کار دەهێنن. ئەمەش دەکرێ لە ڕێگەی هەڕەشە، گرتن، ئەشکەنجەدان یان تەنانەت کوشتنیشەوە ئەنجام بدرێت.

٣- دابەشکردن و حوکمڕانی: ئەم ستراتیژە لەسەر بنەمای دابەشکردنی مرۆڤەکان لەسەر بنەمای ڕەگەز، ئایین، چین یان گرووپی سیاسی دامەزراوە. ئەمەش ڕێگە بە ڕێژیم دەدات کە حوکمڕانی بە سەر گرووپێکی دیاریکراودا بکات و لە هەمان کاتدا باقی دانیشتووانەکەی بنێتە لاوە و ڕێگری بکات لە هاوپەیمانی دژبە حکوومەت.

٤- پڕوپاگەندە: دەسەڵاتداران پڕوپاگەندە وەک ئامرازێکی کاریگەر بە کار دەهێنن بۆ کۆنترۆڵکردنی ڕەخنە و جێخستنی بۆچوون و بایەخەکانی خۆیان. ئەم چەند ستراتیژییەی سەرەوە پێکەوە ڕێگە بە حکوومەتە پاوانخوازەکان دەدەن خەڵک بەلاڕێدا ببەن و ڕاستییەکانیان لێ چەواشە بکەن و، لە هەمان کاتدا خۆیان لە دەسەڵاتدا بپارێزن.

٥- هەواڵسازیی کۆنترۆڵکراو: زۆرجار حکوومەتە پاوانخوازەکان کەرەستەی هەواڵسازی وەک ڕێگەیەکی سەرەکی بۆ گۆڕینی تێڕوانینی خەڵک بۆ واقیع و کاریگەری لەسەر ئەو چیرۆکانە بە کار دەهێنن کە دەنگدانەوەیان لەگەڵ جەماوەردا هەیە. ئەمەش لە ڕێگەی سانسۆرەوە، گۆڕین و شێواندنی هەواڵ، یان تەنانەت دروستکردنی هەواڵی ساختە دەکرێت. ئەم ستراتیژە ڕێگە بە حکوومەتەکان دەدات وێنەیەکی ئەرێنی لە خۆیان پڕۆژە بکەن و لە هەمان کاتدا ڕەخنە و لاوازییەکان بشارنەوە. ئەم توخمە پێنجەمە لە توانای حکومەتدا گرینگە بۆ کۆنترۆڵکردنی ئەو چیرۆکانەی لە کۆمەڵگەدا لەسەری دەگێڕدرێنەوە. ئەم کۆنترۆڵە ڕێگە بە حکومەت دەدات وێنەیەکی خوازراو لە واقیع جێبەجێ بکات و لە ئەنجامدا دەتوانێت کاریگەرییەکی قووڵی لەسەر هەڵوێست و بیروباوەڕ و ڕەفتارەکانی خەڵک هەبێت.

٦- دروستکردنی ئۆپۆزسیۆن بۆ ڕەزامەندیی نێودەوڵەتی: دیکتاتۆرییەکان هەندێکجار هەوڵ دەدەن ئۆپۆزسیۆنێکی سیاسیی "میانڕەو"یان هەبێت. ئەم بەناو ئۆپۆزیسیۆنە "میانەڕەوانە" زۆرجار لەلایەن حکوومەتەوە کۆنترۆڵ دەکرێن و دوورن لەوەی بتوانن مەترسی لەسەر دەسەڵات دروست بکەن. بەڵام بوونی ئۆپۆزسیۆنێکی لەو شێوەیە ڕێگە بە حکوومەت دەدات خۆی وەک سیستەمێکی "هاوسەنگ" و "دێموکراتیک" پێشان بدات. ئەمەش ڕێگەیەکی کاریگەرە بۆ بەدەستهێنانی پشتیوانیی نێودەوڵەتی و دوورکەوتنەوە لە سزا یان گوشاری سیاسی. هەرچەندە ئەم ڕێبازە دەتوانێت ببێتە هۆی سەرلێشێواوی نێوخۆیی و دەرەکی، بەڵام لە مەیدانی کردەوەدا دەکرێت یارمەتیدەر بێت بۆ پاراستنی دەسەڵاتی ڕێژیم.

٧- بەکارهێنانی چەمکەکانی وەک جوداییخوازی و یەکپارچەیی خاکی بۆ سەرکوتکردنی نەیارانی سیاسی: دیکتاتۆرەکان بەزۆری تۆمەتەکانی وەک "جیاییخوازی" یان "خیانەت لە یەکپارچەیی خاکی وڵات"! وەک ڕێگەیەک بۆ سەرکوتکردن و لاوازکردنی نەیارانی سیاسی بە کار دەهێنن. ئەم تۆمەتانە، تەنانەت ئەگەر بخرێنە سەر ئەو گرووپانەی تەنیا لەپێناو گەورەترین مافەکانی خۆیاندا خەبات دەکەن، دەتوانێت ڕێگە بەم حکوومەتانە بدات وەک هەڕەشەیەک بۆ سەر ئاسایشی نەتەوەیی بەگژی ئەو کەس یان گرووپانەدا بچێتەوە و بەو بیانووە سەرکەتیان بکات. ئەم مێتۆدە دەتوانێ ترس بخاتە نێودڵی ئەندامانی دیکەی کۆمەڵگەش و ڕێگری بکات لە دژایەتیی حکوومەت.

٨- دوژمنایەتی و شەڕخوازی بۆ مانەوە لە هەلومەرجی دارماندا: لە هەلومەرجی گرژی و قەیراندا، هەندێک لە حکوومەتە پاوانخوازەکان پەنا دەبەنە بەر داتاشینی "دوژمنی دەرەکی" بۆ بەلاڕێدابردنی سەرنجی خەڵک لە کێشە نێوخۆییەکان و ناکاراییی حکوومەت. ئەم "دوژمن"ە دەتوانێ وڵاتێکی بێگانە، گرووپێکی سیاسی، یان تەنانەت کولتوورێک یان ئایدۆلۆژیایەکی دیاریکراویش بێت. ئەم ڕێبازە زۆرجار لەگەڵ دروستکردنی باری نائاسایی یان هەڕەشەی شەڕدا دەبێت، کە ڕێگە بە حکوومەت دەدات یاسا و ڕێسای ناوازە بسەپێنێ و مافەکانی مرۆڤ پێشێل بکا و دەست بەسەر دەسەڵاتی زیاتردا بگرێت. ئەم تاکتیکە دەتوانێت هاودەنگی و یەکڕیزیی نیشتمانییش لەدژی "دوژمن"! پەروەردە بکات، لەگەڵ ئەوەشدا کە توانیویەتی حکوومەت لە دەسەڵاتدا بهێڵێتەوە.

هەندێک شێوازی تر کە حکومەتە تاکڕەوەکان بۆ پاراستنی دەسەڵاتی خۆیان بەکاری دەهێنن بریتین لە:

٩- سانسۆر و کۆنترۆڵکردنی میدیا: حکوومەتە پاوانخوازەکان بەردەوام کۆنترۆڵی سیستەمی ڕاگەیاندن دەکەن بۆ ئەوەی بتوانن پەیامەکانی خۆیان بەئاسانی و بەبێ سنووردارکردن بگەیەنن و هاوکات دەنگی نەیارانی سیاسیی خۆیان دەخنکێنن و سانسۆڕیان دەکەن. ئەم کۆنترۆڵە دەتوانێت لە ڕێگەی یاسای سنووردارکردن، هەڕەشە و تۆقاندن، پەروەندەسازی و لە زیندانکردن؛ یان لە ڕێگەی خاوەندارێتیی ڕاستەوخۆی میدیاوە بکرێت.

١٠- هەڵاواردن و چەوساندنەوەی کەمینەکان: حکوومەتە پاوانخوازەکان هەمیشە هەندێک گرووپ وەک هەڕەشە بۆ سەر نەزم و سەقامگیری کۆمەڵگە دەناسێنن. لەوانەیە ئەم گرووپانە نەتەوەیی، ئایینی و کولتووری بن و بە هەموو شێوەیەک بیانچەوسێننەوە.

حکوومەت بە پاساودانی ئەم جیاکاریانە وەک ڕێوشوێنی ئاسایشی نەتەوەیی دەسەڵاتی خۆی دەپارێزێ و هەرچەشنە خۆڕاگری و سەرهەڵدانێک سەرکوت دەکات.

١١- تێرۆر و توندوتیژی: حکوومەتە پاوانخوازەکان تێرۆر و توندوتیژی بۆ ترساندنی خەڵک و ڕێگریکردن لە خۆڕاگری دەکەنە پیشە و سیاسەتی هەمیشەییان. ئەم سیاسەتە بەکارهێنانی هێزە ئەمنییەتییەکان بۆ سەرکوتکردنی خۆپیشاندانەکان، گرتن و ئەشکەنجەدانی چالاکانی سیاسی، کوشتن و تێرۆری خەڵکی بەرهەڵستکار و تەنانەت بێتاوانیش دەگرێتەوە. هەرکام لەم شێوازانە دەکرێ بە تەنیا یان بە تێکەڵاو لەگەڵ ئەوانی دیکەدا بەکاربهێنرێت و هەمیشە لە چوارچێوەیەکی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیە دیاریکراودا ڕوو دەدات. هەروەها گرنگە بزانین ئەم شێوازانە هەمیشە نیشانەی ستەمکاری و خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتن و پێویستە مەحکووم بکرێن.

١٢- سیاسەتی دوورکەوتنەوە لە نوخبە و پەراوێزخستنی: ئەمە ستراتیژییەکە زۆر لە حکوومەتە پاوانخوازەکان بۆ پاراستنی دەسەڵاتەکەیان بەکاری دەهێنن. ئەم سیاسەتە بە گشتی ئەو ڕێوشوێنانە دەگرێتەوە کە ئیلیت و بژاردەکانی کۆمەڵگە لێک دادەبڕێنن بۆوەی نەهێڵن لە بەستێنی یەکگری و هاوکاریی نوخبەکاندا بەرگژەیەک بۆ حکوومەت و دەسەڵات دروست ببێت.

ئەم ستراتیژییە جاری وایە لە هاندان و دروستکردنی ڕکەبەرییە نێوخۆییەکان و سیاسەتی گشتیی "ئاژاوە بنێوە و حوکمەت بکە"دا خۆی دەبینێتەوە هەتا دەگاتە کڕین و ترساندنی نوخبەکان و تەنانەت تیرۆر یان سەرکوتکردنیان. ئامانجی سەرەکیی ئەم سیاسەتانەش دروستکردنی نائەمنی و ناسەقامگیرییە لە نێوان نوخبەکاندا بە مەبەستی پێشگرتن لە هەڕەشەبۆ سەر دەسەڵاتە. ئەم ستراتیژییە لەوانەیە لە کورتماوەدا کاریگەر بێت، چونکە توانای نوخبەکان بۆ کۆبوونەوە و پێکهێنانی بەرەیەکی یەکگرتوو لەدژی حکومەتی پاوانخواز کەم دەکاتەوە. بەڵام لە درێژخایەندا ئەم جۆرە سیاسەتانە دەبێتە هۆی نائارامیی سیاسی و ناسەقامگیری؛ چونکە لەو سۆنگەیەوە توانای حکوومەت بۆ چارەسەری کاریگەری کێشەکانی وڵات کەم دەکاتەوە.

ئەگەر تێبینیتان کردبێت، حکوومەتە خۆسەپێنەکانی وەک کۆماری ئیسلامی بە فڕێدانی ئەم دایسانە و تێکەڵکردنی سیاسەتەکان لە قۆناغە جیاجیاکاندا بەردەوام بوون لە مانەوەیان لەسەر تەختی خونکاریی دەسەڵاتدا.

کۆمێدیی مێژوو

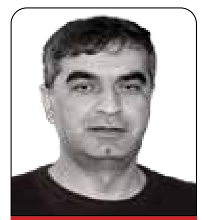
کەریم پەرویزی

بە پێی گێڕانەوەکانی کتێبە ئایینییەکان، فێرعەونی میسر لە ترسی ئەوەی منداڵێک لەدایک دەبێ کە دەسەڵاتەکەی دەڕووخێنێ، بڕیاری دا هەموو کوڕەکانی عیبرانییەکان کە لەدایک دەبن بکوژن تاکوو ئەو کەسەی دەبێتە هۆی فیتنەیەک و دەسەڵاتەکەی دەڕووخێنێ، نەمێنێت. بەڵام چارەنووس وەها بوو منداڵێک کە لە ئاو دەگیرێتەوە و "مووسا"ی ناو دەنرێ، ڕاست لەماڵی خودی فیرعەوندا گەورە بوو.

ئەم چیرۆکە کە باسی ترسی دەسەڵاتداران لە لەدایکبوونی هۆکاری ڕووخانەکانیان دەکا، ئەوەمان پێ دەڵێ کە فیرعەونەکان بەزەییان بە منداڵیشدا نایەتەوە و ئامادەن هەموو منداڵەکان بکوژن تاکوو کەسێک نەبێ کۆڵەکەکانی دەسەڵاتیان وەلەرزە بخا.

هێگل دەیگووت مێژوو دووپات دەبێتەوە؛ جاری یەکەم بە شێوەی تراژیک و جاری دووهەم بە شێوەی کۆمێدی!

لە شۆڕشی ژینادا، نەوەی نوێی نێو ئەم جوغرافیایە بەگژ دەسەڵاتدا چوونەوە و سیمای دزێوی دیکتاتۆریان لە شەقام و سەر تابلۆکان ئاگر تێبەر دا و ئەمە خەونە پەرێشانەکانی فیرعەونی وەبیر خامنەیی خستەوە. هاوکات ترسی ڕێ نیشت کە منداڵێک لەدایک دەبێ کە ئاگر لە کۆشکەکەی بەر دەدات!

دەزگای پڕوپاگەندەی ڕێژیمی ئیسلامی، لەم چەند مانگەدا بە هەموو جۆرێک هەوڵی چەواشەکارییان دا کە سیمای خاوێنی شۆڕشی ژینا خەوشدار بکەن و بە شتێکی دەسکردی بیانیی پێشان بدەن! ئەوەی لە پڕوپاگەندەی ڕێژیم بەڕێوە چووە، لە لایەکەوە هەوڵیان داوە دەسەڵاتەکەیان بە جێگرتوو و بەهێز نیشان بدەن و لەولاشەوە خەڵکی ڕاپەڕیوی سەر شەقام بە لاواز و زۆر کەم و ئەویش بە دەسکرد و هاندراوی دوژمنان نیشان بدەن. بەڵام ڕووی ڕاستەقینەیان لە کردەوەکانیان و لە هەندێ لە قوژبنەکانی پڕوپاگەندەکانیان دیار دەکەوێ.

کاتێک لەسەر شەقام هێزەکانی ڕێژیم هێرش دەکەنە سەر کچان و گەنجان و تەنانەت بە هێزی گاردی ویژە پەلاماری قوتابخانەی سەرەتایی دەدەن و دەرمانی ژەهراوی بە قوتابخانەکاندا دەپژێنن، دەری دەخەن کە تا چ ڕادەیەک ترس لە سەرتاپایان نیشتووە!

کاتێک ڕێژیم و سوپای تێرۆریستییەکەی مووشەکی بالستیک و دڕۆنی خۆکوژ بە بنەماڵەکانی دێموکراتەوە دەنێن و ژنی دووگیان و منداڵە لەدایکنەبووەکەی شەهید دەکەن، ئەوە بەهێزیی ڕێژیم نیشان نادا بەڵکوو ئەوپەڕی لاوازی و زراوچوونی فیرعەنەکەی جەماران دەسەلمێنێ.

یان کاتێک لە لوڕستان تەقە لە ماشینێک دەکەن کە منداڵی ١٠ ساڵانەی -کیان پیرفەلەکی- تێدایە، و منداڵی بێتاوان بەر دەستڕێژ دەدەن، ڕوون و ئاشکرایە کە ئەمە نیشانەی بەهێزیی نییە، بەڵکوو سەلمێنەری زەبوونی و دۆشداماویی ڕێژیمە.

ڕێژیم و ناوەندە سەرکوتگەرەکانی لە بواری پڕوپاگەندەییەوە زۆریان هەوڵ داوە خۆیان بە بەهێز دەربخەن و خەڵکی ڕاپەڕیو بە لاواز و ژمارەیەکی کەمی هاندراوی بیانییەکان نیشان بدەن. هەر لەم ڕۆژانەی دواییشدا خامنەیی دوبارە ڕق و کینی خۆی هەڵڕشتەوە و بە سووک و سووکایەتی پێکردن باسی خەڵکی ڕاپەڕیوی کرد.

لەم ڕۆژانەدا یەکێک لە دەزگای تەبلیغیی تێرۆریستانی سوپای پاسداران کە سەرچاوەی دەنگۆ و شتی ناڕاست بڵاوکردنەوەیە، لە دەستی دەرچوو و ترسی ڕێژیمی لە منداڵانی ئەم وڵاتە نیشان دا.

ئەو کاناڵە تەبلیغیە، لە هەواڵێکدا باسی دایکی کیانی پیرفەلەکی کرد کە تازەیی ئامۆزاکەشیان دایە بەر دەسرێژ. لەوێدا دەڵێ کە "ماهمونیر مەولایی" دووگیانە و دووبارە منداڵێکی فیتنە لەدایک دەبێ! کاناڵەکە دەڵی منداڵانی فیتنە دەبێ لەنێو بچن و فیتنە لە نوتفەدا بخنکێنن! ئەمە هەمان دووپاتبوونەوەی مێژووی ترسنۆکیی دیکتاتۆرەکانە!

دەیان ساڵە کە لەم وڵاتەدا فیرعەونی سەردەم هەوڵی پەروەردی ئیدئۆلۆژیک دەدا و لە قوتابخانە و هەموو بنکەیەکی فێرکارییەوە بەقەول دەیەوێ بە پەروەردەی ویلایەتی فەقیهی باریان بێنێ! بەڵام ئەم منداڵانە کە گوایە قەرار بوو بەسیجییەکانی پێڕەوی خامنەیی و ڕێرەوی قاسمە تێرۆریست بن و سروودی سڵاو فەرماندەیان فێر کەن بەڵام بوونەتە هۆی ترساندنی خامنەیی و لە منداڵی نێو سکی دایکێک دەترسێ و فەرمانی خنکاندنی دەدا!

فیرعەونێکی دیکە زەندەقی لە منداڵانی وڵات چووە و فەرمانی کوشتاری منداڵانی داوە! ڕەنگە چارەنووسی خامنەیی پێشێلکران لەژێر پێی منداڵانێک بێ کە شەو و ڕۆژ لێیان دەترسێ!

کاریگەریی ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتییەکان لەسەر پرسی کورد

(کورد لە ڕێککەوتننامەی سێڤەردا)

مستەفا مەولوودی

نێوەڕۆکی پەیماننامەی سێڤەر

لە ١٠ی ئووتی ١٩٢٠ی زایینی کاکڵ و نێوەڕۆکی پەیماننامەی سێڤەر بەو شێوەیە بوو کە ئیمپراتۆریی عوسمانیی پێ هەڵوەشاوەتەوە و دەوڵەتانی تازەی لێ دروست بوون:

١- هەموو خاکی عەرەبیی عوسمانی لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی عوسمانی جیا دەکرێنەوە.

٢- سەربەخۆیی پاشایەتیی حیجاز بەڕەسمی دەناسرێ.

٣- باشووری ڕۆژئاوای ئاسیای بچووک و دوڕگەکانی "دوکانس و ڕۆدووس و دەریای ئێژە" دەدرێن بە ئیتالیا و باقی دوڕگەکانی دیکەی "ئێژە" بۆ "یونان" دەبن.

٣- تورکیەی ڕۆژهەڵات و دەوروبەری "ئەزمیر" دەدرێن بە "یونان".

٤- گەرووەکانی "بۆسفۆر" و" داردانێل" بەنێونەتەوەیی دەکرێن.

٥- کۆمارێکی سەربەخۆی ئەرمەنی لە ناوچەی ئانادۆلیی ڕۆژهەڵات پێکدەهێندرێ.

٦- ناوچە کوردییەکانی باکووری "مووسڵ" بە مەرجی پێدانی خودموختاری (ئۆتۆنۆمی) لەژێر دەسەڵاتی ئیمپراتۆریی عوسمانیدا دەمێنێتەوە، بەڵام ئەو مافەیان پێ دەدرێ کە لە ماوەی یەک ساڵدا بۆ بە ڕەسمی ناسینیان داوای ڕێفراندۆم لە کۆمەڵەی نەتەوەکان (عصبةالامم) بکەن.

لێرەدا بەڕوونی دەردەکەوێ زلهێزەکان بەشی هەموو گەلان دیاری دەکەن، بەڵام کورد لەژێر دەسەڵاتی عوسمانیدا دەهێڵنەوە. گەلانی ئەرمەنی و عەرەب جیا دەکرێنەوە و بڕیار دەدرێ کە دەوڵەتیان بۆ دروست بکرێ، بەڵام کورد لەو هاوکێشەیە وەلا دەنرێ.

پەیماننامەی سێڤەر لەسەر بنەمای ڕێککەوتننامەی سایکس-پیکۆ و بڕیاری کۆنگرەی سانڕێمۆ کە لە ئاوریلی ١٩٢٠ دارێژاوە، هاتۆتە ئاراوە. لە ١٠ی ئابی ساڵی ١٩٢٠ لە شاری سێڤەری فەڕانسە، بە ئامادەبوونی سەرۆکی دەوڵەتانی بریتانیا، فەڕانسە، ئیتالیا، بێلژیک، یۆنان، پورتەقاڵ، ڕۆمانی، سێربستان، کرۆواسی، سلۆڤۆنی، چێکۆسلۆڤاکی، تورکیەی عوسمانی، وڵاتە یەکگرتوویەکانی ئەمریکا وەک چاودێر، نوێنەری عەرەبەکانی حیجاز، کوردەکان و ژاپۆن مۆر کرا و، کۆبوونەوەیەک گیرا و گەڵاڵەیەک لەو کۆبوونەوەیە ئامادە کرا کە بوو بە بەستێنی پەیماننامەی سێڤەر. پەیماننامەی سێڤەر لە ڕووی قەبارەوە پەیماننامەیەکی گەورە بوو و لە ١٣ بەش و ٤٣٢ مادە پێک هاتووە.

کورد لە ڕێکەوتننامەی سێڤەردا

بە بۆچوونی هێندێک توێژەر، پەیماننامەی سێڤەر یەکەم بەڵێننامەی نێودەوڵەتی و یاسایی بووە کە دانی بە مافەکانی گەلی کوردستان وەک پێکهاتەیەکی سەربەخۆی سیاسی داناوە. لەو پەیماننامەیەدا بەشێکی تایبەت لە ٣ مادەدا بۆ "کوردستان" دانراوە کە ماددەکانی (٦٤،٦٣،٦٢) لەخۆ دەگرێت و پێوەندییان بە کوردستانەوە هەبووە.

لە مادەی ٦٢ دا هاتووە: لیژنەیەک لە سێ ئەندام لە بریتانیای مەزن، فەڕانسە و ئیتالیا پێک دێت. ئەو لیژنەیە لە ئەستەنبوڵ دەبێ و، لە ماوەی شەش مانگدا لەسەر ئۆتۆنۆمیی نێوخۆ بۆ ئەو ناوچانەی کە زۆرینەی ڕەگەزی کوردی تێدایە و دەکەوێتە خۆرهەڵاتی ڕووباری فوڕات هەتا باشووری ئەرمێنیای باشوور گەڵاڵەیەک ئامادە دەکات. هەر لەو مادەیەدا باس کراوە ئەوەش هاتووە ئەگەر لیژنەکە لەسەر بابەتێک ڕێکنەکەوتن ئەوە حکوومەتە پەیوەندیدارەکان کێشەکە چارەسەر دەکەن. هەر لەو مادەیەدا هاتووە و دەڵێ: دەبێت کلدانی و ئاشوورییەکان و کەمە نەتەوەکانی تریش لە ئایینزاکان لەو شوێنانەی کە باس کران پارێزگاریی تەواویان لێ بکرێ و بۆ ئەو مەبەستەش لیژنەیەکی تایبەت پێکهاتووە کە نوێنەری کورد و بریتانیا و فەڕانسە و ئیتالیا و فارسیشی تێدابوو. ئەو لیژنەیە مافی ئەوەشی هەبووە چاوەدێریی سنوورەکانی عوسمانی و فارس (ئێران و تورکیە) بکەن و ئەگەر پێویست بێ گۆڕانکاری لەو سنوورەشدا بکەن.

مادەی ٦٣ دەڵێ: دەوڵەتی عوسمانی بەڵێن دەدات لە دوای دەرچوونی بڕیارەکان لە ماوەی سێ مانگدا سەرجەم بڕیارەکانی هەردوو لیژنەکە جێبەجێ دەکات.

مادەی ٦٤ دەڵێ: ئەگەر دانیشتووانی کوردی ئەو ناوچەیە کە لە مادەی ٦٢دا ئاماژەی پێ دراوە، دوای تێپەڕبوونی ساڵێک ڕوویان کردە کۆمەڵەی نەتەوەکان (عصبە الامم) و داوایان کرد کە زۆرینەی دانیشتووانی خواستی جیابوونەوەیان لە تورکیە هەیە، ئەنجوومەنی کۆمەڵەی نەتەوەکانیش بڕیار بدات کە کوردەکان توانای سەربەخۆییان هەیە، ئەوە پێویستە لەسەر تورکیەی عوسمانی لە سەرجەم مافەکانی خۆی لەو ناوچانە دەست هەڵبگرێت. هەروەها دەڵێ: ئەگەر کوردەکانی ویلایەتی موسڵیش خواستی ئەوەیان هەبوو بچنە پاڵ ئەو وڵاتە کوردییە، ئەوە هاوپەیمانە سەرەکییەکان دژایەتیی ئەو بڕیارە ناکەن.

لە مێژوودا وا ناسراوە کە پەیماننامەی سێڤەر مافی کوردی دەستنیشان کردوە و لە ماددەی ٦٤،٦٣،٦٢ دا ئاماژەی پێ کراوە، ئەوە ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ ڕێککەوتن و پەیمانەکانی دیکە، دەکرێ ئەو خوێندنەوە بۆ پەیماننامەی سێڤەر بکەین. بەڵام ئەگەر لێی ورد ببینەوە بۆمان دەردەکەوێ پەیماننامەی سێڤەر خۆی لە خۆیدا کێشەکەی یەکلا نەکردۆتەوە. لە کۆتاییدا هەر خودی بابەتەکانی نێو پەیماننامەی سێڤەر لە پەیمانی لۆزاندا بە زیانی کورد شکاونەتەوە و تورکیە (مستەفا کەماڵ) باشترین سوودی لێ وەرگرتووە:

یەکەم؛ جارێ با ئەوە بیر بخەینەوە، ئەوەی لە پەیماننامەی سێڤەردا وەک شتی باش و ماف بۆ کوردان باسی لێوە کراوە، ئاکامی بوونی خەبات و تێکۆشانی بێوچانی خەڵکی کورد خۆی بووە. لەبەر ئەوەی کورد گەلێکی ڕەسەن و مێژووییە لەو ناوچەیەدا و لە سەدەی چواری پێش زایینەوە ڕەگەزی کورد لەو ناوچەیەدا بوونی هەبوو و پاش فارس، توورک و عەرەب چوارەمین ڕەگەز و نەتەوەیە لەو هەرێم و ناوچەیەدا، و لە سەدەی دوازدەیەمەوە ناوی "کوردستان" بۆ هەرێمە کوردنشینەکانی ئەو مەڵبەندە لە سەردەمی سەلجوقییەکاندا بەڕوونی هاتووە. لە هەموو ئەو ماوە دوور و درێژەدا کورد بە شێوەی جوارجۆر بۆ ڕزگاری و سەربەخۆیی خۆی خەباتی کردووە. یانی ئەو دەسکەوتە ئاکامی خێر و سەدەقەی ئەو دەوڵەت و لایەنانە نییە کە پەیماننامەی سێڤەریان هێناوەتە ئاراوە؛ بەڵکوو ئاکامی خەبات و تێکۆشانی کورد خۆیەتی؛ لەبەر ئەوەی کورد سەرەڕای هەموو پیلان و شەڕ و هێرشێکی دوژمنان؛ هەردەم لەسەر خاکی خۆی بووە و بوونی خۆی سەلماندووە.

پەیماننامەی سێڤەر بە جوغرافیاش سنوورێک کە بۆ کوردستانی دیاری کردوە زۆر سەقەت و ناتەواوە. ڕووبەری خاکی کوردستان بە گشتی لە پێنج سەد هەزار کیلۆمیتری چوارگۆشە زیاترە، بەڵام لە پەیماننامەی سێڤەردا ئەوەی بۆ دەسەڵات و فەرمانڕەوایی کورد لەبەرچاو گیراوە، چ بە خودموختاری کورد خۆی بەڕێوەی بەرێ و چ دەوڵەتی کوردی لێ دابمەزرێندرێ نیزیک ٣٠ لە سەدی ڕووبەری هەمووی خاکی کوردستانە و تەنیا بەشی کوردستان لە تورکیە لەخۆ دەگرێت کە ڕووبەرەکەی نیزیک بە ٢٢٠ هەزار کیلۆمیتری چوار گۆشە دەبێ و لە باشترین حاڵەتدا بە گشتی نیوەی خاکی کوردستان دەبێ. تەنانەت ئەگەر بە وردی سەیری بکەین ئەو پەیماننامەیە تەنانەت هەموو کوردستان لە تورکیەش ناگرێتەوە. لەڕاستیدا ئەو ناوچەیە یان ئەو هەرێمەی بۆ کوردستان لە پەیماننامەی سێڤەردا لەبەرچاو گیرا بوو کوردستان لە ئێران و کوردستان لە سووریە و ئەیالەتی مووسڵی نەدەگرتەوە کە زیاتر لە نیوەی کوردستان پێکدێنن. کەواتە پەیماننامەی سێڤەر باسی چارەسەری کێشەی کوردستانی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان (ئێران)، باشووری کوردستان (عێراق) و خۆرئاوای کوردستان (سووریە)ی تێدا نەکراوە.

دووهەم؛ لە پەیماننامەی سێڤەردا لە مادەی ٦٢ لیژنەیەکی سێ ئەندامی پێکهاتبوو (بریتانیا، فەڕانسە و ئیتالیا) ئەو لیژنەیە لە ئەستەنبوڵ دامەزراوە و دەبوو لە ماوەی شەش مانگدا گەڵاڵەیەکیان ئامادە کردبا یان ڕەشنووسی پرۆژەی قەرارێکیان دەرکردبا لە بارەی ئۆتۆنۆمیی نێوخۆیی بۆ ئەو ناوچانەی کە زۆرینەی ڕەگەزی کوردی تێدایە و دەکەوێتە خۆرهەڵاتی ڕووباری فوڕات تا وەکوو باشووری سنووری ئەرمێنیای باشوور. لەو مادەیەدا هاتووە "کاتێک لیژنەکە لەسەر بابەتێک ساغ نەبۆوە، ئەوە حکوومەتە پێوەندیدارەکان کێشەکان چارەسەر دەکەن" یانی بریتانیا، فەڕانسە، ئیتالیا. با لە پێشدا بڵێین ئەو بەندە لە مادەکەدا بۆخۆی ناتەواوە و لەوێدا غەدر لە کورد کراوە. بۆ؟ یەکەم: ئەو لیژنەیە کە کار لەسەر چارەنووسی کورد دەکات نوێنەری کوردی تێدا نییە. دووهەم: مەبەست لە هەڵوەشاندنەوەی ئیمپراتووریی عوسمانی و جەوهەر و نێوەڕۆکی پەیماننامەی سێڤەر بۆ دروستکردنی دەوڵەتان بووە، بەڵام کاری ئەو لیژنەیە بۆ کورد لەبارەی فۆڕم، شکڵی خودموختاری (ئۆتۆنۆمی) و خۆبەڕێوەبەری نێوخۆیی بووە لەنێو دەوڵەتی تورکیەدا. سروشتییە مادام بیرکردنەوەکە بۆ خۆئیدارەکردنی نێوخۆی کورد و کەمایەتییەکانی دیکە بووە وەک کلدانی و ئاشووری، ڕێگە بۆ تورکیە خۆش کراوە لەسەر ئەو ناوچەیە کار بکات و پرۆسەکە بەو ئاراستەیەدا بەرێ کە لە بەرژەوەندیی خۆیدایە و ڕێگە نەدات بەشێکی دیکە لە وڵاتەکەی لێ دابڕێندرێ و هەر واشی کردوە.

سێهەم؛ لەو مادەیەدا دەڵێ: "ئەگەر ئەو لیژنەیە پرۆژەکە بە ئەنجام نەگەیەنێ، ئەوە دەوڵەتە پێوەندیدارەکان کێشەکە چارەسەر دەکەن". سروشتییە لە حاڵەتی وادا ئەو دەوڵەتانە بە دوای بەرژەوەندیی خۆیاندا دەگەڕێن، نەوەک مافی گەلاندا. بەتایبەت دوو لەو دەوڵەتە پێوەندیدارانە یانی (بریتانیا و فەڕانسە) لە ڕێککەوتنی سایکس- پیکۆ لە ساڵی ١٩١٦دا ڕاست بە لەبەرچاو گرتنی بەرژەوەندیی خۆیان ئیمپراتۆریی عوسمانیان دابەش و لەت و پەت کرد.

جیا لە دەوڵەتی تورکیە، هاوپەیمانان نەخشە و بیرۆکەی لانیکەم دەوڵەتی ئەرمەنستان و دوو دەوڵەتیان بۆ گەلی عەرەب داڕشتەوە، وەک عێراق و سووریە و لە دواییشدا لوبنان و فەلەستین لە هەناوی ئەو پەیماننامەیەدا هاتنە دەرێ. ئەوان بەشێکی بەرچاوی کوردستان و خاکی کوردانیان دابوو بە عێراق و سووریە کە لە کۆتاییدا بۆ کوردان بووە کارەساتێک کە هەمووی لەو دابەشکارییە زاڵمانەیەوە سەرچاوەی گرتووە.

چوارەم؛ هەر لەو پرۆژە گەڵاڵەیەدا زۆر بەڕوونی و بە پێداگرییەوە داوا دەکرێ کە دەبێ کەمە نەتەوەکانی وەک کلدانی و ئاشووری و کەم نەتەوەکانی تریش لە ئایینزاکان لەو شوێنانەی باس کراون پارێزگاریی تەواویان لێ بکرێ و ئاماژە بە زۆر مافی تریش دەکات کە ئەوە زۆر کارێکی باشە و ئەوانیش مافی خۆیانە؛ بەڵام کە دێتە سەر کورد لەگەڵ ئەوەی گەلێکی ڕەسەنی ئەو ناوچەیە و خاکی زۆر و پڕ بەرەکەتی هەیە و بە ڕێژەی دانیشتووانی لەو سەردەمدا ڕێژەیەکی بە بەراوورد لەگەڵ پێکهاتەکانی تر زۆر بووە و نەدەکرا حاشای لێ بکرێ. بەڵام خودی مادەکە بە ئەگەر و ئەمما دەرفەتی زۆر کێشە و تەفسیر و لێکدانەوەی دروست کردوە. هەر ئەوەش لە کۆتاییدا تورک بەباشی سوود لێ وەرگرت و دەوڵەتانی ئەندامی لیژنەکەش بەئاسانی چاویان لە مافی کوردان و کوردستان پۆشی.

پێنجەم؛ بۆ جێبەجێکردن و پاراستنی مافی کەمە نەتەوەکان لیژنەیەکی تایبەت پێکهاتوە کە ئەندامانی لە نوێنەری کورد، بریتانیا، فەڕانسە و ئیتالیا و فارسیشی تێدا بووە. لێرەدا پرسیار ئەوەیە، بۆ کە باس لە چارەنووسی کورد دەکرێ لیژنەکە لە نوێنەری وڵاتانی بریتانیا، فەڕانسە و ئیتالیا لە ئیستانبووڵ پێک بهێندرێ و نوێنەری کورد بەشداری پێناکرێ، بەڵام کە باس لە جێبەجێ کردن و پاراستنی مافی کەمە نەتەوەکان دەکرێ بۆ مەسئوولییەت و بەرپرسایەتی دەبێ کورد بوونی هەبێ؟

مادەی ٦٣ی ئەو پەیماننامەیە بڕیاڕ دەدات لە ماوەی سێ مانگدا تورکیەی عوسمانی سەرجەم بڕیارەکانی مادەی ٦٢ لە بەرنامەی کاری لیژنەکان جێبەجێ بکات. دوای دەرچوونی بڕیارەکانی ئەو لیژنەی تایبەت بە مادەی ٦٢، ئەوەندەی من بەدواداچوونم بۆ کردوە و بە دوای سەرچاواندا گەڕاوم، لەو سێ مانگەدا هیچ ئیقدامێکی بەرچاو بۆ جێبەجێکردنی ئەو مادەیە نەکراوە.

لە مادەی ٦٤دا هاتووە: ئەو ناوچانەی لە مادەی ٦٢ دا وەک ناوچەی کوردی ئاماژەیان پێ کراوە، دوای تێپەڕبوونی ساڵێک کوردەکان ڕاپۆرت بۆ کۆمەڵەی نەتەوەکان (عصبە الامم) بەرز بکەنەوە و ئاماژە بۆ ئەوە بکەن کە زۆرینەی دانیشتووان خواستی جیابوونەوەیان لە تورکیە هەیە. ئەگەر ئەنجوومەنی کۆمەڵەی نەتەوەکانیش بڕیار بدات کە ئەو کوردانە

لە ڕێککەوتننامەی سێڤەردا ئەو مەرجە بۆ خەڵکی دانیشتووی عێراق، سووریە و ئەرمەن دانەندرا کە دوای یەک ساڵ ئەگەر داوایان لە کۆمەڵەی گەلان کرد جیا ببنەوە، ئەو ئەنجوومەنە بڕیار دەدات کە توانایان هەیە سەربەخۆ بن ئینجا مافی سەربەخۆییان پێ بدرێ. بەڵام بۆ کورد داندرا و ئەوە هەڵاواردنێکی گەورە بوو. مافی کورد بە شەرت و مەرج و ئەگەر و ئەمما و ڕەزایەتی دەوڵەت و شوێنی دیکەوە گرێ دەدرێ، بەڵام بۆ نەتەوەی عەرەب بیرۆکەی چەند دەوڵەت دادەڕێژرێ و بە جیددیش کار دەکرێ بۆ دەوڵەتی ئەرمەن و نەخشەی بۆ ئامادە دەکرێ بەبێ ڕەزایەتی تورکیە و ئەملاوئەولا و دەکەوێتە ژێرچاودێریی ئەمریکا، بریتانیا و فەڕانسە؛ ئەوە لە حاڵێکدایە کە هەموویان پێش شەڕی یەکەمی جیهانی لەژێر دەسەڵاتی ئیمپراتۆریی عوسمانیدا بوون.

توانای سەربەخۆییان هەیە، ئەوە پێویستە لەسەر تورکیە لە سەرجەم مافەکانی خۆی لەو ناوچەیە دەست هەڵبگرێت. لێرەدا جێگەی خۆیەتی چەند پرسیارێک بکرێن:

یەکەم؛ بۆچی ئەو مەرجە بۆ خەڵکی دانیشتووی عێراق، سووریە و ئەرمەن دانەندراوە کە دوای یەک ساڵ ئەگەر داوایان لە کۆمەڵەی گەلان کرد جیا ببنەوە، ئەو ئەنجوومەنە بڕیار دەدات کە توانایان هەیە سەربەخۆ بن ئینجا مافی سەربەخۆییان پێ بدرێ؟ لێرەدا فەرق و جیاوازیی زۆر گەورە لەگەڵ کورد دەکرێ. مافی کورد بە شەرت و مەرج و ئەگەر و ئەمما و ڕەزایەتی دەوڵەت و شوێنی دیکەوە گرێ دەدرێ، بەڵام بۆ نەتەوەی عەرەب بیرۆکەی چەند دەوڵەت دادەڕێژرێ و بە جیددیش کار دەکرێ بۆ دەوڵەتی ئەرمەن و نەخشەی بۆ ئامادە دەکرێ بەبێ ڕەزایەتی تورکیە و ئەملاوئەولا و دەکەوێتە ژێرچاودێریی ئەمریکا، بریتانیا و فەڕانسە؛ ئەوە لە حاڵێکدایە کە هەموویان پێش شەڕی یەکەمی جیهانی لەژێر دەسەڵاتی ئیمپراتۆریی عوسمانیدا بوون. گەلی کوردیش وەک نەتەوەی عەرەب و ئەرمەن یەکێک لە نەتەوە ڕەسەن و دێرینەکانی ئەو ناوچەیەیە کە مێژوویەکەی بۆ سەدەی چوارەمی پێش زایین دەگەڕێتەوە، بەڵام بۆ دەبێ چارەنووسی کورد تووشی ئەم هەموو کارەسات و نەهامەتییە بێ. سروشتییە لەو کاتدا بە خوێندنەوەی حاکمانی ناوچە و دەوڵەتەکانی خاوەن بەرژەوەندی، دروستکردنی دەوڵەتی کوردی لە سوودی ئەواندا نەبووە کە کورد خاوەنی دەسەڵاتی سیاسیی خۆی بێ. تەنانەت بۆ خودموختاریی نێوخۆییش پشتگیریی کورد نەکراوە.

دووهەم؛ دەڵێن "ئەگەر ئەنجوومەنی کۆمەڵەی گەلان (عصبه الامم) بڕیاری دا کورد توانای سەربەخۆیی هەیە...". پێویستە بڵێین لە مێژوودا کورد بە ئیمارەتی گەورە گەورە خۆی بەڕێوە بردووە. گەورە پیاوی بەئەزموونیشی لێ هەڵکەوتووە. ئەو پرسیارە هەر دروست نییە بیکەین و بڵێین کورد توانای خۆبەڕێوەبەریی هەبێ، ئەوە پێویستە لەسەر تورکیە کە لە سەرجەم مافەکانی خۆی خۆش بێ و دەست لەو ناوچەیە هەڵبگرێ. ئەرێ بەڕاستی ئەوە بۆ ناوچەکانی دیکەی ئیمپراتۆریی عوسمانییش ئەو مەرجە داندرا کە تورک لە مافەکانی خۆی خۆش بێ وەک عێراق، سووریە، فەلەستین، لوبنان و ئەرمەنستان؟ ئەگەر تورک مافی لەسەر کوردستان هەبووبێ لەسەر ئەو هەرێم و ناوچانەش هەر هەیبووە. بۆچی بۆ دەوڵەتی کوردی دەبێ تورکیە واز لە مافی خۆی بێنێ، بەڵام بۆ عەرەب و ئەرمەن پێویست بە ڕازی بوونی دەوڵەتی تورک ناکات؟

سروشتییە مادام تورکیە یان ئیمپراتووریی عوسمانی بۆ ماوەیەکی زۆر دەسەڵاتی بەسەر ئەو ناوچەیەدا هەبووە، بە هی خۆی دەزانێ و ئەوەی ئێستاش دوای سەد ساڵ باس لەوە دەکرێ کە تورکیە تەماحی لە ویلایەتی مووسڵە (باشووری کوردستان)، ڕوونە بە تورکیە بێت، بستێک خاک نە بە کورد، نە بە عەرەب، نە بە ئەرمەن و نە بە پێکهاتەکانی دیکە نادات. سەیر ئەوەیە هەر لە مادەی ٦٤ دا دەڵێ: دەبێ تورکیە واز لە هەموو مافەکانی خۆی بێنێ. یەکەم؛ ئەگەر مافی تورکیەیە، بۆ وازی لێ بێنێ؟ دووهەم؛ سروشتییە ئەوانە ئەو مادەیەیان پەسند کردوە، دەزانن تورک ئەگەر دەسەڵاتی پێ بدرێ و دەرفەتی هەبێ پێش بەو دەستکەوتەی کوردان دەگرێ، پەکی دەخات و جێبەجێی ناکات. وەک دیتمان هەر واشی کردوە و، وەزعی خۆی باشتر کردوە. لە هێندێک شەڕ بە تایبەت لەگەڵ یۆنانیەکان سەرکەوتنی بەدەست هێناوە، ئیمتیازی داوە بە زلهێزەکان و بەرژەوەندیخوازان و دەستوەردانیشی کردوە لەنێو کورد و پێکهاتەکانی دیکەدا و بەتەواوی ڕێرەوی پەیماننامەی سێڤەری گۆڕیوە. بەپێی بەڵگەنامە و سەرچاوە مێژووییەکان، لە پەیماننامەی سێڤەردا بەڕوونی هەست بەوە دەکرێ کە غەدرێکی شاراوەی گەورە لە کورد کراوە. کورد چوارەم نەتەوەیە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەڵام لە سەر خاکی خۆی لە بەشێکی کوردستان داوای خودموختاریی بۆ دەکرێ و بە چەند ئەمما و ئەگەرێک پێشبینی ئەوەی بۆ دەکرێ کە دەوڵەتی کوردی پێک بێنێ.

ڕاستی ئەگەر لە دوای شەڕی یەکەمی جیهانی، کورد بۆ جاری دووهەم ئاوا پارچە پارچە نەکرابا، گەرەنتی دروستبوونی دەوڵەتێکی کوردی نەدەکرا لەسەر خاکێکی زیاتر لە ٥٠٠ هەزار کیلۆمیتری چوارگۆشە؟ تەنانەت ئەگەر کوردستانی ئێرانیش لەگەڵ نەبایە لەسەر خاکێکی زیاتر لە ٣٧٥ هەزار کیلۆمیتری چوارگۆشە و بە نیسبەت و ڕێژەی ئەوکاتی حەشیمەتی کورد کە نیزیک بە ١٠ میلیۆن کەس بوو. ئەگەر کوردەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش ئەژمار نەکرێن نیزیک بە هەشت میلیۆن کورد لە ژێر فەرمانڕەوایی ئیمپراتووریی عوسمانیدا بوون کە بە ئانقەست دابەش دابەش و پەرش و بڵاویان کردوون بە سەر سێ وڵاتی عێراق، سووریە و تورکیەدا.

شتێکی زۆر نامۆ کە لە پەیمانی سێڤەرد هەستی پێ دەکرێ، ئەویش قسەکردن لەسەر چارەنووسی ویلایەتی مووسڵە، کە هاوپەیمانان دەزانن ئەو ویلایەتە کوردستانە و زۆربەی زۆری دانیشتوانی کوردن. بە درێژایی مێژوو کورد بۆ وەدەستخستنی دەسەڵاتی سیاسی و دەوڵەتی خۆی تێکۆشاوە. بەڵام چارەنووسی لە پەیماننامەی سێڤەر بە شتی دیکە دەبەستنەوە. بۆ نموونە دەڵێن ئەگەر دانیشتووانەکەی خواستی ئەوەیان هەبوو بچنە پاڵ وڵاتی کوردان، هاوپەیمانە سەرەکییەکان یانی بریتانیا و فەڕانسە دژایەتیی ئەو بڕیارە ناکەن.

بەپێی بنەما چەسپاوە یاساییەکان ئەگەر لە شوێنێک ماف بە دانیشتووانی ناوچەیەک درا کە داوای مافی سیاسی، کۆمەڵایەتی، کولتووری لە چوارچێوەی دەوڵەتی خۆیان یان خۆبەڕێوەبەرییدا بکەن، دەبێ خۆیان بەشدار بن؛ بەڵام لە دوو لێژنەدا لە مادەی ٦٢ی پەیماننامەی سێڤەر دەسەڵات دەدا بە نوێنەری دەوڵەتانی بریتانیا و فەڕانسە و ئیتالیا کە بێ بەشداریی کورد قەرار لەسەر چارەنووسی ئەو ناوچەیە بدەن. لێژنەیەک لە پەیماننامەی سێڤەردا پێک دەهێندرێ کە بریتانیا، فەڕانسە، ئیتالیا، کەسێکی فارس و کوردێک لەگەڵ دەبن تا ئەگەر پێویست بوو گۆڕانکاری لە سنووری ئێران و عوسمانیدا پێک بێنێ لە توانایدا هەبێ گۆڕانکاری لەو سنوورەدا بکات بە مەرجێک لەگەڵ بەندەکانی پەیماننامەکە و سنووری عوسمانی و ئێراندا بگونجێ. لەو بابەتانەی کە باسی کێشەکانی سنووری کردوە، لەسەر دەستکاریی سنووری ئێراندا، کە دەڵێ "ئەگەر ئەم بابەتە لەگەڵ سنووری ئێراندا دا بگونجێ". من پێم وایە ئەو بابەتە زۆر زیادییە بەو هۆیانە:

یەکەم؛ پەیماننامەی سێڤەر مەبەستی هەڵوەشانەوەی ئیمپراتووریی عوسمانی بووە، هیچ مەبەستی نەبووە دەستکاری لە سنووری ئێراندا بکات و دەستوەردان لەو وڵاتەدا بکات.

دووهەم؛ هەمووومان ئاگادارین کە سنووری نێوان ئێران و عوسمانی لە ساڵی ١٦٣٩ی زایینی لە بەڵێننامەی زەهاودا دیاری کراوە و تا ڕێککەوتنی ئەرزەرۆمی دووهەم لە ساڵی ١٨٤٧ دا چەند جارێک پێداگریی لەسەر کراوەتەوە. هەر بۆیە لێژنەکە مافی نەبووە ئەو سنوورە دەسکاری بکات و بە چ مەبەستێک ئەو بەندە ئاوا داڕێژراوە و چ مەبەستێکی سیاسیی لە پشت بووە، ئەوە ڕوون نییە.

هەر چۆنێک بێ پەیماننامەی سێڤەر دەستی بە باڵی گەلانی ئەرمەن و تورک و عەرەبەوە گرت بەڵام کوردی لە پەراوێز خست. بۆیە "لویید جۆرج"، نوێنەری بریتانیا دەڵێ: کورد خۆی دەبوو پەیماننامەی سێڤەری بە قازانجی خۆی گۆڕیبا، نەوەک چاوەڕوانی سۆز و بەزەیی ئێمە هاوپەیمانان بکەن کە ئاواتیان وەدی نەهات، ئومێدیان مرد و کەس یادی نەکردن. پەیماننامەکە دەرفەت بە تورکیە دەدا تا بە زەبری زۆر دەسەڵاتی خۆی بەسەر ناوچەکەدا بسەپێنێ. بەڵام لە لایەکی‌تر داوای لێ دەکرێ ئەگەر پێویست بێت واز لە مافی خۆی بێنێ. ئەی ئەگەر وازی نەهێنا یانی کورد سەری بێ‌کڵاو دەمێنێتەوە؟ هەر واشی لێ هات، لە ویلایەتی مووسڵدا جارێ بە دیاریکردنی سنوور بۆ عێراق، تورکیە و سووریە، کورد جارێکی دیکە دابەش دەکرێتەوە، یانی بە شێوەیەک لە شێوەکان سنووری نێوان ئەو وڵاتانە دیاری دەکەن، بەڵام لە دواییدا باس لە دروستکردنی دەوڵەتی کوردی لە کوردستان لە دەسەڵاتی تورکیە دەکەن و دەڵێن ئەگەر ئەو دەوڵەتە دروست بوو، ئەوە هاوپەیمانان دژیان ناوەستن کە

مووسڵ بچێتە پاڵ دەوڵەتی کوردی. ڕاستی لە پێشدا هاوپەیمانان وایان کردوە کە کورد پەرتەوازە و لەت و پەت بێ و تازە کار دەکەن بۆ کەوتنەوە سەریەک. ئایا ئەوە چەند لە ڕاستییەوە نیزیکە؟

بەشی چوارەمی پەیماننامەی سێڤەر تایبەت کراوە بە پارێزگاری کردن لە مافی کەمینە نەتەوەییەکانی سەر خاکی تورکیە کە بەشێکی یانی سی لە سەدی خاکی کوردستان بووە. لە مادەی ٤٨ی ئەم بەشە لە پەیماننامەکەدا هاتووە تورکیەی عوسمانی پەیمان دەدا بە بەدیهێنانی چاوەدێری و پارێزگاری تەواو بۆ سەرجەم دانیشتووانی تورکیە و ئازادیی تەواو بە دوور لە جیاوازی دانان لە ڕەگەز و پێکهاتە و زمان و ئایین. هەروەها ماددەی ٤٧ کە مافە یەکسانەکانی کەمە نەتەوایەتیەکان لە خۆ دەگرێت وەک هەموو هاووڵاتیانی تورکیە کە لە مادەکەدا هاتووە ئەو هاووڵاتیە عوسمانیانە کە دەچنە سەر کەمایەتییە ڕەگەزییەکان لە ڕووی ئایین و زمان، هەمان ماف و ئازادییان دەبێت کە هاووڵاتیە عوسمانیەکانی تر هەیانە. دیارە کورد کەمە نەتەوە نەبوو و نییە لە تورکیە، لەبەر ئەوە لەو سەردەمدا زیاتر لە پێنج میلیۆن کورد لەسەر زیاتر لە سی لە سەدی خاکی تورکیە یان ڕاستترە بڵێین سی لە سەدی خاکی کوردستان – کە دابەش کرابوو – لە تورکیە دەژیان و مادەکانی٦٢،٦٣،٦٤ ئەو مافانەی ڕوون کردوونەتەوە. بەڵام هەموو ئەو بەڵێنانەی کە پێی درابوو زۆری نەخایاندوە. ئەوە بوو لە ئازاری ساڵی ١٩٢٢ی زایینیدا وڵاتە گەورەکان ئامادەیی خۆیان دەربڕیوە دەستکاریی بنەڕەتی پەیماننامەی سێڤەر بکەن سەبارەت بە کوردستان بەو مەرجە تورکیە ئامادەیی خۆی پێشان بدات کە هەڵوێستێکی نەرم بنوێنێت بەرامبەر کارگێڕییەکی خۆجێیەتی نێوخۆیی بۆ کورد. وەک دیارە وڵاتە گەورەکان بەرژەوەندیی کوردیان بە هێند وەرنەگرتوە لەو بارودۆخە نوێیەدا. بۆیە ڕەزامەندییان نیشان دا لەسەر داخوازیی کەمالیستەکان لە ئازاری ١٩٢٢و وڵاتە هاوپەیمانە گەورەکان پێداگرییان نەکرد لەو پێشنیارانەی کە کردبوویانن بۆ چارەسەری پرسی کورد لە پەیماننامەی سێڤەردا. لەو سەردەمدا کەمالیستەکان ڕایانگەیاند کە کورد لە ناحیەی کۆمەڵایەتیدا مافی یەکسانی لەگەڵ تورکەکاندا هەیە لە تورکیەدا و کورد لە هەموو مافێک بەهرەمەندە. دەرئەنجامی ئەو هۆکارانەی کە لەپێشدا ئاماژەیان پێ کراوە بوو بەهۆی ئەوەی بڕیار لەسەر چارەنووسی پەیماننامەی سێڤەر درا.

بە هەر جۆرێک کە لە پەیماننامەی سێڤەر ورد دەبینەوە، ئەو پەیماننامەیە بە تایبەت لە ماددەکان و بەندی ٦٢،٦٣،٦٤ وا داڕێژراوە کە ئەنجامەکەی ئەوە بێ کە پاش کەمتر لە سێ ساڵ لە لۆزان هاتە ئاراوە و مافی کورد بەئاشکرا پێشێل کرا، کە ئەو بابەتە لە پەیمانی لۆزاندا زۆرتر شی دەکەینەوە.

(درێژەی هەیە)

کوشتن
وەک تاکەچارەسەر!

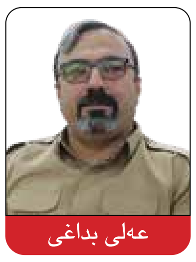
عەلی بداغی

لە نیوەی یەکەمی ئەمساڵی زایینیدا کۆمای ئیسلامیی ئێران لانیکەم ٣٢٠ کەسی لە زیندانەکاندا ئێعدام کردووە.

شەپۆلی نوێی ئێعدامەکان سەرفی نەزەر لە ئامانجە بنگەییەکانی ڕێژیم دەکرێ چەند مەبەستی لە پشت بێت کە گرینگترینیان بریتییە لە: ترسی ڕێژیم لە سەرهەڵدان و دەستپێکردنەوەی نارەزایەتییە جەماوەرییەکانی خەڵک لەسەر شەقامەکان و پێشگرتن بەو دۆخە لە ڕێگەی پێشاندانی زۆرترین زەبروزەنگەوە.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران هەر لە سەرەتاوە فرچکی بە خوێن و کوشتن و کوشتوبڕ گرت. ئێعدام، بە تایبەت ئێعدامی سیاسی هەر لەگەڵ یەکەم ڕۆژەکانی دەسپێکی تەمەنی ئەم ڕێژیمە و حەوشەی قوتابخانەی «ڕیفاه» لە تاران و بە حەزفی فیزیکیی کاربەدەستانی ڕێژیمی پێشوو دەستی پێکرد. لەگەڵ لەشکرکێشیی ڕێژیم بۆ کوردستان، کورد زۆر زوو بووە قوربانیی سیاسەتی تەناف و سێدارەی ڕێژیم و لە چوار دەیەی ڕابردوودا پشکی شێری لە ئێعدامەکاندا بەرکەوتووە. ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی دوای سەقامگیریش بە پاساوی ئایینی ئێعدامی کردە چەکێک بۆ ڕاگرتنی نەزمی کۆمەڵایەتی، بۆ ئەوەی لەو کۆمەڵگە ئیسلامییەدا! بە ڕەچاوکرانی ڕێوشوێنە ئایینییەکان ڕەگ و ریشەی تاوان و لادانەکان ویشک بکا. ڕەچاوکردنی ئەو سیاسەتە وای کردوە ئێران لە ڕووی ئاماری ئێعدامەکان دوای چین لە ڕیزی دووهەمدا جێ بگرێ و بەپێی ڕێژەی حەشیمەت و ژمارەی ئێعدامکراوەکانیش یەکەم وڵات بێ لە دنیادا.

بەپێی ڕێکخراوی لێبوردنی نێونەتەوەیی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ساڵی ١٣٥٧ را هەتا ساڵی ١٣٩٥ی هەتاوی پتر لە ٦١ هەزار کەسی لەو وڵاتەدا لەدار داوە و تەنیا لە کوردستان بەپێی ئاماری ناوەندەکانی ڕاگەیاندنی حیزبی دیموکرات و کۆمەڵە زیاتر لە ٢٣٠٠ ئەندام، پێشمەرگە و چالاکی سیاسیی کورد بە بڕیاری دەزگای قەزایی و تیمەکانی تێرۆری ئەم ڕێژیمە ئێعدام کراون.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لای وابووە لە کوردستان بە تێرۆر و ئێعدام و کوشتن دەتوانێ جووڵانەوەی کورد لە پێ بخا، بەڵام هەروەک دەبینین ئەم سیاسەتەی ڕێژیم نەک پێشی بە گەشەسەندنی بیری نەتەوەیی و ئازادیخوازی و خەباتی مافخوازانەی کورد نەگرتووە، بەڵکوو ئەم بەرگری و شوناسخوازییە لە هەموو ڕەهەند و بوارەکاندا پەرەی سەندووە و لە ئێستادا ڕێژیمی بەرەوڕووی گەورەترین قەیران و تەنگ ئاستەنگ و چالنج کردووە.

لە ئێستاشدا کە ڕێژیم چ لە ڕووی ئابووری و چ لە ڕووی سیاسی خەریکە دادەڕمێ و مەترسیی هەڵچوون و ڕاپەڕینی خەڵک پتر لە هەموو کاتێک هەست پێ دەکا، بە لێبڕاویی زیاترەوە هەموو ئامرازەکانی سەرکوت و یەک لەوان ئێعدام لە دژی خەڵک ئەویش بەمەبەستی کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵگە دەکار دەکا.

بابەتی ئێعدامکردن وەک سزایەک لە نیزامی کۆماری ئیسلامیدا پتر لەوەی بنەمای حقووقی هەبێ، بڕیارێکی سیاسییە و دەسەڵات بۆ زاڵکردنی کەشی ترس و سەرکوت بەکاری دێنێ، بێ ئەوەی وڵامی پێوستی لێ وەرگرتبێتەوە. هەر لەبارەی ئێعدامی چالاکانی سیاسیی کورد کە لە چەند دەیەی ڕابردوودا بەبەردەوامی درێژەی بووە، ئەو پرسیارە هەیە کە ئاخۆ ئێعدامە سیاسییەکان چۆکیان بە بزووتنەوەی سیاسیی کورد داداوە؟ بێ گومان نا. چونکی ئەگەر ئێعدام و لە سێدارەدان و زیندان و سەرکوت کاریگەریی لە سەر ڕاوەستانی خەبات بۆ ئازادی و ڕزگاری هەبوایە، هەر لە دوای لە سێدارەدانی پێشەوا و ڕووخانی کۆماری کوردستان دەبوایە ڕەوڕەوی خەبات و تێکۆشان لە جووڵە کەوتبا و هیچ تاکێکی کورد باسی لە ماف و ئازادییەکانی گەلی کورد نەکردبایە، کە دەبینین وانییە.

لەلایەکی ترەوە بەشی هەرە زۆری ئێعدامە ناسیاسییەکانیش لە ئێران لە چەند دەیەی ڕابردوودا سەبارەت بە تاوانەکانی پێوەندیدار بە مادەی هۆشبەر و کوشتنی بەئانقەست بووە، بەڵام زۆر لە کاربەدەستانی ڕێژیم نایشارنەوە کە سەرەڕای ٤٤ ساڵ بەردەوامی لە جێبەجێکردنی سزای ئێعدام، بازرگانیی مادەی هۆشبەر لەو وڵاتە ساڵ بە ساڵ زیادی کردووە. هەروەها تاوانە کۆمەڵایەتییەکانیش لە سۆنگەی ئێعدامەوە نەک بنەبڕ نەبوون، بەڵکوو بە لەبەرچاوگرتنی ئامارەکان پتریش بوون. وەک چۆن ئەزموونی هەموو کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی و ئەزموونی خودی ئێران و ئامار و داتاکان پێمان دەڵێن کە لە هیچ کۆمەڵگایەکدا سزای ئێعدام و قەتڵی سیستماتیکی دەوڵەتی، ناتوانێ ڕێژەی تاوان و جەنایەت کەم بکاتەوە، بەڵکوو بە پێچەوانەوە، ئێعدام، هەستی تۆڵەکردنەوە و توندوتیژیی بەهێزتر دەکات. کاتێک قەتڵ لە بەرامبەر قەتڵ، لە ڕێگەی دەوڵەتەوە، ڕێگەپێدراو بێ، ئاساییە ئەگەر کەسانێکیش هان بدرێن کە بەدەستی خۆیان ئەم بەناو عەداڵەتە بەڕێوەبەرن.

ئەزموونی چوار دەیە دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی پێمان دەڵێ کە ئەو ڕێژیمە بۆ ڕاگرتنی دەسەڵاتی زۆرەملێی خۆی بە سەر گەلانی ئێراندا دەستبەرداری سزای ئێعدام نابێ. بەڵکوو ئەوە خەڵکن کە دەبێ بە لێبڕاوی و شێلگیرییەوە کۆتایی بە تەمەنی ئەو ڕێژیمە و لەو ڕێگەیەشەوە کۆتایی بە کوشتن و دەسەڵاتی ڕەشی سەرکوت بهێنن.

کۆتا لاپەڕەکانی پۆپۆلیزمی مەزهەبی کۆماری ئیسلامی

ڕەزا دانشجوو

پۆپۆلیزم لە وشەی لاتینی "populus"ەوە هاتووە کە بە واتای مرۆڤ، خەڵک، جەماوەر، گشت و چەمکە هاوشێوەکان دێت و پاشخانەکەی وەک زۆربەی چەمکە سیاسییەکان دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی کۆن.

پۆپۆلیزم (بە فەرانسە Populisme) ڕێگایەکە لە سیاسەتدا بۆ نیشاندانی پشتیوانی لە جەماوەر. لە باسی تیۆریدا پۆپۆلیزم بە دوو مانای جیاواز بەکارهاتووە؛ ڕوانگەی یەکەم باوەڕی قووڵی بە خەڵک هەیە و هەوڵ دەدات بە پێدانی ئازادی و دەسەڵاتی دێموکراسی لە قەوارەی سیاسیدا بەشداریان بدات، ئەم بۆچوونە پێچەوانەی ئەریستۆکراسیی (بە فەرانسە Aristocratie) دەسەڵاتی نوخبەکان یان نوخبەسالارییە. هەرچەندە ئەم بۆچوونە بەهۆی پێدانی ڕۆڵێکی یەکسان لە بڕیاردانی سیاسی و کۆمەڵایەتی بە خەڵکی ئاسایی و نوخبەکان ڕووبەڕووی ڕەخنە بووتەوە و نەیارانی زۆری هەیە، بەڵام هەرگیز وەک دیاردەیەکی سیاسیی کۆمەڵایەتیی ناحەز و سەرزەنشتکراو سەیر ناکرێت. لە ڕوانگەی دووهەمەوە پۆپۆلیزم واتە بڵاوکردنەوەی بیر و لێکدانەوەی ڕووکەشی لە کۆمەڵگەدا، و لە ڕاستیدا هیوا بەخشینی درۆیین و بێبنەما و نیشاندانی تراویلکە بە خەڵک بۆ فریودان و هەڵخەڵەتاندنییان بۆ گەیشتن بە ئامانجی سیاسی و کۆمەڵایەتی. بێگومان پۆپۆلیزم بەم پێناسەیە یەکێکە لە دووڕیانە گەورە کۆمەڵایەتی و سیاسیی و ئامرازێکە لە دەستی حکوومەتە پاوانخواز و خۆسەپێنەکاندا کە بۆ مانەوە لە دەسەڵاتدا کەڵکی لێ وەردەگیرت.

کۆماری ئیسلامی نموونەیەکی تەواو و بێ کەموکوڕی حکوومەتێکی پۆپۆلیستی ئایینییە کە بەپێی بارودۆخ هەندێک جار جەخت لەسەر تاقمێک هێمای ناسیۆنالیستی دەکاتەوە. هەرچەند بە هۆی سروشتی ئایینیی ڕێژیم، ناسیۆنالیزم وەک چەمکێکی ئاینیی دەردەکەوێت و لە ڕاستییدا دەستەواژەی "نەتەوەی شیعە" بۆ کۆماری ئیسلامی جوانترە، بەڵام کۆماری ئیسلامی نیشانی داوە کە لە کاتی پێویستدا و بەپێی ئەم مەترسییانەی ڕووبەڕووی دەبنەوە دەتوانێت بۆ دەربازبوون لە کێشەکان کارتی ناسیۆنالیزمیش بەکار بهێنێت

مێژووی سەرهەڵدانی دیاردەی پۆپۆلیزم لە شێواز و چوارچێوەی ئەمڕۆدا کە لەسەر بنەمای تیۆریی پۆپۆلیزمی فەلسەفی هێربێرت شیلیر (Herbert Schiller) و ئەو گریمانەیەی کە خەڵکی گشتی بە کەسانی نەزان و پاسیڤ و لاواز دادەنێت، دامەزراوە بۆ سەردەمی ڕووسیەی زەمانی تێزارەکان دەگەڕێتەوە. ئەوکاتەی دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی بە ناوی نارۆدنیک (خەڵک باوەڕ) لە نێو ڕۆشنبیرە ڕادیکاڵەکانی ڕووسیەدا سەری هەڵدا. لە ساڵانی هەفتاکاندا خوێندکارانی نارۆدنیک (Narodnik) بۆ پێکهێنانی کۆمۆن هاتووچۆی گوندەکانیان دەکرد. لە ڕاستیدا ئەم بزووتنەوەیە تێکۆشانێک بوو بۆ گواستنەوە لە سیستەمی سەرمایەداریی پشتبەستوو بە چینی نوخبەی کۆمەڵگە بۆ سیستەمی کۆمۆنیستی کە لەسەر بنەمای جەماوەری خەڵک دامەزراوە. هەرچەند لە سەرەتادا پۆپۆلیزم بە جۆرێک لە جۆرەکان وەک دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی دژی ئیمپریالیزم و ناسیۆنالیزم پێناسە دەکرا، بەڵام دواتر بیرۆکە توندڕەوەکانی وەک فاشیزم و نازیزم بەنهێنی و ئاشکرا لەگەڵ پۆپۆلیزمدا تێکەڵاو بوون. لە ڕاستیدا پۆپۆلیزم بە هۆی شێوازی بیرکردنەوە و بیری توندڕەو توانایی فریودان و هەڵخەڵەتاندن جەماوەری خەڵک لێکچوونی زۆری لەگەڵ ئەم بیرۆکانە هەیە. بیرکردنەوەی پۆپۆلیزم بە دزەکردنە نێو ڕیزەکانی سەرەوەی بەڕێوەبەرایەتی گرووپە فیکرییەکاندا وردە وردە دەست بەسەر دەسەڵاتدا دەگرێت و هێزی خەڵک بە تاقمێک دروشمە وروژێنەر هەڵبەت بۆ ماوەیەکی کورت بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی بەکاردەهێنێت.

هەروەک باس کرا، پۆپۆلیزم دەتوانێت بە هەموو فۆرمەکانی سیاسیی هەنووکەیی سەرهەڵبدات، لە سۆسیالیزمی ستالین کە بەڵێنی کۆمەڵگەیەکی بێ چینایەتی و گەشەی ئابووری بۆ هەمووان دەدات تا ناسیۆنال سۆسیالیزمی (نازیسم) هیتلێر کە باس لە نەزمێکی نوێی دژی نەزمی جیهانیی کە بە باوەڕی هیتلێر بە ناڕەوا لەلایەن بەریتانیا و فەرانسە دوای جەنگی جیهانی یەکەم بە سەر جیهاندا سەپێنرا، ئەو نەزمە نوێیەی کە جیهانی بەرەو لەنێوچوون برد!

جۆرێکی تری پۆپۆلیزم لە چوارچێوەی پۆپۆلیزمی ئایینی و لەژێر ناونیشانی "زایۆنیزمی مەسیحیی جولەکە"ی "تیۆدۆر هێرتزل"دا دەبینرێت، کە باوەڕی قووڵی بەوە هەبووە هەموو جیهان لە جوولەکەکان جیایە و جولەکەکان تەنیا دەتوانن لەنێو خۆیاندا سەلامەت بن!

لە ڕاستیدا زۆر هۆکار دەبنە هۆی سەرهەڵدانی پۆپۆلیزم لە کۆمەڵگەکانی ئەمڕۆدا. بە بڕوای "پۆڵ تاگارد"(Paul Thagard) پۆپۆلیزم کاردانەوەیەکە بەرامبەر بە بیرۆکە و میتۆدی سیستەمی سیاسی کە لەسەر بنەمای نوێنەرایەتی دامەزراون و بەرامبەر بە هەستکردن بە قەیرانێک، بەنهێنی یان بەئاشکرا شوێنی ئارمانیی خۆی شکۆمەند دەکات؛ بەڵام بەهۆی نەبوونی بەها بنەڕەتییەکان، زیاتر لەژێر کاریگەریی خەڵکی ئاساییدا دەبێت و لە هەر شوێنێکدا تایبەتمەندییەکانی دەورووبەری خۆی قەبووڵ دەکات و بەکردەوە دیاردەیەکی کاتییە.

خەڵک هەڵخەڵەتاندن، پیرۆزدانان، سەرکردەی پیرۆز و ڕۆشنگەر، خۆپەرستی، پشتبەستن بە جەماوەری بێبەش، نەبوونی ئایدۆلۆژیایەکی دیاریکراو، دژە ئیمپریالیزم و ناسیۆنالیزم، گەشەپێدان و هتد نیشانەکانی پۆپۆلیزمن.

میشێل فۆکۆ کۆمەڵناس و فەیلەسووفی بەناوبانگیی فەرانسەویی شۆڕشی گەلانی ئێرانی لە ساڵی ٥٧ بە یەکەمین "شۆڕشی مەعنەویی" و "پۆستمۆدێرن" بۆ گەیشتن بە ناسنامەی "مرۆڤی ونبوو"ی ئێرانی پێناسە دەکات! لە ڕوانگەی میشێل فۆکۆ، شۆڕشی ئێران بەپێچەوانەی شۆڕشەکانی تر، دەرئەنجامی پێویستییە ئابوورییەکان نییە، بەڵکوو دەنگدانەوەی چەوساندنەوەی خەڵکی زەلیلکراوی جیهانی سێهەمی ئێرانە، کە بەتایبەتی لە دوای کودەتای ساڵی ٣٢ و پەرەسەندنی مۆدێرنیزاسیۆنی دەستووری و پاوانخوازانەی چلەکان و پەنجاکان، بەدوای ناسنامە و سەربەخۆیی خۆیاندا بوون و بە هێنانی ڕۆحانییەت بۆ نێو جیهانی سیاسەت و خوێندنەوەیەکی شۆڕشگێڕانەی ئایینی، دژی هەژموونیی ڕۆژئاوا و هێما ڕەسەنەکانی ڕاپەڕین. ئەم شێوە لە لێکدانەوە و هەڵسەنگاندنی بارووددۆخی ئێران لە لایەن فۆکۆوە نیشان دەدات کە کەشوهەوای پۆپۆلیستیی ئەم سەردەمە تا چ ڕادە لە هاتنەسەرکار و سەقامگیربوونی کۆماری ئیسلامیدا دەوری هەبووە.

بێگومان کۆماری ئیسلامی نموونەیەکی تەواو و بێ کەموکوڕی حکوومەتێکی پۆپۆلیستی ئایینییە کە بەپێی بارودۆخ هەندێک جار جەخت لەسەر تاقمێک هێمای ناسیۆنالیستی دەکاتەوە. هەرچەند بە هۆی سروشتی ئایینیی ڕێژیم، ناسیۆنالیزم وەک چەمکێکی ئاینیی دەردەکەوێت و لە ڕاستییدا دەستەواژەی "نەتەوەی شیعە" بۆ کۆماری ئیسلامی جوانترە، بەڵام کۆماری ئیسلامی نیشانی داوە کە لە کاتی پێویستدا و بەپێی ئەم مەترسییانەی ڕووبەڕووی دەبنەوە دەتوانێت بۆ دەربازبوون لە کێشەکان کارتی ناسیۆنالیزمیش بەکار بهێنێت. ڕێژیمی وەلایەتی فەقیهـ لە پراکتیکدا نە باوەڕی بە ئیسلام و شیعە هەیە نە باوەڕی بە ناسیۆنالیزم و ئێران. حکومەتێک کە بە یارمەتی وەرگرتن لە کەشێکی پۆپۆلیستی بە هۆی سیاسەتی دابەشکردنی ناهاوسەنگی سەروەت و سامان لەلایەن پەهلەوییەکان و دابەشبوونی چینایەتی و هەڵبەت هاوکاری و هاودەنگیی ئۆپۆزسیۆنی چەپ بە دوو دروشمی سەرەکیی پۆپۆلیستی "سەربەخۆیی، ئازادی، کۆماری ئیسلامی" و "نە ڕۆژهەڵات، نە ڕۆژئاوا، کۆماری ئیسلامی" سواری ئەسپی مراد وردە وردە تەواوی نەیارانی سەرکوت کرد، زۆر زوو بە جووڵاندنی هەستی ناسیۆنالیستی چووە نێو شەڕێکی هەشت ساڵە لەگەڵ عێراق. ئەو شەڕەی کە بوو بە گەورەترین بیانوو بۆ شاردنەوەی بارودۆخی نالەباری ئابووری و کۆمەڵایەتی. لە ڕوانگەی سیاسیی کۆماری ئیسلامیدا، دوژمن هەمیشە دەرفەت و نیعمەتێکی زۆر بەنرخ بووە و هەیە. ئەو بیانوویەی کە تا ئێستا حکوومەتی مەلاکان، جگە لە پاساوهێنانەوە بۆ دۆخی نالەباری ئابووری و مالّیی، لە کاتە جیاوازەکاندا بۆ کۆکردنەوەی جەماوەری خەڵک لە ڕێگەی پڕۆژەی "بەکوشتدان"ەوە بەکاریان هێناوە.

هەر لە شەڕی عێراقەوە تا شەڕی داعش، لە چل و چەند ساڵ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ئەمریکا ئیسرائیل و ڕۆژئاوا تا شەڕە گاڵتەجاڕییەی ئەم ڕۆژانە لەگەڵ تاڵیبان! پۆپۆلیزمی کۆماری ئیسلامی لە هەموو شتێک زیاتر پێویستی بەوەیە کە بە بڵاوکردنەوەی ئەم پروپاگەندایە کە یەکپارچەیی وڵات لە مەترسیدایە، لانیکەم بۆ ماوەیەکی کورت کۆمەڵانی خەڵک کە ڕەنگە زۆرینەیان دژی نیزام بن لەگەڵ خۆی هاوڕێ بکات.

ڕێژیم کە لە سەرەتای سەقامگیربوونی توانی بەباشی بە کەڵکوەرگرتن لە کەشی پۆپۆلیستی و دیاردەی " پیروزدانان" و پێداگری لەسەر بیری "شیعە"ی سیاسی و دژایەتیی ئیمپریالیزم بەشێکی بەرچاو لە کۆمەڵگە لە دەوری خۆی کۆ بکاتەوە، ئێستا بە ئاشکرابوونی سرووشتی ڕاستەقینەی بۆ خەڵک زۆرینەی ئەم بەها درۆ و پۆپۆلیستییانەی لە مەترسیی لەنێوچوون دەبینێت. لە ڕاستیدا کۆماری ئیسلامی دەمێکە بە هۆی نەبوونی ئەڵتەرناتیڤێکی نوێ دیسان یاری بەو کارتانەوە دەکات کە لەمێژە بۆ کۆمەڵانی خەڵک ئاشکرا بوون.

پەرەسەندنی ڕادەی زانیاری و وشیاریی گشتی فاکتەرێکی گرنگە کە ئێستا زیاتر لە جاران ڕووبەڕووی پۆپۆلیزمی ئایینی کۆماری ئیسلامی دەبێتەوە. خاڵێکی تری گرنگ شکاندنی قۆرخکاری میدیاییە کە یەکێکە لە ئامرازە هەرە گرنگەکانی دەستی بزووتنەوەی پۆپۆلیستی بۆ داگیرکردنی مێشک و زەینی کۆمەڵگە بە گێڕانەوەیەکی تەواو دیکتەکراوی ئامانجدار بۆ جەماوەر. دەگوترێت لە سەردەمی دەسەڵاتی "ئەنوەر خۆجێ" دیکتاتۆری پێشووی ئاڵبانی، ڕادیۆ تیرانا بە چەند زمانی جیاواز بەردەوام خەریکی نیشاندانی وێنەیەکی یۆتۆپیایی لە ئاڵبانی بۆ هاونیشتمانانی و جەماوەری وڵاتانی ئورووپا بوو. پاش مردنی "ئەنوەر خۆجێ" و کۆتاییهاتنی دەسەڵاتی کۆمۆنیستەکان کاتێک گەشتیارانی ئورووپایی دەرفەتی گەشتکردنیان بۆ ئەڵبانی ڕەخسا، ڕووبەڕووی جیاوازییەکی یەکجار زۆر لەگەڵ گێڕانەوەی پۆپۆلیستیی کۆمۆنیستەکانی ئاڵبانی بوونەوە، وڵاتێکی هەژار و وێران کە جگە لە هەزاران سەنگەری بێتۆنی کە هیچ کات کەڵکیان لێ وەرنەگیرا، هیچ شتێکی بۆ پێشاندان نەبوو. بەڵام ئێستا بە یارمەتیی سۆشیال میدیا و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، دەکرێت داتا و وێنەکان بە گێڕانەوەی جیاوازەوە دووبارە بڵاو بکرێنەوە و لە ڕاستیدا بینەر دەتوانێت لە فەزای یەک جەمسەری دوور بکەوێتەوە.

دەمێکە پۆپۆلیزمی مەزهەبی کۆماری ئیسلامی لە لێواری هەڵدێر دا خەریکی پەلەقاژەیە و بەرە بە بەرە خەریکە لایەنگران و پەیڕەوانی خۆی لەدەست دەدات. ئێستا گێڕانەوەی دەستگای پڕوپاگەندەی ڕێژیم تەنانەت لایەنە پەیوەندیدارەکانی حکوومەتیش ڕازی ناکات. "پیروزدانان" فۆرمێکی تەواو پێچەوانەی بە خۆیەوە گرتووە و بە جێی ڕێزگرتن بۆ دژایەتی ڕەوتی ئایینی سیاسی گۆڕاوە.

پۆپۆلیزمی مەزهەبی کۆماری ئیسلامی، وەک بەڵێنەکانی دنیای بێ چین و توێژی ستالین و نەزمی نوێی هیتلێر، بەم زووانە دەچێتە نێو زبڵدانی مێژووەوە، بەڵام ئەو ڕاستییە تاڵە کە کۆمەڵگەی بێئاگا لە ماف و ئەرکەکانی، هەمیشە و هەموو کات ئامادەی قبووڵکردنی بەڵێنێکی درۆیینی تازەیە، وەک خۆی دەمێنێتەوە. پۆپۆلیزم زیاترە لە هەموو شتێک پێویستی بە چاوێکی ڕووکەش بین و هەستێکی کوێر و توندڕەو هەیە.

هەگبەی شاخ و شۆڕش

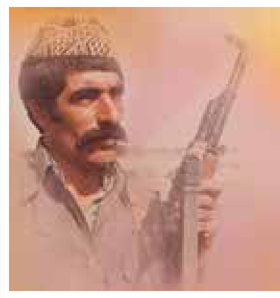

مانەوەی ئەبەدی لە یادەوەریی گەلدا

شەهید کەریم ئارامش

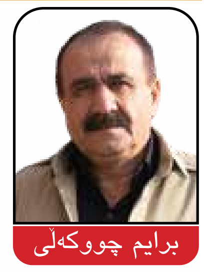
برایم چووکەڵی

باسکردن و نووسین لەبارەی شەهیدان و فیداکارییەکانیان و تۆمارکردنی مێژووی پڕ سەروەریی خەباتیان ئەرکێکە دەکەوێتە سەر شانی هەر تاکێکی کۆمەڵ، بەتایبەت هاوسەنگەرانیان؛ بۆ ئەوەی نەوەی داهاتووی خاک و نیشتمان بزانن چ کەسانێک لەو ڕێگایەدا گیانیان بەخت کردووە. ئەو کاروانە چۆن وەڕێ کەوتووە و چۆن دەستیان لە بە نرخترین سەرمایەی ژیانیان واتە گیانیان هەڵگرتووە و، لە کاتێکدا دەیانتوانی وەک خەڵکانی دی درێژە بە ژیانی ئاسایی خۆیان بدەن. پاڵەوانێک کە لە گۆشەی "هەگبەی شاخ و شۆڕش"ی ئەمجارەدا یاد و ناوی بەرز ڕادەگرین، فەرماندە کەریم ئارامش، ناسراو بە کەریمی عەلی فەرامەرز لە هێزی بەیان و ناوچەی ئەحمەدی کۆری بۆکانە.

کەریم عەلی فەرامەرز یەکێک لە ئوستوورەکانی حیزب لە ناوچەی بۆکانە و ئەو مێژووە لە ئازایەتی و هەرمانەی تەنیا لە ماوەی دوو مانگ پێشمەرگایەتیی حیزبی دێموکراتدا بە ناوی خۆی تۆمار کرد.

کەریم ئارامش ساڵی ١٣٢٥ی هەتاوی لە گوندی عەسکەراباد لەدایک بوو. قۆناغی منداڵیی ئاوێتەی دەرد و ژان بوو. کاتی چوون بۆ خزمەتی ئیجباری هاتبوو، بەڵام بۆ کەریم قبووڵ نەدەکرا خزمەتی سەربازی بۆ ڕێژیمێک بکا کە بە خوێنی خەڵک و وڵاتەکەی تینووە. هەربۆیە ملی بادا و خۆی بە دەستەوە نەدا. ئەوە بوو کە ڕەوڕەوەی ژیان ئەوی بەرەو کوردستانی گەرمێن پەلکێش کرد.

کەریم ماوەی زیاتر لە سێ ساڵ لە کەرکوک و سلێمانی ژیانی گیرسایەوە و پاش ئەو ماوەیە گەڕایەوە کوردستانی کوێستان و لە گوندی "سەراو" بەنهێنی و دوور لە چاوی سیخوڕانی ڕێژیمی پەهلەوی دەستی بە کار و کاسبی کرد. بەڵام زۆری نەکێشا ساواک پێی زانی، بۆسەیان بۆ دانا، دەوری ماڵەکەیان دا، گرتیان و بە تاوانی! سەربزێوی و دژایەتیی ڕێژیم خستیانە بەندیخانەوە و لە کوردستانیان دوور خستەوە.

پاش ئەوەی گەردەلوولی شۆڕشی گەلانی ئێران لەدژی حکوومەتی پاشایەتی هەڵی کرد و قەڵای دیکتاتۆری و سەرەڕۆیی حکوومەتی حەمەڕەزاشا کەوتە بەر پەلاماری خەڵک؛ ڕێژیم دەستی بە ئازادکردنی زیندانییە سیاسییەکان کرد. کەریم ئارامش دوای ئازادبوونی بەپەلە گەڕایەوە بۆ کوردستان و لە خۆپێشاندانەکانی خەڵکی لە شارەکانی مەهاباد و بۆکاندا بەشدارییی بەرچاوی هەبوو.

دوای سەرکەوتنی شۆڕش و دەستپێکردنەوەی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب، کەریمی عەلی فەرامەرز لە ناوچەی بۆکان لە یەکەمین کەسانێک بوو پێوەندی بە حیزبەوە گرت. ئەو کە هەموو ئاوات و ئارەزوو، و خولیاکانی خۆی لە بەرنامەی حیزبی دێموکراتدا دۆزیبۆوە، چەکی شەڕەفی بەرگری لە خاک و نیشتمانی کردە شان. ئەو زۆر زوو وەکوو ڕۆڵەیەکی بەوەج، بەمشوور و گیانبازی ڕێگای دێموکراسی و ئازادی لەنێو هێزی "بەیان"دا ناسرا و لە هەموو ناوچەکانی مەهاباد و بۆکاندا ناوبانگی دەرکرد.

کەریم عەلی فەرامەرز بەهۆی لێهاتوویی و کارامەیی لە فەن و تاکتیکی شەڕی پارتیزانیدا پلەکانی پێشمەرگایەتیی یەک بە دوای یەکدا بڕی‌و هەتا پلەی فەرماندەری لک چووە سەرێ. ئەو فەرماندەرە لێهاتوویە لە زۆربەی شەڕەکانی ناوچەی مەهاباد و بۆکان‌و هەوشاردا بەشداریی چالاکانەی کرد و گەلێک شانازی و حەماسەی لە دەفتەری بیرەوەرییەکانی پێشمەرگەدا تۆمار کرد.

شەش ڕۆژ لە پاییزی ١٣٦٠ تێپەڕیبوو. شەڕ لە ئاوایی ساروقامیش زۆر گەرم بوو. کوڕانی دێموکرات لەو مەڵبەندە دوو ڕۆژی تەواو پێشیان بە ستوونی دوژمن گرتبوو کە بۆ داگیرکردنی شاری بۆکان لە سێ قۆڵەوە، لە سایینقەڵا، سەقز و میاندواوەوە بەرەو بۆکان بەڕێوە بوون. دوای ئەوەی هێزی پێشمەرگە هاتە سەر ئەو باوەڕە کە شەڕکردن لە سی قۆڵەوە کارێکی دژوارە، تا ٥ ڕۆژان هەر ڕۆژێ لە شوێنێک پێشیان بە هێرشبەران دەگرت و ژمارەیەکیان لێ دەکوشتن. سەرەنجام ڕۆژی ١١ی ڕەزبەر ستوونی دوژمن بە دەیان تانک و نەفەربەرەوە شاری بۆکانیان داگیر کرد.

تەنیا ڕۆژێک دوای گرتنی شاری بۆکان هێزی پێشمەرگە بە فەرماندەیی کەریم ئارامش لە ئاوایی داشبەند کەمینیان بۆ دژمن دانایەوە و ٣ ماشێنی دوژمنیان لێک هەڵتەکاند، ژمارەیەکیان لێ کوشتن و چەک وچۆلێکی بەرچاویان بەدەسکەوت گرت. ئەم عەمەلیاتە وەرەبەخشە هێز و تینێکی دیکەی نایەوە بەر هێزی پێشمەرگە و خەڵکی کوردستان... .

ڕۆژی ٣ی خەزەڵوەری ساڵی ١٣٦٠ی هەتاوی هێزەکانی بەیان و پێشەوا بڕیاریان دا عەمەلیاتێکی هاوبەش لەدژی هێزەکانی دوژمن بەڕێوە بەرن. فەرماندەرانی ئەم دوو هێزە بۆ زەبروەشاندن لە هێزەکانی کۆماری ئیسلامی گەلاڵەیەکی عەمەلیاتییان داڕشت و مۆڵگەی دوژمن لە گوندی "حوسێنمامە"یان بۆ ئەو مەبەستە هەڵبژارد. هێزی دوژمن کە لە هەڵمەتی پلنگئاسای ڕۆڵەکانی دێموکرات تاسابوو، خۆی نەگرت و چۆکی دادا. لە ماوەیەکی زۆر کورتدا مۆڵگەی دوژمن بەتەواوی دەستی بەسەر داگیرا، ٢٧ کەس لە هێزەکانی ڕێژیم کوژران و ئەو تەنیا ٤ کەسەی لە مۆڵگەکەدا مابوون بە دیل گیران. هەروەها کۆمەڵێک چەک و تەقەمەنییەکی باش کەوتە بەر دەستی هێزی پێشمەرگەکان. بەڵام خوێنبایی ئەو حەماسەیە گیانی شیرینی ٥ ڕۆڵەی تێکۆشەر و فیداکاری گەلەکەمان بوو کە کەریم ئارامش یەک لەوان بوو.

تەرمی شەهید کەریم لەگەڵ هاوسەنگەرانی دیکەی شەهیدی (ئەحمەد ئەحمەدی، ناسر محەممەدپوور، سەید کەریم ئەحمەدی و ئەنوەر بەدەوی لە هێزەکانی بەیان و پێشەوا) برانە گوندی غەوساباد و لەوێ نێژران.

کوردستان
• ژمارە: ٨٤٩
٣١ی جۆزەردانی ١٤٠٢ _ ٢١ی ژوئەنی ٢٠٢٣

ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران

بانگی ئازادی، ڕێتۆریکی شۆڕشگێڕانە

ڕیوایەتێکی دیکە لە بارودۆخەکە

برایم لاجانی

٢٧ی جۆزەردانی ئەمساڵ ٤٣ ساڵ بە سەر دامەزرانی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێراندا تێدەپەڕێ. ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران لە بارودۆخێکدا پێی نایە مەیدانی خەبات کە بزووتنەوەی میللی و دێموکڕاتیکی خەڵکی کوردستان بەتایبەتی و گەلی کورد لە کوردستانی ئێران بە گشتی کەوتبوونە بەر هێرش و پەلاماری سیاسی، تەبلیغاتی و نیزامیی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و لەژێر سەرکوت و زەبروزەنگێکی توونددا بوون.

ڕێژیمی ئاخوندی کە تازە دەسەڵاتی بەدەستەوە گرتبوو، پەلامارێکی بەرینی بۆ سەر دەسکەوتەکانی شۆڕشی پڕشکۆی گەلانی ئێران دەست پێ کردبوو، ئازادییە سیاسی و دێموکراتییەکان بە توندترین شێوە سەرکوت دەکران، زانکۆ و زانستگاکان و ناوەندە فەرهەنگییە جۆراوجۆرەکان لەژێر پەلاماری کۆنەپەرستیدا بوون، بزووتنەوە خوێندکاری، کریکاری و جەماوەرییەکان لە سەرتاسەری وڵاتدا سەرکوت دەکران، خۆپێشاندانەکانی ژنان بۆ بەرگری لە ئازادی و دەسکەوتەکانیان شەڵاڵی خوێن دەبوون، ڕووناکبیران، هونەرمەندان، ڕۆژنامەنووسان، چالاکانی سیاسی و ئەندامانی زۆربەی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان لەگەڵ گرتن و ڕاونان و زیندان و ئێعدام بەرەوڕوو بوون. هێزە دژیگەلییەکانی کۆنەپەرستی هێرش و پەلامارێکی دڕندانەیان بۆ هەموو ئەو شار و ناوچە جۆراوجۆرانە دەست پێ کردبوو کە ئاڵای خەبات و بەربەرەکانێیان بەدژی کۆنەپەرستیی بەدەستەڵاتگەیشتوو بەرز کردبۆوە.

ئەو خەبات و بەربەرەکانێیە بەدژی کۆنەپەرستیی بەدەستەڵاتگەیشتوو، بە هۆی وشیاریی سیاسیی خەڵک و ئەزموونی هێزە سیاسییە خەباتگێڕەکان لە کوردستاندا لە ئاستێکی بەرز و بەهێزدا بوو. هەربۆیە ڕێژیمی خومەینی ئەگەر لەلایەک هێرشێکی بەرینی بۆ سەر کوردستان دەست پێ کردبوو، لەلایەکی دیکەشەوە هێرشێکی تەبلیغاتیی گەورەشی بۆ سەر خەڵکی کوردستان و هێزە پێشڕەوەکانی دەست دابوویە. لە هەمان کاتدا ئابڵۆقەیەکی بەرینیشی خستبووە سەر کوردستان بە جۆرێک کە نەیدەهێشت هەواڵی کوشتار و جینایەتەکانی دەرحەق بە خەڵکی کوردستان بگاتە بیروڕای گشتیی ئێران و دونیای دەرەوە. لەوەزعیکی ئاوادا، ڕۆژی ٢٧ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٥٩ی هەتاوی، بە پەیامێکی ڕێبەری گەورەی حیزب و گەلەکەمان، شەهید دوکتور قاسملوو، ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران دەستی بە بڵاوکردنەوەی بەرنامەکانی خۆی کرد. بەمجۆرە دامەزرانی ڕادیۆ دەنگی کوردستان لەو هەلومەرجە سەخت و دژوارەدا، نەک هەر وەڵامدانەوەیەکی دروست و بەجێی ئەو قۆناخە مێژوویە بوو کە بزووتنەوەی میللی و نیشتمانی خەڵکی کوردستانی پێدا تێدەپەڕی، بەڵکوو پێویستییەکی مێژوویش بوو کە چوونەسەری ئاستی خەبات و بەربەرەکانێی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان هێنابوویە پێش. خۆ لە خۆڕا نەبوو ڕادیۆ دەنگی کوردستان لە ماوەیەکی زۆر زوودا، لە شەوەزەنگی ئیستبداد و سەرەڕۆیی و بێدادیدا، بوو بە بانگی ئازادی و بەرگری و خەبات و بەربەرەکانێ.

دەنگی کوردستانی ئێران ئەگەرچی ئیمکاناتێکی زۆر کەمی تکنیکی و ماددی و ئینسانیی لەبەردەست دابوو، ئەگەرچی لەژێر گوشار و بۆردومان و تۆپبارانی بەردەوامی هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمدا بوو، ئەگەرچی بەردەوام پاڕازیتێکی توندی لەلایەن ڕێژیمەوە دەخرایە سەر، ئەگەرچی بە هۆی هێرش و پەلاماری ڕێژیم زوو زوو دەبوایە جێگای خۆی لە دۆڵێکەوە بۆ دۆڵ و شاخێکی دیکە بگوێزێتەوە، بەڵام بە هۆی ڕاستوێژی، بە هۆی سەرکەوتنی لە بەربەرچدانەوەی چاووڕاوی ڕێژیم و بڵاوکردنەوەی بەوەختی هەواڵی بەربەرکانێی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و خەبات و تێکۆشانی چین و توێژە زەحمەتکێشەکانی کوردستان، بوو بە دەنگی زوڵاڵ و حەقبێژی بزووتنەوەی ئازادیخوازیی خەڵکی کوردستان و جێگای بڕوا و متمانەی بیروڕای گشتی لە کوردستان و تەنانەت لە هەموو ئێرانیشدا

دەنگی کوردستانی ئێران ئەگەرچی ئیمکاناتێکی زۆر کەمی تکنیکی و ماددی و ئینسانیی لەبەردەست دابوو، ئەگەرچی لەژێر گوشار و بۆردومان و تۆپبارانی بەردەوامی هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمدا بوو، ئەگەرچی بەردەوام پاڕازیتێکی توندی لەلایەن ڕێژیمەوە دەخرایە سەر، ئەگەرچی بە هۆی هێرش و پەلاماری ڕێژیم زوو زوو دەبوایە جێگای خۆی لە دۆڵێکەوە بۆ دۆڵ و شاخێکی دیکە بگوێزێتەوە، بەڵام بە هۆی ڕاستوێژی، بە هۆی سەرکەوتنی لە بەربەرچدانەوەی چاووڕاوی ڕێژیم و بڵاوکردنەوەی بەوەختی هەواڵی بەربەرکانێی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و خەبات و تێکۆشانی چین و توێژە زەحمەتکێشەکانی کوردستان، بوو بە دەنگی زوڵاڵ و حەقبێژی بزووتنەوەی ئازادیخوازیی خەڵکی کوردستان و جێگای بڕوا و متمانەی بیروڕای گشتی لە کوردستان و تەنانەت لە هەموو ئێرانیشدا.

لەوەش زیاتر، دەنگی کوردستانی ئێران، لە ڕێگای بەرنامە جۆراوجۆرەکانییەوە، وەک لێکدانەوەی سیاسیی ڕووداوەکانی ئێران و کوردستان، بڵاوکردنەوەی وشیاری نەتەوەیی و زانیاریی سیاسی و ڕووناکبیری، توانی ببێتە سەرچاوەیەکی گەورەی بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕی ئازادیخوزانە و پێشکەوتنخوازانە.

ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران لە ڕووی کۆمەڵایەتی و کولتوورییشەوە شوێنەوارێکی پۆزەتیڤی لەسەر خەڵکی کوردستان هەبوو. خەبات و بەربەرەکانێ بەدژی داب و نەریتە کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیە کۆن و دواکەوتووەکانی وەک ژنبەژنە، پێوەندییە دواکەوتووە عەشیرەتی و تاییفەییەکان، دیفاع لە ماف و ئازادییەکانی ژنان، مافەکانی منداڵان، کەمئەندامان، کەمایەتییە نەتەوەیی و ئێتنیکی و مەزهەبییەکان و ماف و ئازادییەکانی مرۆڤ بە گشتی، بەشێکی گرنگی نێوەرۆکی بەرنامەکانی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێرانیان پێک دەهێنا. ئەمەش لە بردنەسەری وشیاری و ئاگایی خەڵکی کوردستاندا نەخشێکی بەرچاوی هەبووە.

بڵاوکردنەوەی بەرنامەی تایبەتی لەسەر زمان و ئەدەبیاتی کورد، ژیان و بەسەرهاتی شاعیرانی کورد، مێژووی کورد، ڕووداوە مێژووییەکانی کوردستان، ناوداران و شۆڕشەکانی کورد، ئاشناکردنی خەڵکی کوردستان دەگەڵ فۆلکلۆر و هونەر و بەیت و باللۆرە و گۆرانی و مۆزیک بە زاراوە جۆراوجۆرەکانی کوردی، ڕەهەندێکی دیکەی کار و تێکۆشانی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران بوو کە ئەوەش بە نۆرەی خۆی لە بردنەسەری ئاگایی و وشیاریی نەتەوەیی و سیاسی و کۆمەڵایەتی خەڵکی کوردستاندا کاریگەریی بەرچاوی هەبوو.

لەقاودانی جینایەتەکانی ڕێژیم دەرحەق بە خەڵکی کوردستان، وشیارکردنەوەی خەڵک سەبارەت بە نەخشە و پیلانە گڵاوەکانی دامودەزگای سیاسی و ئیتلاعاتی و سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم ئەرکێکی دیکەی ڕادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران بوو. ئەرکێک کە ڕادیۆ کوردستانی ئێران بە ڕاستی تێیدا سەرکەوتوو بوو. لەو بارەوە ڕادیۆ بەحەق ڕێپێشاندەر و ڕێکخەری خەبات و بەربەرەکانێی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بوو. هۆی سەرەکیی سەرکەوتنی ڕادیۆ لەو ئەرکە گرنگەدا ئەوە بوو کە دەنگی کوردستانی ئێران بڵاوکەرەوەی سیاسەتەکانی حیزبی دێموکڕاتی کوردستانی ئێران بوو. حیزبێک کە بە درێژایی مێژووی خۆی پشتی بە قەڵای لەگیراننەهاتووی خەڵکی کوردستان ئەستوور بووە و جێگای بڕاو و متمانەی ئەوان بووە.

هەروەها دەنگی کوردستانی ئێران ببوو بە پردی پێوەندی نێوان بزووتنەوەی کوردستان و بزووتنەوەی سەرتاسەری و بزووتنەوەی چین و توێژە زەحمەتکێشەکانی دیکەی وڵاتەکەمان. ئەمەش خۆی لەخۆیدا پیلانەکانی کۆماری ئیسلامیی بۆ ئیزۆلەکردن و دوورەپەرێزخستنەوەی بزووتنەوەی کوردستان دەکردنەوە بڵقی سەر ئاو.

لەپەنا هەموو ئەو ئەرکانەدا، دەنگی کوردستانی ئێران، هاندەر و ئیلهامبەخشی لاوانی خەباتگێڕی کوردستان بوو بۆ پەیوەستبوون بە ڕیزەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و هەڵگرتنی چەکی دیفاع و بەرگری لەبەرانبەر هێرش و پەلاماری کۆنەپەرستی بۆ سەر کوردستان و گەلی کورددا. ئەدەبیات و ڕێتۆریکی حەماسی و شۆڕشگێرانە و ئازادیخوازنەی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران، چوونکە ئاوێنەی باڵانوێنی ئەو نرخ و بەها و پەیام و ئامانج و ئاوات و ئارەزووانە بوو کە بزووتنەوەی میللی دێموکراتی کوردستان و حیزبە پێشڕەوەکەی لەهەناوی خۆیدا هەڵی گرتبوون، بەخێراییش لەسەر دڵی لاوانی کوردستاندا دەنیشتن و دەبوون بە ئیمان و بیروبڕوای شۆڕشگێرانە. لەخۆڕا نەبوو ئەو سروود و شێعر و گۆرانییانەی لە ڕادیۆ بڵاو دەبوونەوە، یا ڕێتۆریکی حەماسی شێربەگی، ببوونە وێردی سەر زمانی لاوان، منداڵان و گەورە و گچکە و ژن و پیاوی خەڵکی کوردستان.

تایبەتمەندییەکی دیکەی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران ئەو زمانە سیاسی و ئەدەبییە ڕەوانە بوو کە بۆ گەیاندنی پەیام و مەبەستەکانی خۆی بەکاری دەهێنا. ڕێبەریی حیزب و بەرپرسانی ڕادیۆ هەمیشە داوایان دەکرد نووسەران و وێژەرانی رادیۆ، بۆ بەیان و گەیاندنی بابەت و سیاسەتەکانی حیزب بە خەڵک و بیروڕای گشتی لە زمانێکی سیاسی و سادە کەڵک وەرگرن، تیرمینۆلۆژیی زانستە سیاسی و کۆمەڵایەتییە دونیاپەسندەکان بەکار بێنن و خۆیان لە ئەدەبییاتی چاڵەمەیدانی بپارێزن. بۆیە هەرچەند ڕادیۆ دەنگی کوردستان ئاڵۆزترین مەسەلە سیاسییەکانی ئێران و کوردستان و تەنانەت جیهانیشی لێک دەدانەوە، بەڵام زۆربەی هەرە زۆری خەڵکی کوردستان بەپەرۆش و عیشق و تاسەوە گوێیان لێ دەگرت و زۆر چاکیش لێی تێدەگەیشتن. ئەمەش پێگە و ڕۆڵی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێرانی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازایی کوردستاندا هێندەی دیکەش پڕڕەنگ کردبوو.

لە هەمووی گرنگتر ئەوەبوو کە لە کاتێکدا لە ئێران و کوردستان، شوێنەوارێک لە ئازادییە سیاسی و دێموکراتیەکان نەمابوو و ئیستبداد و سەرەڕۆیی باڵی ڕەشی خۆیان بەسەر گەلانی ئێراندا کێشابوو، لەکاتێکدا کە دەزگای تەبلیغاتیی ڕێژیم بە توانایەکی زۆری ماددی و تیکنیکیەوە، دەیەویست خەڵکی کوردستان بەدژی شۆڕش و هاودەستیی دوژمنانی دەرەکی و، دژی ئیسلام و خوا و قورئان و... بناسێنی، ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران ڕوایەتێکی دیکەی لە وەزعەکە پێشانی خەڵک و بیروڕای گشتی دەدا. ڕیوایەتێک کە هەر زوو بوو بە ئاڵترناتیو و ڕەتکەرەوەی داستان و حیکایەتەکانی کۆماری ئیسلامی سەبارەت بە بارودۆخەکە.

لە یادی ٤٣ ساڵەی دامەزرانی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێراندا، سڵاو دەنێرین بۆ هەموو ئەو تێکۆشەرانەی لەو ڕادیۆیەدا ئەرکی خەباتگێڕانەیان بەڕێوە بردوە و بەڕێوە دەبەن و بەزەحمەت و تێکۆشانی خۆیان، دەنگی کوردستانی ئێرانیان بەو پلەیە لە کارایی و پێگەی سیاسی و مەعنەوی گەیاندووە کە بووە سەنگەرێکی گرنگی خەبات و بەربەرەکانی، بۆتە چەکێکی کاریگەر لە بەرگری لە ئازادی و دێموکراسی و مافە نەتەوایەتیەکانی گەلی کورد لە کوردستانی ئێراندا و، بۆتە میراتێکی بەنرخ وپڕبەها لە کولتووری ئازادیخوازانەی میللەتەکەماندا.

با تێبکۆشین لەو سەردەمە تازەدا، ریسالەت و پەیامی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران، نەریت و سوننەتە خەباتگێڕیەکانی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران بەرینە پێش و لە ڕووی فۆرم و نێوەرۆکەوە ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران دەوڵەمەندتر و کاراتر بکەین. بەو هیوایە.

سڵاو لە ٢٧ی جۆزەردانی ٢٠٢٣، چل و سێهەمین ساڵڕۆژی دامەزرانی ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران.

وێستگە

مەرگ باشە بۆ ماڵە هاوسێ!

ئاسۆ مینبەری

هەموومان ئاگاداری چاوپێکەوتنە سەیروسەمەرەکەی جەمیلە عەلەمهودا، هاوسەری ئیبراهیم ڕەئیسی، سەرۆککۆماری ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران لەگەڵ تەلەڤیزیۆنی وێنێزۆئێلا بووین. چاوپێکەوتنێک کە وای کرد سەرەنجەکان بۆ لای ژنێک ڕابکێشرێ کە قسەکانی ڕێک پێشاندەری بیری دواکەوتووی ئەو دەسەڵاتەیە کە هاوسەرەکەی بەرپرسایەتیی زۆر گرینگیشی تێدا هەیە.

قسەکانی جەمیلە عەلەمولهودا لەم چاوپێکەوتنەدا لە چەند ڕووەوە سەرنجڕاکێش بوون، یەکەم شت کە پێویستە سەرنجی بدرێت ئەوە بوو ئەم ژنە کاتێ باسی لە کوژرانی ژینا ئەمینی کرد، نەیتوانی یان نەیزانی، بەڵام مەرگی ژینای وەکوو باقی کاربەدەستانی ڕێژیم بە مەرگ ناو نەبرد و وشەی "کوشتن"ی بەکار هێنا کە ئەمە لە ڤیدیۆ بڵاوکراوەکاندا بە ڕوونی کەوتە بەر چاوی خەڵکەوە. لە ڕاستیدا خودی ئەم بەکارهێنانی وشەی کوشتنە، جۆرێک دانپێدانان بوو، ڕاستییەک لە قسەکانی ئەم ژنەدا دەرفەتی خۆدەرخستنی پەیدا کرد و مۆرێکی تەئید بوو بەسەر کوژرانی کچە کوردێک بەدەستی هێزەکانی ڕێژیم گیانی لێ ئەستێندرا. لەلایەکی دیکەوە ئەم خانمە کە مامۆستای زانکۆشە، بەبێ ئەوەی پرسەکە پێوەندیداریش بێ، گوتی تەمەنی دارەکانی ئەو زانکۆیەی ئەمن تێیدا وانە دەڵێمەوە، لە تەمەنی ئامریکا زیاترە و لە هەمووی سەیروسەمەرەتر ئەوەی کە گوتی ئێمە ئەمانەوێ ژن، ژن بێت، نامانەوێ وەکوو پیاو بێ، بۆچی ئێمە دەبێ وەکوو پیاوان کار بکەین، وەکوو پیاوان بخوێنین و قسە بکەین و بەردەوام ئاکارمان توندوتیژانە بێ؟

جیا لەو دوو بابەتەی سەرەوەتر کە لەسەر کوشتنی ژینا قسەی کرد و هەوڵی شێلگیرانەی مێردەکەی بۆ سەرکوتی بەردەوامی خەڵک کە بەمەبەستی شاردنەوەی ڕاستیی قەتڵی حکوومەتیی ژینا ئەمینیی بردە ژێر پرسیارەوە و لە خۆوە تەمەنی دارەکانی زانکۆی تارانی لەگەڵ تەمەنی ئامریکا بەراورد کرد، بابەتی تر کە سەرنجڕاکێشە و لەم نووسینەدا تیشکی دەخرێتە سەر، قسەکانی لەبارەی ژن و توندوتیژی بەرانبەر بە ژنان بوو!

گوایە جەمیلە عەلەمولهودا، بڕوانامەی دوکتورای فەلسەفەی پەروەدە و بارهێنانی لە زانکۆی تەربیەیت مودەڕس هەیە و هاوکات لەگەڵ ئەوەشدا، دانشیار و ئەندامی لیژنەی زانستیی زانکۆی زانستی تەربییەتی و دەروونناسیی بێهێشتیی تارانە و بە سەدان خوێندکار لەژێر ڕێنوێنی و زانستی ئەم خانمەدا، بۆ بنیاتنانی داهاتوو، ڕەوانەی کۆمەڵگە دەکرێن! کەچی لە تەلەوڤیزیۆنی وڵاتێکی وەکوو وێنێزۆئێلادا دێت و باس لەوە دەکات درێژەدان بە خوێندن، بۆ ژنان و پێگەیشتن و سەرکەوتنیان وەکوو پیاوان، توندوتیژییە! بەڕاستی ئایا هەر بیری لە قسەکانی خۆی نەکردووەتەوە یان بە هۆی هەبوونی کامێرا و خەڵکی پشت کامێرا تووشی سەرلێشێوان بووە؟ ئەگینا چۆن ئەکرێ ژنێک خۆی تا ئاستی دوکتورا درێژەی بە خوێندن دابێت، مامۆستای زانکۆ بێت و لە لیژنەی زانستیی زانکۆیەکدا کار بکات و ئەرکی پەروەردەی نەوەی خوێندەوار بۆ داهاتوی لەسەر شان بێ، کەچی خوێندن و گەیشتن بە قۆناغەکانی سەرەوەی زانست و تێگەیشتن بۆ ژنانی وڵاتەکەی بە توندوتیژی بزانێ! لێرەدایە مەتەڵێکی کۆنمان دێتەوە بیر کە دەڵێ، مەرگ باشە، بۆ ماڵە هاوسێ! وا دیارە جەمیلە خانمیش نەخوێندەواربوون و نەکەوتنە بەر توندوتیژی بە ئاپشێنی نەخوێندەواری، بۆ خەڵک بەباش ئەزانێ و بەپێچەوانەی هاوسەرە دڵڕەق و دڕندەکەی نایەوێ ژنانی وڵاتەکەی تووشی توندوتیژی بن!

توندوتیژی بەرانبەر بە ژنان پێناسەی تایبەت بە خۆی هەیە و لە جۆری جیاوازیشدا خۆی دەنوێنێ، بەڵام لە مێژووی مرۆڤایەتیدا و لەوەتەی باس لە مافەکانی ژنان و بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ جۆرەکانی توندوتیژی بەرانبەر بە ژنان دەکرێ، هیچکات درێژەدان بە خوێندن و هاتنە مەیدانی ژنان وەکوو پیاوان جا لە هەر بوارێکی سیاسی، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی و ... بێت، وەکوو توندوتیژی پێناسەی بۆ نەکراوە. لە ڕاستیدا خودی خوێندەواربوونی ژنان یەکێک لە فاکتەرە گرینگەکان لە کەمکردنەوەی توندوتیژییەکان بەرانبەر بە ژنانە کە لە چوارچێوەی ئەم نووسینە بەدەرە، جا بۆچی جەمیلە خانمی عەلەمولهودا ئەمە بە توندوتیژی دەزانێ، پرسیارێکە کە وڵامەکەی تەنیا لە لۆژیکی کۆماری ئیسلامیدا دەگونجێ!

چاوخشاندنێک بەسەر ئامارەکانی توندوتیژی بەرانبەر بە ژنان لە ئێران، بەتایبەت لە ماوەی شۆڕشی ژینادا باشترین ئارگۆمێنت بۆ بردنەژێر پرسیاری جەمیلە و جەمیلەکانی سەر بە ڕێژیمە. هەر لەو کاتەدا کە جەمیلە عەلەمولهودا لە تەلەڤیزیۆنی ڤێنێزۆئێلا باسی لە توندوتیژی بەرانبەر بە ژنان کردووە، بە دەیان کچ، بە فەرمانی هاوسەرە جەلادەکەی لە گرتنگە و زیندانەکانی ڕێژیمدا توندوتیژیی جەستەیی، دەروونی و زارەکی (کەلامی)یان بەرانبەر کراوە! زۆربەی ئەو ژنانەی کە لە شۆڕشی ژینادا هاتنە سەر شەقامەکان، هەر بە فەرمانی کاربەدەستانی ڕێژیم و هاوسەرەکەی خۆی ئەم جەمیلە خانمە، کرانە ئامانجی ساچمە و شەق و لێدانی هێزەکانی ڕێژیم تاکوو بەرژەوەندییەکانی نیزام نەکەوێتە مەترسییەوە، جا ئەم خانمەش وەکوو کەوێک کە سەری لەژێر بەفرەوەیە، بە چەشنێک لەسەر ژنان و توندوتیژی بەرانبەر بە ژنان لە مێدیای وڵاتێکی تردا دەدوێ کە دەڵێی ژینا هەر نەکوژراوە، هیچ ژنێک دەسبەسەر نەکراوە و هیچ کچێک ئازاری ساچمەی نەچاشتووە و ئەویش لە هیچ ئاگادار نییە!

وردبوونەوە لە قسەکانی ئەم بەناو مامۆستایەی زانکۆ کە دیاریش نییە لە ڕاستیدا تا پۆلی چەندەمی خوێندبێت، دەری دەخات کە چ کەسانێکی نەخوێندەوار و هیچنەزان، دەسەڵاتیان بەدەستەوە گرتووە و چۆن قومار بە داهاتووی خەڵکانێک دەکەن کە مافی ژیان و ئازادییان هەیە. پێویست بوو هەر لەو چاوپێکەوتنەدا بە جەمیلە عەلەمولهودا بگوترێت شک لەوەدا نییە کە بە نەمانی دەسەڵاتەکی ئێوەیە توندوتیژییەکانیش کۆتاییان پێ دێت.

دوای سەدەیەک ئێمە و ئەوان

ئەلبورز ڕووبین‌تەن

٩٣ ساڵ بە سەر تیرۆر کردنی سمکۆی شکاک، ڕێبەری ناوداری کورد تێپەڕ دەبێت، واتە نزیکەی سەدەیەک، سەدەیەک کە سەدان ڕووداوی مێژوویی لە سینگی خۆیدا هەڵگرتووە. سمکۆی شکاک کە بەئاشکرا بۆ بە دەستهێنانی مافی کوردان خەباتی دەکرد و دژایەتیی ڕێژیمێکی داگیرکەری دەکرد. ئەو بەئاشکرا باسی لەوە دەکرد کوردیش وەک هەموو نەتەوەکانی ئازادی دیکەی سەر ئەو گۆی زەویە شایەنی ئازادییە. دوای ٩٣ ساڵ ئەو ئامانجەی ڕێبەری شەهید سمکۆی شکاک هێشتا بەدی نەهاتووە، بەڵام خەبات بۆ ئەو ئامانجە بەگوڕتر بەردەوامە. لە بەرانبەریشدا ڕێژیمی داگیرکەری کوردستان بە هەمان سیاسەت و دڕندەییەوە لەدژی مافی ڕەوای کوردانە و سەرکوتیان دەکات.

لەوانەیە لە مێژووی زۆر گەلی دونیا لە سەد ساڵی ڕابردوودا بە سەدان گۆڕانکاری ڕووی دابێت و هەر یەک لەو گۆڕانکارییانە نەک ژیانی نەتەوەیەک و وڵاتێک، بەڵکوو ژیانی مرۆڤایەتیشیان بە ئاراستەی ئەرێنی گۆڕیوە و بەرەو پێش بردووە. بەڵام کورد لە خاڵی سەرەتایی پێشکەوتنەکان واتە هەبوونی نرخێکی گرینگی مرۆڤایەتی وەک ئازادی، ئێستاش بەو سەرکەوتنە نەگەیشتووە. لە بەرانبەر ئەو هەموو گۆڕانکارییانەی لە بیر و هزر و دامەزراوەکانی وڵاتەکانی دیکە دروست بوون، ڕێژیمی سیاسیی لە ئێران لەسەر عەقڵییەتی دواکەوتووی ڕابردووی بەردەوامە و تەنانەت دەبینین بیرکردنەوەی ڕێژیمە دژبەیەکانی ناوەندگەرا لەو سەدەیەدا بەنیسبەت کورد زۆر لێک دەچن کە شایانی ڕامانە.

ئەگەر لە بنەما سەرەکییەکانی بزووتنەوەی کورد بە تایبەتی لە شۆڕشی سمکۆ کە کاریگەرییەکی زۆری لەسەر ناسیۆنالیزمی کوردی هەیە ورد ببینەوە، خەبات بۆ ئازادی نێوەڕۆکی شۆڕشە. ئەو چەمکە ئەمڕۆش بە هەمان شێوە بەردەوامە و لە گوتاری حیزبی دێموکرات و لە زاری ڕێبەرانی ئەم حیزبەوە ڕوو بە نێوخۆ و دەرەوە بەردەوام دەگوترێتەوە. تەنانەت هەر چۆن ئەو کات لە شۆڕشی سمکۆدا بە نرخێکی گران و فیداکاری بۆ ئەو بەها و بایەخانە خەبات دەکرا، لە ئێستاشدا شۆڕشگێڕان بە هەمان شێوە بە پێشکەشکردنی گیانیان نرخی گەیشتن بە ئازادی دەدەن. هەر چۆن لە شۆڕشی سمکۆدا کورد وێڕای سەرکوت بەرەوڕووی پیلانی وڵاتانی ناوچە و تەنانەت زلهێزان دەبۆوە، لە ئێستاشدا بۆ گورزوەشاندن لە پێگەی شۆڕش بە پیلانی جۆراوجۆری ناوچەیی هەیە، ڕێبەرانی کورد بەتایبەت ڕێبەریی حیزبی دێموکرات لە ناوەندەکانی وڵاتانی ڕۆژئاوایشدا هەوڵ دەدەن سەرنجی ڕێبەرانی دنیا بۆ لای ئەو حەقیقەتە ڕاکێشن کە پشتیوانی و هاوکاری ڕێژیمەکانی ئێران یا عەقلیەتی زاڵی ناوەندخوازی دژایەتی پڕەنسیپەکانی مرۆڤایەتییە.

بە کورتی ئەوەی لە کوردستاندا هەیە خەبات بۆ ئازادییە کە بە هەموو ئەستەمیەکانیەوە بەردەوامە و نرخی بۆ دەدرێ، هەر چۆن کە لە شۆڕشی سمکۆ هەبوو، ئێستاش لە شۆڕشی ژن ژیان ئازادیشدا بەدی دەکرێت.

لە بەرانبەردا عەقلیەتی ڕەزا شای باپیر کە شەهید سمکۆی بە فێڵ و بە ناوی دانوستاندن تیرۆر کرد، بە هەمان شێوە لە ڕێگەی ڕەزای نەوە بەردەوامەوە خەڵکی لە دەوری کۆ دەبێتەوە. چۆن ڕەزا شای باپیر لە بێ‌هێزیدا هاواری بۆ کورد دەهێنا و دواتر لە بەهێزیدا بە هەموو شێوەیەک دژایەتیی دەکرد، ڕەزای نەوەش سواری شەپۆلەکانی شۆڕش بووە و دەیهەوێ بە دەسەڵات بگات تا لە پێشدا دژایەتیی کورد و کوردستان بکات. وەک چۆن ڕەزاشای باپیر بیرۆکەی فاشیستیی تاکنەتەوەی داهێنا و بۆ چەسپاندنی ئەو بیرۆکەیە سەرەتا بە سڕینەوەی هەموو جۆرەی نەتەوەی کوردی دەستی پێ کرد، ڕەزای نەوەش لە درێژەی ئەو سیاسەتە فاشیستییەدا خوێندن بە زمانی کوردی بۆ کورد لە داهاتوودا بە ڕەوا نابینێ و دژایەتیی ئاشکرای مافە سەرەتاییەکانی ئەو نەتەوەیە دەکات. لێکچوونەکان ئەوەندە زۆرن کە لێرەدا ڕیز ناکرێن و هەر ئەوەی کە ڕەزای نەوە بە هەموو شێوەیەک خۆی بە پەیڕەوەی هزر و کردەوەی باوک و باپیری دەزانێ بەسە بۆ ئەوەی بڵێین عەقڵییەتەکە نەگۆڕاوە و ئەو عەقڵییەتە نەخۆشە ئێستاش فاشیستیانە بیر دەکاتەوە و هەر ئەوەس بووەتە هۆی زەربەلێدان لە شۆڕشی ژن ژیان ئازادی. ئەگەر ئەو شۆڕشە لە نێوخۆ ڕووبەڕووی سەرکوتی دڕندانە و دژەمرۆڤانەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بۆوە، لە دەرەوەش لەلایەن میراتگرانی فاشیستییەوە دژایەتی دەکرا، بۆ؟ چونکە دینامیزمی شۆڕشەکە کورد بوون.

بەڵام هەروەک چۆن سمکۆی شکاک بە بەرخودان لە بەرانبەر ڕەزاشای باپیر بوو بە سیمبولی ناسیۆنالیزمی کوردی و نەیهێشت بیرۆکەی فاشیستیی تاکنەتەوەیی فارس نەتەوەی کورد بسڕێتەوە، لە ئەمڕۆشدا بە دژایەتی‌کردنی بیرۆکە نادیموکراتیکەکانی ڕەزای نەوە لەلایەن ڕێبەرانی حیزبی دێموکراتەوە (میراتگرانی سمکۆوە) بیرۆکەی دەست بەسەرداگرتنی شۆڕشی پیشکەوتووی ژن ژیان ئازادی پوچەڵ کراوە و، جارێکی دیکە دەرکەوت کوردستان هەر مەکۆی خەباتی ئازادیخوازی بەو شێوەی کە ئامانجی سمکۆ بوو ماوەتەوە و، ڕەزاکانیش نەک لە ناودا بەڵکوو لە نێوەرۆکیشدا هەڵگری هەم پاشخانی فکریی پاشکەوتووانەن. کورد گوتەنی: گیان لەسەر پنجی خۆی دەڕوێت... .

لێک‌نزیکبوونەوەی سعودی-ئێران لە هێورکردنەوەدا ناسەرکەوتوو بووە

و: کەماڵ حەسەن‌پوور

کاتێک ڕێککەوتننامەی نێوان عەڕەبستانی سعودی و ئێران لەمەڕ دەستپێکردنەوەی پەیوەندییە سیاسییەکان لە ١٠ی مانگی مارسدا ڕاگەیەندرا، ژمارەیەکی زۆر لە کاربەدەستانی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و شرۆڤەکاران پێشوازییان لێ کرد. هەر چەندە ڕێککەوتنەکە بە نێوبژیوانیی چین، نسکۆیەکی ئاشکرا بۆ پێگەی وڵاتە یەکگرتووەکان لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست بوو، پسپۆڕان گریمانەی ئەوەیان دەکرد کە ئاسایی‌بوونەوەی پەیوەندییەکانی نێوان سعودییەکانی ڕیاز و ئێرانییەکانی تاران ببێتە هۆی هێور بوونەوەی ناوچەیی.

ناوەندی خاوەن پرەستیژی یەکەی هەواڵگریی ئابووری ئەو ڕوانگەیەی بەو شێوەیە کورت کردەوە: "وتووێژ و هاوکاریی زیاتری نێوان عەڕەبستانی سعودی و ئێران لەجیاتی دوژمنایەتیی یەکتر کردن و پشتگیریکردنی چالاکانە لە لایەنە دژبەرەکان، دەبێتە هۆی نەهێشتنی فاکتەرێکی گرینگی دینامیزمی ناسەقامگیری لە شوێنە خاوەن کێشەکانی ناوچە". ئەگەرچی نووسەرە نەدرکاوەکان دانیان بەوەدا نابوو کە ئەگەری توندوتیژییش بوونی هەیە. بەشێکی دیکە گوتیان کە ڕێککەوتنەکە دەتوانێ تاقمێک سوود لەوبەری شوێنەکانی کێشە دەستەبەر بکات، لە نێویاندا کۆتایی‌هێنان بە دەستێوەردانەکانی ئێران لە بەحرەین، دەستپێکردنەوەی وەبەرهێنانەکانی عەڕەبستانی سعودی لە ئێران و، تەنانەت باشترکردنی ئەگەری تەشەنەپێنەکردنی ناوکی.

بێگومان، گفتوگۆی زیاتر لە نێوان سعودییەکان و ئێرانییەکاندا شتێکی ئەرێنییە. لەگەڵ ئەوەشدا پلانی گۆڕینەوەی باڵوێزان و بانگهێشت‌کردنی سەرکۆمار ئیبراهیم ڕەئیسی لە لایەن پاشای سعودی، مەلیک سەلمان، هێشتا جێبەجێ نەکراون. گەڕانێک بە ناوچەکەدا، لە سووریەوە بۆ سنوورەکانی ئیسرائیل، تا گەرووی هورموز، پێچەوانەکەیمان بۆ دەر دەخا. هەڵبەت، هێشتا زوویە. ئەو ڕێککەوتنەی بە نێوبژیوانیی چین هاتە ئاراوە تەنیا سێ مانگ تەمەنیەتی. بەڵام تا ئێرە، وێدەچێ ئێرانییەکان کەڵک لە ئاسایی‌بوونەوە بۆ بەرەو پێشبردنی دەستکەوتە ناوچەییەکانیان کەڵکی لێ وەرگرن تا هێور کردنەوەی ناکۆکییەکان.

مەزنترین بەڵێنییەکانی ئاسایی‌بوونەوەی پەیوەندییەکانی ئێران-عەڕەبستانی سعودی، ئاشتی لە یەمەنە. سعودییەکان دەیانەوێ کۆتایی بە دەستێوەردانی سەربازی لەوێ بێنن و هیوایان بە یارمەتیی تارانە، کە بۆتە سەرۆکی دژبەرانی ڕیاز، واتە حوسییەکان. بەڵام تا ئێرە، ئەو ئاسایی‌بوونەوە کاریگەرییەکی فرە بەرچاوی لەسەر دۆخەکە نەبووە.

ئاگربڕێک لە ئارادایە، پاپۆڕەکان دەتوانن یارمەتییەکان و کەلوپەل لەو بەندەرانە بخەن کە پێشدا گەمارۆ درابوون و، فڕۆکەخانەی پێتەختی یەمەن، سەنعا، ئاوالایە. ئەوانە هەموو هەواڵە خۆشەکانن، بەڵام ئەو ڕووداوانە پێش ڕێککەوتنەکەی سعودی-ئێران-چین جێبەجێ کرابوون. وتووێژی ئاشتی لە ئارادان، بەڵام کۆتایی‌هێنان بە قەیرانی یەمەن تا ڕادەیەکی زۆر لەبەر لاساریی حوسییەکان بێ‌ئاکام ماوەتەوە. ڕەنگبێ ئەوە ئاڵوگۆڕی بەسەردا بێ و ڕەنگبێ ئاکامەکەی وتووێژی نوێ لە نێوان دەوڵەتەکانی سعودی و ئێران بێ، بەڵام تا ئێستا بە دژواری دەتوانین بڵێین ئاراستەی کێشەی یەمەن لە ئاکامی ڕێککەوتنەکەدا گۆڕانی بەسەردا هاتووە.

لە شوێنی دیکەی خۆرهەڵاتی نێوەڕاستیش شتەکان باشتر نین. تەنیا سێ حەوتوو پاش ڕێککەوتنی سعودییەکان و ئێرانییەکان، بەکرێگیراوانی ئێران هێرشیان کردە سەر هێزەکانی ئەمریکایی لە سووریە، بەڵێندەرێکی ئەمریکاییان کوشت و چەند سەربازی دیکەی ئەمریکاییان بریندار کردن. هێزەکانی سەر بە ئێران بەردەوام هێزی ٩٠٠ کەسی (و ژمارەیەکی نەزانراو بەڵێندەری) وڵاتە یەکگرتووەکان لە سووریە دەکەنە ئامانج، بەڵام دەستپێکردنەوەی پەیوەندییەکانی عەڕەبستان و ئێران قەرار بوو کاریگەریی ئەرێنی لەسەر هێور کردنەوەی گشت کێشەکانی خۆرهەڵاتی نێوەڕاست هەبێ.

مرۆڤ دەتوانێ بڵێ وڵاتە یەکگرتووەکان بۆ لە سووریەیە؟ بەڵام ئەگەر تاران خوازیاری هێورکردنەوەی دۆخی ناوچەکە بوایە، هاوپەیمانەکانی دەبوو خۆ لە شەڕ ببوێرن. لە جیاتان، ئێران لەسەر وەدەرنانی ئەمریکا لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست سوورە و؛ ئاشکرایە ئامادەیە بۆ ئەو مەبەستە ئەمریکاییەکان بێنێتە ژێر ڕەهێڵەی ئاگر.

ماوەیەکی کورت پاش بەرپەرچدانەوەی هێرشی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان لەلایەن سەربازانی وڵاتە یەکگرتووەکانەوە، ئیسماعیل قائانی، فەرماندەی سوپای قودسی سەر بە سوپای پاسداران، کۆبوونەوەیەکی لەگەڵ ڕێبەرانی حەماس، حیزبوڵڵا و جیهادی ئیسلامیی فەلەستینی لە بەیروت کرد. ئاکامەکەی هێرشی هاوکاتی هاژەکی بۆ سەر ئیسرائیل لە لوبنان، سووریە و کەرتی غەززەوە بوو. نزیکەی مانگێک دواتر، لە پێتەختی سووریە، دیمەشق، ڕەئیسی چاوی بە ڕێبەرانی میلیشیاکانی فەلەستینی کەوت کە بەگوێرەی ڕاپۆرت سوپاسی پشتگیرییەکانی تارانیان کرد.

وێدەچێ ئامانجی ئێران خۆش کردنی ئاگری شەڕی ناڕاستەوخۆی لەگەڵ ئیسرائیل بێ. تا ئێرە، ئیسرائیلییەکان لەپێشترن، ئەوان بەردەوام ئێرانییەکان و تاقمە هاوپەیمانەکانی ئێران لە سووریە و عێراق دەکەنە ئامانج. تا ئێستا، ئێران لە بەرپەرچدانەوەی کاریگەر لە گۆڕەپانی جەنگدا بێ‌توانا بووە؛ بەڵام وا دیارە قائانی لای وایە ئەگەر بەکرێگیراوەکانی ئێران یەک بخات، بتوانێ بەختی ئێران وەرسووڕێنێ. بەڵام، وێناچێ سوپای قودس ئەو ئاواتەی بێتە دی. ئیسرائیلییەکان چەند فەرماندەی جیهادی ئیسلامیی فەلەستینیان لە شەڕەکانی سەرەتای مانگی مای، کاتێک حەماس لە پەناوە تەماشاوان بوو، کوشتن. بەڵام هیچ نیشانەیەک دیار نییە کە بیسەلمێنێ ئەو شکستە بۆتە هۆی پێداچوونەی قائانی بە بیرۆکەی قووڵترکردنەوەی کێشەکان لەگەڵ ئیسرائیل.

ئاوەکانی کەنداوی فارسیشمان هەیە. لە مانگی مای، پێنتاگۆن ڕایگەیاند "هێمای بەرگریکارانەی" خۆی لە ناوچەدا بەهێزتر دەکات. بۆ؟ چونکە ئێرانییەکان، جارێکی دیکە، هەڕەشەیان لە هێڵە دەریاییەکان دەکرد. پاش کۆبوونەوەکەی قائانی لە بەیروت، وڵاتە یەکگرتووەکان زانیاریی کۆ کردبۆوە کە تاران پیلانی هێرش بۆ سەر پاپۆڕە بازرگانییەکان لە ئاوەکانی خۆرهەڵاتی نێوەڕاست داڕشتووە. لە ماوەی تەنیا حەوتوویەکدا لە کۆتاییەکانی ئاپریل و سەرەتای مای، هێزە ئێرانییەکان دەستیان بە سەر دوو پاپۆڕی نەوت هەڵگر داگرت؛ بەگوێرەی کاربەدەستانی وڵاتە یەکگرتووەکان، ئێران لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردوودا دەستی لە جاڕز کردن، هێرش و دەستێوەردانی ١٥ پاپۆڕی بازرگانیی خاوەن ئاڵای وڵاتانی جۆراجۆردا هەبووە. وێدەچی ئەوە وەڵامی ئێران بۆ سەپاندنی ئابلۆقەکان لەلایەن وڵاتە یەکگرتووەکانەوە بێ و گریمانە دەکات کە کەشتیوانیی، هەر کەشتیوانییەک لە کەنداو دابێ، ئامانجێکی ڕەوایە. یەکێک لەو پاپۆڕە نەوتهەڵگرانەی دەستی بەسەردا گرت، لە نێوان بەندەرەکانی ئیمارات لە نێوان دوبەی و فوجەیرات لە هاتووچۆ دابوو، تەنانەت لە کاتێکدا کە ئیماراتی پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئێران ئاسایی کردوونەوە. ئەوە وێناچی هێورکردنەوەی گڕژییەکان بێ، وایە؟

باسی سەرەکی ڕێککەوتنی ئێران-سعودی-چین گەشەپێدانی خۆرهەڵاتی نێوەڕاستێکی سەقامگیرتر، ئاشتیخوازانەترە کە لەویدا یاریکەرانی ناوچەیی کاروبارەکان بە دەستەوە دەگرن تا داهاتوویەکی باشتر بۆخۆیان مسۆگەر بکەن. ئەوە لە ڕاستیدا شتێکی ڕاشکاوانەترە: عەڕەبستانییەکان دۆڕاندیان و ئاساییکردنەوەی پەیوەندییە دیپلۆماتیکەکان لەگەڵ ئێران تەنیا بۆ پەردەپۆشکردنی ئەو شکستەیە.

بە چەند شێوەی جۆراجۆر، وێدەچێ سعودییەکان پەرە بە دەسەڵاتی خۆیان بدەن: نزیکەی تەواوی پی جی ئەی تور [PGA Tour= ڕێکخەری کێبڕکێی گۆڵف لە وڵاتە یەکگرتووەکان و باکووری ئەمریکایە. و.] دەکڕێ؛ سیاسەتی سەربەخۆ لە سەرۆکی خۆی، وڵاتە یەکگرتووەکان، دەگرێتە بەر و لە هەموو شوێنێک لە بەیژینگ تا ڕۆخی سانفراسیسکۆ وەبەرهێنان دەکات. بەڵام لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست، بە تایبەتی یەمەن، لوبنان، سووریە و عێراق، سعودییەکان نەیانتوانیوە ئێرانییەکان وەدەر نێن، کە لەو ساڵانەی دواییدا لە هەر چوار وڵات، ئێران یان دەستڕۆیشتوویی خۆی پتەو کردووە یان پەرەی پێ داوە. ڕەنگبێ بەرچاوترین نیشانەکانی ئەوە، ڕەزامەندیی عەڕەبستانی سعودی بۆ هاتنەوەی سەرکۆماری سووریە، بەشار ئەسەد، کە مانەوەی لە سەر دەسەڵات بەشێکی قەرزداری ئێرانە، بۆ ناو کۆمکاری عەرەبی بێ.

ڕەنگبێ سعودییەکان ئاغای کایەی نێونەتەوەیی گۆڵف بن، ئێرانییەکان لەو شوێنە بردوویانەتەوە کە دێتە ئەژمار. ئێستا، کە عەڕەبستان لە گۆڕەپانەکەدا نەماوە، تاران خەریکی بنکوڵکردنی پاشماوەی هاوپەیمانیی ناوچەیی دژی ئێرانە، سیاسەتێک کە هێرش بۆ سەر ئیسرائیل و وڵاتە یەکگرتووەکان دەگرێتەوە.

بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ، گریمانەی خراپ داڕێژەری بناخەی سیاسەتی ئەمریکا لەمەڕ خۆرهەڵاتی نێوەڕاست بووە، لە نێویاندا ئەو بیرۆکەیە کە ڕێبەرانی ئێران دەیانهەوێ پەیوەندییەکانیان لەگەڵ دراوسێیەکانیان ئاسایی بکەنەوە. لە ڕاستیدا، ئێران نایهەوێ ناوچەکە لەگەڵ کەس بەش بکات و ئێستا خاوەن دەسەڵاتی هەموو ناوچەکەش نییە. ئامانجی ڕێژیم ئەوەیە ناوچەکە بەشێوەیەک داڕێژێتەوە کە لە بەرژەوەندیی تاراندا بێ و، ئێستا کە سعودییەکان بەڵێنی ناردنی باڵوێز و وەبەرهێنان دەدەن، ئێرانییەکان لەو بڕوایەدان کە بۆ بەرەو پێشبردنی بەرنامەکەیان دەستیان ئاوالاترە. بە واتایەکی دیکە، هیچ هێور کردنەوەیەک لە ئارادا نابێ.

فارین پاڵیسی – ستیڤن ئـ. کووک

سەختییەکانی ڕێگای خەبات

"سەختییەکانی ڕێگای خەبات"، بیرەوەرییەکانی چەند قۆناغێکی پێشمەرگایەتیی برایم چووکەڵی چاپ و بڵاو بۆوە.

نووسەر لە پێشەکیی کتێبەکەیدا باس لە گرینگیی نووسینەوە و بەدێکیۆمێنت‌کردنی ڕووداوەکانی شۆڕشی کورد بۆ تۆمارکردن و فێربوونی نەوەکانی نوێ لەو مێژووە دەکات و دەڵێ: "جێگای خۆیەتی هەرکەس بە نۆرەی خۆی ڕووداوەکانی ئەم مێژووە خۆیناوییە تۆمار بکا بۆ ئەوەی لاپەڕە زێڕینەکان، شانازییە گەورەکان، حەماسە پڕ لە قارەمانەتی و لەخۆبوردووییەکان لەبیر نەچنەوە، بپارێزرێن و نەسڵەکانی داهاتوو لێیان فێر بن و بزانن نەتەوەکەیان لە پێناوی ئازادیدا چ نرخێکی داوە.

ئەو کتێبە باسی بە شێک لە خەباتی گەلی کورد لە دوای هاتنەسەرکاری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران لە ناوچەی بۆکان دەکا، خەباتێک کە نووسەر بۆخۆی ڕاستەوخۆ لە بەشێکیدا بەشدار بووە و ڕۆڵی گێڕاوە و بە ئەرکی خۆی زانیوە ئەو ڕووداوانە تۆمار بکات. هەروەها باسی کۆمەڵێک خەباتکار دەکات کە لەگەڵ نووسەری ئەم دێڕانە لە ناوچەی بۆکان ئاڵای خەباتی حیزبی دیمۆکرات و گەلی کوردیان شەکاوە ڕاگرتووە و، باسی حەماسە و فیداکارییەکانی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات لەو ناوچەیە دەکا.

برایم چووکەڵی، ئەندامی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە و بەشێکی دیکە لە بەرهەمە چاپکراوەکانی بریتیین لە: شەڕی حیزب و کۆمەڵە (ئەو شەڕەی نەدەبوو ڕوو بدا)، ڕۆژە سەختەکان، قەڵای بەرخودان، چەپکێک لە حەماسەی پێشمەرگە، فەرماندەرانی شەهید، ئەستێرەگەشەکانی ڕێی خەبات، ئەزموونەکانی مودیرییەت و فەرماندەیی و "دشواری‌های راه مبارزه".

غەریب

(گێڕانەوەیەکی "غەریب" لە کوردستان)

یەعقووب ڕەوا

هونەر و ئەدەب وەک ئامرازێکی ئیدیۆلۆژیک بە دەستی حکوومەتەکانی تۆتالیتێر و دیکتاتۆر بۆ پەرەپێدانی ئیدیۆلۆژی و ڕێبازی فکریی خۆیان بە کار هاتووە.

ژیدانۆف وەکو بەڕێوەبەری سیاسەتی کولتووریی یەکیەتیی سۆڤیەت لە سەردەمی ستالین، یەکێک لە بە ناوبانگترینی ئەو کەسانە بوو کە سیاسەتی کولتووری سۆسیالیستیی هێنایە نێو ئەدەبیات و هەموو لقەکانی هونەرەوە. لە دۆکتۆرینی ژیدانۆفدا مەیدانی هونەر و ئەدەب نەک مەیدانێکی کراوە بۆ پەرەپێدانی فکر و بیری نوێ، بەڵکوو مەیدانی زاڵبوونی هێژموونیی ئایدیای کۆمۆنیزم و دەزگای ستالینیستی بوو. بەپێی سیاسەتی ئەو فرەیەک لە نووسەران و شاعیران و هونەرمەندان بەربەستیان بۆ چێ کرا و تەنیا ئەو کەسانە مەجالی کارکردنیان پێ درا کە لە خزمەت ئایدیالۆژیی حکوومیدا بوون.

دەزگای کولتووری ژیدانۆف دەزگایەکی داخراو و وشک بوو. لەو دەزگایەدا نووسەر و شاعیر و هونەرمەند ئەرکیان تەنیا بەرهەمهێنانی بەرهەمگەلێک بوو کە ستایشی سیستەمی کۆمۆنیستی و ڕەشکردنی نەیارانیدا بکات. ئەدەب و هونەری فەرمیی ئەو سەردەمە تێکەڵەیەکە لە زەقکردنەوەی ئیدەی جیهانگیری کۆمۆنیزم بە هەموو شێوەیەک، لە گۆڕینی ڕاستییەکانەوە بگرە هەتا کاراکتێرسازیی قارەمانانە و شەیتانسازی لە جیهانی لیبرالیزم. لەو نێوەدا هونەرە بینراوەکان وەکوو نیگارکێشی و گرافیک و هونەرە نمایشییەکان وەکو شانۆ و سینەما گرینگییەکی تایبەتیان هەبوو. ئەو هونەرانە زۆر بەئاسانی پەیوەندییان دەگەڵ بەردەنگ چێ دەکەن و گێڕانەوەیان لە بابەت ڕاستەوخۆیە. زۆرینەی کۆمەڵگە دەیتوانی لە هۆڵەکانی سینەما و شانۆ و لەسەر دار و دیواری شار لەژێر کاریگەریی ئەو بەرهەمانە بن. تایبەتمەندی دیکەی ئەو هونەرانە ئەو بوو کە بەردەنگ پێویستی بە خوێندەواری تەنانەت سەرەتاییش نەبوو بۆ تێگەیشتن لە بەرهەمەکە.

خاڵێ تێکهەڵپێچی سیاسەتی شۆڕشی فەرهەنگی و شەڕی نەرم لە کوردستان هەتا ئەمڕۆش یەک شتە. ئەویش پیشاندان و گێڕانەوەی کورد و کوردستان بە گێڕانەوەی حکوومی. ئەو گێڕانەوەیە لەسەر سیاسەتی فەرمیی حکوومەت، واتا سەرکوتی بزاڤی بەرحەقی کوردستان و پێچەوانەکردنی ڕاستییەکان دامەزراوە. گێڕانەوەیەکی تاکلایەنە و پڕ لە چەواشە. هەرچی وێنەی شێوێندراو بەرچەسپ و خەوشەدارکردنی ڕاستییەکانە، بەپێی ئیدۆلۆژیی ئیسلامیی کۆماری ئیسلامی بە ڕەوا زانراوە

ئەو سیاسەتە پاشتر لە شۆڕشی چین و ئێرانی دوای شۆڕشی گەلانی ئێران لەژێر ناوی "شۆڕشی فەرهەنگی"دا درێژە پێ دران. لێرەدا بە دیاریکراوی باس لەو دیاردەیە لە گۆڕەپانی کولتووریی کۆماری ئیسلامیدا و بە تایبەت لە پیشەسازیی سینەمادا دەکەین. دیارە پاڵنەری نووسینی ئەم وتارە پێشاندانی فیلمی "غریب"ە کە ماوەیەکە لە سینەماکانی ئێراندا نمایش دەکرێ و ئەو فیلمەش وەکوو ماتریالی نموونەی باس بەکار دەهێندرێ.

لە دوای ڕاگەیاندنی سیاسەتی "شۆڕشی فەرهەنگی" لە ئێرانی دوای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی ئەم سیاسەتە ڕاگەیەندرا و بەپێی ئەم سیاسەتە هەرچی کەسی دژ یان تەنانەت بێلایەنیش لە هەموو دەزگاکانی حکوومی لە پەروەردە و خوێندنەوە بگرە هەتا ئیدارەی فەرهەنگ و تەواوەتی بازنەکانی دیکە لە کار و خوێندن لا دران. کەسانی تازەبەدەسەڵاتگەیشتوو تەواوەتیی جومگەکانی فەرهەنگی و هونەری و تەنانەت ئیدارییشیان گرتە دەست. خاڵێ تێکهەڵپێچی ئەم سیاسەتە دەگەڵ کوردستان هەتا ئەمڕۆش یەک شتە. ئەویش پیشاندان و گێڕانەوەی کورد و کوردستان بە گێڕانەوەی حکوومی. ئەو گێڕانەوەیە لەسەر سیاسەتی فەرمیی حکوومەت، واتا سەرکوتی بزاڤی بەرحەقی کوردستان و پێچەوانەکردنی ڕاستییەکان دامەزراوە. گێڕانەوەیەکی تاکلایەنە و پڕ لە چەواشە. هەرچی وێنەی شێوێندراو بەرچەسپ و خەوشەدارکردنی ڕاستییەکانە، بەپێی ئیدۆلۆژیی ئیسلامیی کۆماری ئیسلامی بە ڕەوا زانراوە.

سیمای کورد بە گشتی لە سینەمای ئیدۆلۆژیکی کۆماری ئیسلامیدا بە دوو شێوەیە: سیمایەکی توندوتیژ، بێلۆژیک، بێبەزەیی، خوێنڕێژ و نەفامە کە ئەوە هەمان کوردی "خراپ"ە. لەوبەر تریش

یەکێک لە تایبەتمەندییەکانی هونەری ئیدۆلۆژیک بریتییە لە دۆر و ساختە و پێچەوانەکردنی ڕاستییەکان. ئەمە هەتا ڕادەیەک دەچێتە پێش کە ئیتر گرینگ نییە لەوانەیە بەردەنگ هەندێک فاکت بزانێ کە گێڕانەوەکە خەوشدا بکا و پرسیاری بۆ دروست بکات. گرینگ ئەوەیە گێڕانەوەی شەیتان و ڕەحمانسازی بچێتە پێش. هەموو ئەو تایبەتمەندیانە لە فیلمی "غەریب"دا بەڕوونی دیارن. فیلمی غەریب بەرهەمی سازمانی سینەمایی "اوج" یەکێک لە ناوەندە میدیاییەکانی سەر بە سپای پاسدارانە. فیلمەکە کاری پێش پرۆداکشێنی ساڵی ١٤٠٠ هەتاوی کراوە و هاوینی ١٤٠١ کاری وێنەهەڵگرییەکەی دەست پێ کراوە. چیرۆکی ئەو فیلمە دەگەڕێتەوە بۆ ڕووداوەکانی دووهەمین بەهاری دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران. کوردستان لەو سەردەمە بە ڕۆژانێکی ئەستەمدا تێدەپەڕی.

بزاڤی بەرحەقی کوردستان و داخوازەکانی ڕەوای میللەتی کورد وڵامەکەی تەنیا و تەنیا توندوتیژیی ڕێژیمی تازەبەدەسەڵاتگەیشتوو لە ناوەند بووە. سیناریۆسازیی ئەوکاتی ڕژیم بۆ بەلاڕێدابردنی ویستەکانی کورد بۆ وەدەستخستنی بیانوو بۆ سەرکوتی خەڵک و بزاڤەکەیان لە ئەوپەڕی خۆیدا بوو. بەهۆی فەزای ئاوەڵای کوردستان زۆر ئایدیا، ئەندێشە و ڕێکخراو لە کوردستان هەبوون کە تێکۆشانی سیاسیی خۆیان دەکرد. ئەو فەزایە بە شێوەیەکی هەرچەند خەوشدار لە فیلمەکەدا خۆی دەنوێنێ، بەڵام وەکوو خاڵێکی نەرێنی وێنا دەکرێ. بەرەی کوردانی "چاک" و کوردانی "خراپ"ی فیلمی غەریب چەواشەکارییەکی مێژوویی تێدا بەدی دەکرێ. چەسپاندنی هێزی چەکدارانی لۆکاڵی سپا واتا هەمان جاشەکان بە ڕەوتی ئیسلامیی مەکتەبی قورئان (کە بە وردی هیچ بەڵگەیەک بۆ ئەمە نییە) وەکو کوردانی "چاک" و هێزی پێشمەرگەی کۆمەڵە وەکوو کوردانی "خراپ" دوورە لە ڕاستی. نووسەری فیلم تێکهەڵچوونی ئیدیۆلۆژیکی نێوان ئەو دوو

سیمای کوردە وەفادارەکان بە ئێران و کۆماری ئیسلامی کە بە قسەی کاراکتێری "سەید" لە فیلمی "غەریب"دا خۆیان بە موسلمان و ئێرانی پێناسە دەکەن و سیمای کوردی "چاک"ن.

لەو گێڕانەوەیەدا لە بەرکەوتەی نێوان ئەو دوو سیمایەدا، فریادڕەسێک لە تارانەوە دێت و یارمەتی کوردە چاکەکە دەدا بۆ بەرگریکردن لە خەڵکی ئاسایی و کوردانی "باش"ی دیکە کە لەلایەن کوردانی "خراپ"ەوە بێبەزەییانە خەریکی لەنێوچوونن.

لە هیچکام لەو فیلمانەی لەبارەی کوردستانەوە لە سینەمای ئێراندا دروست کراون، ڕێژیم هیچکات ڕاستەوخۆ لایەنی شەڕ نەبووە، بەڵکوو هەمیشە وەکوو فریادڕەس بە داخوازیی کوردەکان خۆیان، خۆی تێکەڵی کێشەکان کردووە و کوردی لەژێر هەڕەشەی کوردانی "خراپ"دا کە بە شێوەی فۆرمیک، کەسانی بێدین، خوانەناس، چەپ و کۆمۆنیست، عەییاش، ئینسانکوژ، بێبەزەیی و سمێڵزلی ڕیشتاشراون، ڕزگار کردووە. پێچەوانە بەرەی بەرانبەر کەسانی مرۆڤدۆست، دڵڕەحم، خواترس، بەئیمان و ڕیشداری نوورانین.

هێزەی کردۆتە مایە هەموو ڕووداوەکانی دوایی فیلم. هەرچەند وەرسووڕانی مێژوویی مەکتەبی قورئان بەرەو کۆماری ئیسلامی لەوکات و قۆناغەدا هیچکات حاشای لێ ناکرێ، بەڵام هەبوونی پەیوەندی ڕێکخراوەیی نێوان هێزی جاشی سازماندراو لەلایەن محەممەد بروجێردی ناسراو بە "پێشمەرگەی کوردی موسلمان" گومانی جیدیی تێدایە.

فیلم گێڕانەوەیەکە لە بەسەرهاتی محەممەد بروجێردی کە بە "مەسیحی کردستان" ناوزەد کراوە. گێڕانەوەی ئەوەی لە کوردستان و بە تایبەتی لێرە لە بەهاری ساڵی ١٣٥٩ی سنە کردوویەتی. فیلم ئاوا پیشان دەدا کە شڵەژاوی و هەرجومەرجێکی تەواو لەنێو شاری سنە هەیە و هێزە کوردییەکان خەریکی کوشت و بڕینی خەڵکن. تەنانەت بۆ پێشاندانی دۆخی شڵەژاو یەکێک لە سێکانسە سەرەکییەکان کوشتنی کاراکتێری "سەید" بە دەستی کاک شوان، فەرماندەی دەستەیەک لە پێشمەرگەکانی کۆمەڵە لە ڕۆژی زەماوەندیەتی. کوشتاری ڕۆژانە و قەڵتوبڕی خەڵک لەلایەن کوردانی "خراپ"ەوە و پاراستنیان لەلایەن هێزەکانی ئەرتش و سپاوە وێنەی زاڵی فیلمە. هێرش بۆ سەر هێزەکانی پاراستنی خەڵک! واتا ئەرتەش و سپا و کوردە باشەکان (جاش) بەردەوامە. کاک شوان و هێزەکەی کە تەیارن بە چەک و چۆڵی قورس لەوانە تانک و تۆپ و بۆمب و... هۆکاری سەرەکیی ئاژاوە و هەرجومەرج و هەڕەشەی سەر خەڵک پێشان دەدرێن. لەو دۆخەدا محەممەد برۆجێردی بە خۆ و بنەماڵەکەی، دەستبەتاڵ و بێچەک و بێکەس دێتە نێو ڕەوتی ڕووداوەکانەوە. سیمای کەسێکی مەسیح ئاسای ڕزگارییەبەخش کە تەنانەت پێشی توندڕەویی هێزە ژێردەستەکانی خۆیشی دەگرێ و ڕوحسووک و دەمبەخەندە هەتا ئەو شوێنەی پێی دەکرێ نایەڵێ شەڕ ڕوو بدات!

بەڵام بروجێردیی قارەمان، ئەو کەسەی لە فیلمدا لەسەر مەیتی فەرماندەیەکی ئەرتەش دەگری و ڕێزی زێدە لە ئەندازەی بۆ ئەرتەش هەیە، لە ڕاستیدا ڕێکخەری گرووپی تەوحیدی سەف (توحیدی صف) ە کە لە ماوەی چالاکییەکانیان بەر لە شۆڕشی ١٣٥٧ لە سووتاندنی کارخانە و بۆمبڕێژکردنی هێڵی گواستنەوەی بەرق و گرتنی پادگانی ئەرتەشەوە ڕا بگرە هەتا تەقاندنەوەی بۆمب لە ڕێستورانتی خانسالاری تارانی لەکارنامەی ڕەشیدا هەیە.

ڕاستیی ڕووداوەکانی بەهاری سنە نەک هەر قەڵتوبڕی خەڵک بەدەست هێزە کوردییەکانەوە نییە، بگرە ڕێک بەپێچەوانەوە بەرگریی ئەوان لە خەڵک دژی تۆپباران و گوللەبارانی شار و خەڵک بەهۆی هێزی دژەگەلی ئەرتەش و سپاوە بووە. بەڵگەکان و حیکایەتی ئەو ڕۆژانە ئێستاش زۆر زیندوون و پیشاندەری ئەو ڕاستییەن کە لە حاڵێکدا هەر خۆی برۆجێردی لە شارەکانی دیکە دەستیان بە سەر پادگان و شارەبانییەکانیان و دامودەزگای پاشایەتی دادەگرت، لە کوردستان پێچەوانە ئەو هێزانەیان دژی خەڵک هان دەدا. شەیتانسازی و ڕەشکردنی کورد لەو فیلمەدا لەوپەڕی خۆیدایە. کوشتنی تازە زاوا، ژنی دووگیان، سەربازی بێگوناح و تەنانەت خۆشەویستی خۆی دژە قارەمان(کاک شوان) لەلایەن خۆیەوە ڕوویەکی سووررێئاڵ پێشانی بەردەنگ دەدا. ئەو ڕێژەیە لە بێڕوحمی و بێبەزەییبوون بە خەیاڵی هیچ کەسدا نایەت.

لە سینەمای کۆماری ئیسلامیدا هەموو هێزە دژبەرەکان ڕەش پێشان دەدەرێن، بەڵام هێزە چەپەکان بە تایبەتی ڕەشتر و دڕەندتر. وەک چۆن کاک شوان، ئەو کەسەی خەڵکی سنە بە قارەمانی دەزانێت، لەو فیلمەدا وەک شەیتانێکی ڕەش و بێبەزەیی وێنا کراوە. دەزگای کولتووریی ژیدانۆفەکانی کۆماری ئیسلامی کارەکەی ئەوەیە... .

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

مێشکشوشتنەوە پێش بە هەڵپەڕین ناگرێت

دیالیز" یان شوشتنەوەی گورچیلە کارێکە پزیشکان و کاربەدەستانی نەخۆشخانان بە مەبەستی پاککردنەوەی "لینجە پەردە"ی نێو گورچیلان دەیکەن. کردەی دیالیز لە زمانی کوردیدا "شوشتنەوەی گورچیلە"ی پێ دەگوترێت. ڕۆژانە ڕەنگە هەزاران نەخۆش لە جیهاندا بە هۆی نەخۆشیی گورچیلەوە دیالیز بکرێن، یان گورچیلەیان بشۆردرێتەوە.

لەم ئێرانەی ئێمەی کورد دەڵێین وڵاتی ئێمەشە، ڕۆژانە سەدان کەس بێ ئەوەی پێشترێ نەخۆشیی گورچیلەیان هەبووبێت، بەپەلە دەگەیەنرێنە نەخۆشخانان و دیالیزیان دەکەن. بۆ شوشتنەوەی گورچیلە، تراوی نێو گورچیلان بە هۆی ئامێرێکی تایبەتەوە لە دەرەوەی لەشی مرۆڤ دەپاڵێونەوە.

لەم ئێرانەی ئێمەی کورد پێمانوایە وڵاتی ئێمەشە، بەشێکی زۆری ئەو کەسانەی بۆ شوشتنەوەی گورچیلە دەگەیەندرێنە نەخۆشخانان، چەند خولەک یان چەند کاتژمێرێک پێشتر ئەوەندەی بۆیان کراوە سەمایان کردووە و هەڵپەڕیون. ئەمە لە کاتێکدایە هەڵبەزدابەز و هەڵپەڕینی سێپێیی و سوێچکەیی و گەڕیان و تەنانەت سەما و بیلامانێ قوونبادانیش بۆ نەخۆشیی گورچیلان باشن و تراوی نێو گورچیلە و میزەڕۆیاندا دادەنە خوارەوە. بەڵام زۆر سەیرە بەشێک لەوانەی بە مەبەستی شوشتنەوەی گورچیلان دەگەیەندرێنە نەخۆشخانان دوای ئەوەی تێر هەڵبەزدابەزیان کردووە و هەڵپەڕیون، پاشان بەناچاری تووشی نەخۆشخانە بوون و خێرا براونەتە بن ئامێری گورچیلەشوشتنەوە.

هەڵپەڕین لە ئێران زۆر خۆشە و بیانووی هەڵپەڕین زۆرن. جەژنی لەدایکبوونی کوڕی میمکە فەتانە و ئامۆزاکەی و کچە عازەبەکانی، چ ئەوانەی لە دوبەی و ئۆسلۆ و ئیرلەندی باکوور و فرانکفۆرتی ئاڵمان و تەناتەت ئەوەی لە ویلایەتی کەبەکی کاناداشە و هەروەها ئەوانەی نێوخۆش بە بیانووی لەدایکبوونی هەموویانەوە دەکرێت هەڵپەڕین و شایی و خۆبادان بەڕێوە بچێت، هەموو خەتای شووە ڕەحمەتییەکەی پلە فەتانە و ئاخوندی گەڕەکە بوو ئەم هەموو کچەیان بوو. شووەکەی میمکە فەتانە بە قسەی ئاخوندەکەی گەڕەک ئەم هەموو وەچەیەی نایەوە و هەر بەتەمای کوڕ بوو و میمکە فەتانە دووانە دووانە کچی جوانی هێنا و بە ئاسیا و ئورووپا و ئەمریکادا بڵاوی کردنەوە. خۆ ئەگەر کوڕ بوونایە ڕەنگ بوو ئێستا نیوەیان لە سووریە و عێراق و لوبنان و یەمەن شەهید بووبان!

کاتێک ماڵی دائی "ئەڵڵاوێردی"ش شایی بۆ کوڕیان دەکەن، هەڵپەڕین بە پێی فیلانە. میمکە فەتانە لە شایی کوڕەکەی دایی ئەڵڵاوێردی لە کچە ١٤ ساڵەکەی دایی ئەڵاوێردی باشتر دەکەوێتە چەقڵەسەما. کەسێک لە دواوە خۆبادانی ببینێ و پێی بڵێی ئەوە میمکە فەتانەیە، ڕەنگە هەتا میمکە فەتانە وەردەسووڕێتەوە و گنج و لۆچی لامل و نێوچەوانی دەردەکەون، هەموو گیانی بە مست و پێلەقان تێک بشکێنن. جا ئەگەر میمکە فەتانە زوو وەرسووڕێتەوە، ئەوەی گرەوی لەسەر کردووە، بە ساغی قوتار دەبێت. ئەم هەڵپەڕین و هەڵبەزدابەز و شایی و سەمایەش لەم دوایییانەدا هێز و ورەی تایبەتی دەوێت. لەم دونیا سەیر و سەمەرەیەدا هەڵدەپەڕی هەر نابێت، هەڵناپەڕی هەر نابێت. هەڵدەپەڕی لۆمەت دەکەن و دەڵێن هەڵدەپەڕێت. هەڵیشناپەڕی هەر لۆمەت دەکەن. ئەو خەڵکەش بۆ ئەوەی لە لۆمەکردنی هەڵپەڕین و هەڵنەپەڕین خۆیان قوتار بکەن، دەبێت خۆ لە داری گێژی بدەن. گێژبوونیش لە وڵاتێکدا هێڵی هەژاری لە سەرووی سی میلیۆن تمەن بێت، زۆر ئاستەمە. یانی ئەگەر خێزانێک مانگانە لە سی میلیۆن تمەن زیاتر داهاتی نەبێت، ئەوە بە هەژار حیسابە و هەژاریش بە هیچ شێوەیەک خۆگێژکردنی لێ نایەتەوە. کوا دەکرێت لەنێو ئەم هەموو گرانی و برسیەتی و بێکاری و نەدارییەدا خۆت لە کووچەی عەلی چەپ بدەی و لەم هەموو گێرە و کێشەیە دوور بکەویەوە؟

هەر لەبەر ئەمەیە گەلی گوندییان و جیرانان لە جەژنی لەدایکبوونان و شایی و زەماوەندی خزم و دەروجیرانانداندا ڕوو دەکەنە ئەو خواردنەوە و تراوانەی بۆ ماوەیەک سەرخۆشیان دەکات و خەمی هێڵە حیزەکەی هەژارییان لەبیر دەباتەوە. ماموستا هێمنی ڕەحمەتی دەیفەرموو:

هەتا کۆمتر دەبێ پشتم، پتر هەڵدەکشی مینیژۆپ
تازە دەستم بە دامێنی کچی ئەم شارە ڕاناگا

جا هێڵی هەژاربوونیش وەک مینیژۆپەکەیە و خەڵکیش بوونە بە مام هێمن. هەر ئەو هەڵدەکشیت و هەژارانایش کۆمتر دەبنەوە. باشترین ڕێگەی خۆگێژکردنیش سەرخۆشبوونە. سەرخۆشبوونیش بۆ گەلی ژێر هێڵی هەژاری تەنیا بەم تراوە دەستسازانەی لای خۆمان دەکردرێت، هەرزان و بە لێشاو.

جا دۆستان پێیدا دەکەن و هەڵدەپەڕن و دوای چەند خولەکێک دەردەکەوێ تراوێکی مەترسیداریان خواردووەتەوە و بەپەلە لە نەخۆشانان دەست بە گورچیلە شووشتنەوەیان دەکرێت و پاشان هەندێکیان ڕزگار دەبن و بەشێکیان بۆ هەمیشە سەر دەنێنەوە. ئەوانەی زوو دەگەنە نەخۆشخانە بە شەرتی چاکبوونەوەیان گورچیلەیان بۆ دەشۆرێتەوە و ئەوانەی ئەلکۆلی میتالیک بە قووڵی کاری لێکردوون، بە شەرتی مردن بۆی ڕاکشاون. لەبیرتان نەچێت ئەوانەی لەم تراوانە دەخۆنەوە بەشێک لەوانەن ئامێری مێشکشۆردنەوە کاری تێیان نەکردووە.

ئامێری مێشکشوردنەوەش ئامێرێکە ئەوەندەی بڵێی سەیر و سەمەرە. دەستەڵاتی کۆماری ئیسلامی زۆر بەر لە سەردەمی چل و چەند ساڵەی دەستپێکردنی دەستەڵاتی دەستی بە شوشتنەوەی مێشکی "امت همیشە درصحنە" کردووە. هەزاران ئاخوندی سەردەمی دەستەڵاتی پاشایەتی و میلیۆنانی سەردەمی دەستەڵاتی کۆماری ئیسلامی بەردەوام خەریکی شوشتنەوەی مێشکی "امت همیشە در صحنە"ن. بەڵام بەداخەوە ئەم ئامێری مێشک شوشتنەوەیە کێشەیەکی گەورەی هەیە و ئەویش ئەمەیە هەموو ئەوانەی مێشکیان شوراوەتەوە، بۆ هەڵپەڕین بە پلیکەوە بەندن و لە شایی و شیندا هەڵدەپەڕن. تەنیا جیاوازیی هەڵپەڕینەکە لە پۆشینی جلکیان دایە. ئەوانەی شایی دەکەن بە جلی ئاڵوواڵا و ئەوانەی شین دەگێڕن بە جلی ڕەشەوە هەڵدەپەڕن.

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO:849 21 June 2023

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

بەشداریی هەیئەتێکی حیزبی دێموکرات لە ڕێوڕەسمی ڕێزگرتن لە دوکتور خوسرەو جاف

ڕۆژی چوارشەممە ٢٤ی جۆزەردان، هەیئەتێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە سەرپەرستیی مامۆستا عەبدووڵڵا حەسەنزادە، کەسایەتیی سیاسی و سکرتێری پێشووتری حیزبی دێموکرات، لە ڕێوڕەسمی ڕێزگرتن لە دوکتور خسرەو جاف، بەبۆنەی تەواوکردنی «دایرەتولمەعاریف» وەک تازەترین بەرهەمی ناوبراو، بەشداریی کرد.

ئەو ڕێوڕەسمە بە بەشداریی بەرپرسانی حیزبی و حکوومەتی و کەسایەتیی سیاسی و کۆمەڵایەتی و هونەرمەندان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، بەڕێوە چوو.

لەو ڕێوڕەسمەدا کە لە شاری هەولێر بەڕێوە چوو، چەپکەگوڵی ڕێز و پێزانینی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەلایەن مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادەوە پێشکەش بە دوکتور خوسرەو جاف کرا.

ئەم «دائیرەتولمەعاریف»ە کە لەلایەن دوکتور خوسرەو جافەوە ئامادە کراوە، بە بەرهەمێکی گەورە و گرینگ چاوی لێ دەکرێت.

موکریان چووکەڵی:
لە پۆلی تاقیکردنەوەدا بووم هەواڵی مووشەکبارانی بنکەکانی حیزبیان پێدام

ڕۆژی چوارشەممە ٢٤ی جۆزەردان، هەیئەتێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە سەرپەرستیی مامۆستا عەبدووڵڵا حەسەنزادە، کەسایەتیی سیاسی و سکرتێری پێشووتری حیزبی دێموکرات، لە

موکریان چووکەڵی، کوڕەپێشمەرگەی پێگەیشتووی حیزبی دێموکرات کە ئەم بەهارە توانی بەشی «کارگێریی کار» لە زانکۆی ئەمریکی لە عێراق-سلێمانی تەواو بکا و پلەی یەکەم لەسەر ئاستی زانکۆکەدا وەدەست بێنێت، گوتی: هەموو کات لام وابووە خوێندنی ئاکادیمیک سەنگەرێکە مرۆڤ دەتوانێ تێیدا خزمەتی گەورە بە خەڵک و خەباتی کورد بکات.

موکریان کە لە ماوەی خوێندنی ئەو قۆناغەی زانکۆ (٢٠١٨-٢٠٢٣) دا بەشی زانستە سیاسیەکان و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانیشی بە شێوەی لاوەکی خوێندووە، لە لێدوانێکدا بۆ ڕۆژنامەی «کوردستان» و لەبارەی پاڵنەری سەرەکیی سەرکەوتنەکەی گوتی: ئەمن دەمزانی باوکم لە ڕیزی شۆڕشدا چەندەی زەحمەت کێشاوە و چەندەش بە خەمی پێگەیاندنی ئێمەوە ماندوو بووە. باوکم و دایکم هەمیشە پشتیوانی بەهێزم بوون بۆ خوێندن و هەوڵەکانی ئەوان ئەنگیزەی زیاتری لە مندا دروست دەکرد.

موکریان لە بەشێکی وتارەکەیدا کە پاش ڕاگەیاندنی ناوەکەی وەک یەکەمی زانکۆکە لە بەردەم بەرپرسانی زانکۆ و بەرپرسانی ئیداری و حکوومەتیی هەرێمدا پێشکێشی کرد، گوتی: مرۆڤەکان بۆ ژیان دەبێ خەونی گەورەیان هەبێت و هەر کەسێک خەونێکی هەبوو، پێویست کۆسپ و تەگەرەکانی بەردەم گەیشتن بەو خەونەی بۆ گرینگ بێت و بە سەریاندا زاڵ ببێت، چونکی ئێمە خۆمان دەبێ بڕیار بدەین کە دەمانەوێت ببین بەچی لە داهاتوودا و چ ئاکامێک لە زەحمەت و تێکۆشانی خۆمان وەرگرین.

ماوەی ٥ ساڵ خوێندنی موکریان لە زانکۆ هاوکات بوو لەگەڵ شەپۆلێکی نوێی هەڕەشە و هێرشی کۆماری ئیسلامی کە لە مووشەکبارانی ١٧ی خەرمانانداندا هەم باوک و هەم دایکی بەتوندی بریندار بوون. لە مووشەکبارانی ڕەزبەری ساڵی ڕابردووشدا کە کۆتا ساڵی خوێندنی موکریان بوو، بە هەمان شێوە هەمووان تووشی

دۆخێکی نەخوازراو بوونەوە. بەڵام موکریان توانی سەرەڕای ئەو دۆخە خوێندنی زانکۆ بە پلەی یەکەم تەواو بکات. ئەو بەم شێوەیە باس لە ئەزموونەکانی ئەو چەند ساڵەی کرد: ئەو ساڵانە لە ڕاستیدا بۆ من زۆر سەخت تێ پەڕی. چونکی دایک و باوکم و بنەماڵەکەم هەمیشە لەژێر مەترسیدا بوون. کاتێک لە مووشەکبارانی قەڵای دێموکرات لە خەرمانانی ٩٧ هەردووکیان بریندار بوون، ئەمن سەرەتای زانکۆم بوو، و لەباری دەروونییەوە کاریگەریی نەرێنیی زۆری لەسەرم هەبوو. لە مووشەکبارانی ڕەزبەری ساڵی ڕابردووشدا، من لە کلاسی تاقیکردنەوەدا بووم کە هەواڵەکە بڵاو بۆوە. لەسەر یەک لەماوەی ئەو ٥ ساڵە سەخت تێپەڕی، بەڵام ئاکامی کۆتایی هەموومانی دلخۆش کرد کە کوڕێکی لەدایکبووی نێو شۆڕش لە زانکۆیەکی لەو ئاستەدا بتوانێت یەکەمی زانکۆ بێنێ.

موکریان لە کۆتایی لێدوانەکەیدا پێی لەسەر گرینگیی خوێندن و پەروەردەی سەردەم بۆ سەرکەوتنی خەباتی کورد داگرت و گوتی: کاتێک وڵاتێک و کۆمەڵگەیەک پێش کەوتووە، ژێرخان و سەرخانی دەوڵەمەند و پێشکەوتووی هەبێت و ئەو شتانەی ئێمە لە زانکۆ فێری بووین، پێویستە بەکاری بێنینەوە بۆ خزمەتکردنی خەڵک و کۆمەڵگە، چونکە لە ڕاستیدا ئەوە دوای زانکۆ ئەرکی ئێمە پتر دەردەکەوێت و پێویستە هەرچی لە تواناماندا هەیە بۆ داهاتووی وڵات بیکەین.

«سۆلینا»ی بێناسنامە لە بەندیخانەدا

سۆلینا، منداڵە ساواکەی سوعدا خەدیرزادە، زیندانیی سیاسیی کوردی دەسبەسەرکراو لە زیندانی ورمێ، ئەمڕۆ لەکاتێکدا پێی نایە دووهەمین ساڵی ژیانیەوە کە هێشتا ناسنامەی نییە و بەرپرسانی ڕێژیم بە «تێرۆریست» و «داعش» بانگی دەکەن.

سەرچاوە ئاگادار لە دۆخی سوعدا بە «کوردپا»ی ڕاگەیاندووە: سوعدا خەدیرزادە بۆ دابینکردنی خۆراک و پۆشاک بۆ منداڵەکەی تواناییەکی کەمی هەیە و هاوڕێیان و باقی زیندانییەکانی دیکە و بنەماڵەکانیان بە شێوەی «خێرخوازانە»، شیر و پۆشاک بۆ منداڵەکەی دابین دەکەن. هەروەها لە ڕۆژدا تەنیا دەتوانن یەک کاتژمێر لە هەوای ئازاددا بمێننەوە و سەرباری ئەوە سوعدا و منداڵەکەی لە خزمەتگوزاریی پزیشکی و دەرمانی بێبەشن. چونکی لە زینداندا شتێک بە ناوی دوکتوری منداڵان نییە و تەنیا مامانێک بۆ پشکنینی زیندانییەکان و منداڵەکانیان ئەویش بەبێ پێدانی دەرمان دێتە ئەوێ و ئەگەر زیندانییەک یان منداڵەکەی پێویستیی زۆری بە دەرمان هەبێ و ئەو مامانە بۆی بنووسێ، ئەوا دەبێ لە دەرەوەی زیندان و بە پارەی خودی کەسەکە دەرمانەکانی بۆ دابین بکرێ.

سوعدا خەدیرزادە، زیندانیی سیاسیی مەحکووم بە ١٢ ساڵ و ٦ مانگ زیندانی تەعزیری، لە کاتی دەسبەسەرکرانیدا دووگیان بوو و منداڵەکەی لە کاتی دەسبەسەریدا و بەبێ دەسپێڕاگەیشتن بە مافی مورەخەسی هێنایە دنیا.

بەر لە ماڵاوایی

پێگەی ڕەفتاری بنەماڵەی شەهیدان لە شۆڕشی ژینادا

سمایل شەرەفی

لە درێژەی قۆناغە جیاجیاکانی شۆڕشی ژینادا، بنەماڵەی شەهیدانی ئەم شۆڕشە بە دەرکەوتنە تایبەت و پڕ لە پایامەکانیان، پێگەیەکی زیندوو و چالاکیان لێ تۆمار کرا. ئەوان هەر لە سەرەتای شۆڕشەوە کە بەهۆی تەقەی ڕاستەخۆی هێزە سەرکوتکەرەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە خوێن لە جەستەی ڕۆڵەکانیان دەچۆڕا، نەتەنیا ڕەشیان نەپۆشی و پرسەی دۆشدامانیان نەگرت، بەڵکوو جامانە و هەوری لەکۆڵ، لەسەر تەرم و گۆڕی کچ و کوڕە سوورخەڵاتەکانیان، بە زمانی گڕی ئازادیخوازی و مافویستییەوە بەگژ دەسەڵاتی ڕەش و جینایەتکار یکۆماری ئیسلامیدا چوونەوە و وێڕای بڵاوکردنەوەی پەیامی کۆتاییهێنان بە عەقڵییەتی فاشیستی و تەواویەتخوازی، بە شانازی و سەربەرزییەوە باسیان لە شەهیدەکان کرد.

بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینا لە کوردستان بە کەڵکوەرگرتن لە دەرفەت و بۆنەی تایبەت بە ڕۆڵە شەهیدەکانیان و بە بەڕێوەبردنی کۆڕ و کۆبوونەوە و ڕێوڕەسمی تایبەت، وەک پاڵنەرێک لە درێژەکێشانی ئەم شۆڕشە و بەزیندوویی‌هێشتنەوەی پەیام و ئەرزشە و بەهاکانی شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی، ڕۆڵی بەرچاو و کاریگەر دەنوێنن. ئەوان هەموو حەوتوویەک بەبێ گوێدان بە هەڕەشە و گوشارەکانی ناوەندە سەرکوتکەرە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم، یەکگرتووانە بە کۆبوونەوە لەسەر گڵکۆی شەهیدەکان، درووشم و پەیامەکانی شۆڕشی ژینایان تا ئێستاش بە زیندوویی هێشتۆتەوە.

یەکگرتوویی نێوان بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینا لە کوردستان نەتەنیا سنووری شارەکانی کوردستانی بەزاند، بەڵکوو بنەماڵەی شەهیدان لە شوێن و ناوچەکانی دیکەی ئێرانیش باڵکێشی کوردستان کران و وێڕای هاودەردیکردن لەگەڵ یەکتری، پەیامی بەگژداچوونەوەیەکی یەکگرتووانەیان دژبە ڕێژیمی بکوژی ڕۆڵەکانیان دا. ئەم یەکگرتووییە لە نێوان بنەماڵەی شەهیدانی کوردستاندا بەرچاوتر لە شوێنەکانی دیکە خۆی نواندووە. سەرەتا گۆڕستانی ئایچی لە شاری سەقز کە تەرمی شەهید ژینا و چەند شەهیدێکی دیکەی ڕاپەڕینەکەی لێ نێژراوە، بوو بە شوێنی کۆبوونەوەی خەڵک و بنەماڵەی شەهیدان و نارەزایەتیدەربڕین دژ بە ڕێژیم. دواتر ئەم هەمگەرایی و یەکگرتووییە لەنێوان بنەماڵەی شەهیداندا گوازرایەوە بۆ زۆرێک لە شارەکانی دیکەی کوردستان. لە مهابادەوە بۆ بۆکان، لە بۆکانەوە بۆ جوانڕۆ، و لە جوانڕۆوە بۆ سەقز و لە سنەوە و دیواندەرەوە بۆ بۆکان و سەقز.

لەم سەردان و بەسەرکردنەوانەدا، بنەماڵەی شەهیدان بە کۆمەڵێک داهێنانی جوان و پڕ لە ڕەمز و پەیامی سەردەمیانە و بەکەڵکوەرگرتن لە هێندێک هێما و سیمبولی نەتەوەییەوە، نیشانیان دا کە کۆمەڵی کوردەواری پڕە لە پوتانسێل و زەرفییەتی مودێڕنی خەباتکارانە دژبە تەواویەتی نیزامێکی کۆنەپەرەست. ئەوان بە پێشکەشکردنی گوڵی سوور بەیەکتر و جامانە لەمل یەکترکردن و، گوتنەوەی سرووده شۆڕشگێڕییەکان و ڕازاندنەوەی خۆیان و منداڵی شەهیدەکان بە جلوبەرگی ئاڵاو واڵای کوردییەوە، پەیامەکانی یەکگرتوویی، ژیاندۆستی و خەبات لەپێناو وەدیهێنانی ئامانجی شەهیدەکانیان بەرز و بەرجەستە کردەوە.

کاریگەریی ئەم هەڵسوکەوت و ڕەفتارانەی بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینا لەسەر هەست و ئیرادەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و بیروڕای گشتی بە ڕادەیەک شوێندانەر بوو کە ژووره ڕەشە پیلانگێڕییەکانی ڕێژیمی تووڕە و نیگەران کرد. بۆیە چەندین جار پەلاماری کێلی شەهیدەکانیان دا و شێواندیانن، هەڕەشە و گوشاریان خستە سەر بنەماڵە و کەسوکاری شەهیدەکان و تەنانەت هێندێکیانیان لێ دەستبەسەر و زیندانی کردن. چەند جارێک گۆڕی شەهید ژینایان لە گۆڕستانی ئایچی شێواند و لە سنە و شارەکانی دیکەی کوردستان و ئێرانیش گۆڕی زۆرێک لە شەهیدەکانیان شێواند. هەر لە پێوەندی لەگەڵ گوشارخستنەسەر بنەماڵە و کەس و کاری شەهیدەکاندا، ڕۆژی هەینیی ڕابردوو، ڕێکەوتی ١٩ی جۆزەردان کە بنەماڵەی شەهیدان لە شارەکانی سنە، دێولان و دیواندەرەوە سەردانی بنەماڵەی شەهیدانیان لە شارەکانی سەقز و بۆکان کرد، لە گەڕانەوەدا دەستبەسەر کران.

ڕەفتار و هەڵسوکەوتی بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینا لە ماوەی ئەم چەند مانگەدا کە وەک باس کرا زەبر و زەنگ و فشاری ناوەندە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمیان لەسەر بووە، خاوەنداریکردنێکی دەروەستانە و خەباتکارانەیە کە لە شۆڕشی نوێی خەڵکی کورستان و ئێران دژبە نیزامی دیکتاتۆری کۆماری ئیسلامی ئێراندا جێگە و پێگەیەکی بەرز و مێژوویی لێ تۆمار کراوە. ئەم ڕەفتارانە نیشان دەدات کە؛ هەیمەنەی سەرکوتکاریی ڕێژیم، پووچ و بەتاڵ و بێداهاتوویە، شەهیدان و بە گشتی قوربانیانی ئەم شۆڕشە ڕۆڵ و پێگەیان لە یادەوەرییەکاندا بە زیندووی دەمێنێتەوە و خەڵک پێیان وەفادار دەبێت و شانازییان پێوە دەهات. لە هەمووی گرینگتر ڕەفتار و هەڵسوکەوتی بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشی ژینا و پشتیوانیی خەڵک لە بنەماڵەی شەهیدان دەری دەخات و دەریان خست کە، خاوەنانی ڕاستەقینەی شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی لەنێو دڵی ڕاستەقینە شۆڕشەکەدان و هیچ ئیرادەیەکی تەوایەتخواز و فاشیست، ناتوانێ دەست بەسەر ئەم شۆڕشە و دەسکەوتەکانیدا بگرێت.